

ОТЕЦЬ ЄВГЕН КОЗАНЕВИЧ

**ЖИТТЯ СВЯТОГО
СВЯЩЕНОМУЧЕНИКА
ЙОСАФАТА**

**ЧИНА СВЯТОГО ВАСИЛЯ ВЕЛИКОГО,
АРХІЄПІСКОПА ПОЛОЦЬКОГО**

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	3
РОЗДІЛ I.....	4
ЗДЛОЖЕННЯ СВ. ЦЕРКВИ ТА ЇЇ УСТРІЙ.....	4
РОЗДІЛ II.	6
РОЗДІЛ АБО СХИЗМД ГРЕЦЬКОЇ ЦЕРКВИ.....	6
РОЗДІЛ III.	9
СХИЗМА НА УКРАЇНІ	9
РОЗДІЛ IV	12
ЗЄДИНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ З РИМСЬКОЮ	12
РОЗДІЛ V.	14
ДИТЯЧІ Й МОЛОДЕЧІ ЛІТА СВЯТОГО ЙОСАФАТА.....	14
РОЗДІЛ VI.....	17
ЙОСАФАТ МОНАХОМ	17
РОЗДІЛ VII.....	22
ЙОСИФ РУТСЬКИЙ І ПЕРША РЕФОРМА ЧИНА.....	22
РОЗДІЛ VIII	26
ПЕРШІ ПРАЦІ ЙОСАФАТА Й ПЕРШЕ ГОНЕННЯ.....	26
РОЗДІЛ IX.....	30
БОРІТЬБА СХИЗМИ ЗІ ЗЄДИНЕННЯМ	30
РОЗДІЛ X	33
СВЯТИЙ ЙОСАФАТ СВЯЩЕНИКОМ	33

РОЗДІЛ XI.....	37
СВ. ЙОСАФАТ ІГУМЕНОМ	37
РОЗДІЛ XII.....	38
СВЯТИЙ ЙОСАФАТ АРХИМАНДРИТОМ	38
РОЗДІЛ XIII.....	43
СВЯТИЙ ЙОСАФАТ У КИЄВІ В ПЕЧЕРСЬКІЙ ЛАВРІ.....	43
РОЗДІЛ XIV.....	46
СВЯТИЙ ЙОСАФАТ АРХІЄПИСКОПОМ.....	46
РОЗДІЛ XV	49
ЗВЕРХНЕ ВПОРЯДКУВАННЯ ЄПАРХІІ.....	49
РОЗДІЛ XVI	53
ВІДНОВА ДУХОВНОГО ЖИТТЯ В ЄПАРХІІ	53
РОЗДІЛ XVII.....	57
ВНУТРІШНЄ ЖИТТЯ СВЯТОГО ЙОСАФАТА	57
РОЗДІЛ XVIII.....	61
НОВА БОРОТЬБА ЗІ СХИЗМАТИКАМИ.....	61
РОЗДІЛ XIX.....	65
НЕНАВИСТЬ СХИЗМАТИКІВ ДО СВЯТОГО ЙОСАФАТА.....	65
РОЗДІЛ XX.....	71
ГОНЕННЯ СВЯТОГО ЙОСАФАТА Й СУМНА ДОЛЯ ЗЄДИНЕНОЇ ЦЕРКВИ.....	71
РОЗДІЛ XXI.....	75
ОСТАННІ ВІДВІДИНИ ВИТЕБСЬКА Й ВИЇЗД ІЗ ПОЛОЦЬКА.....	75
РОЗДІЛ XXII.....	78
МУЧЕНИЦТВО СВЯТОГО ЙОСАФАТА.....	78
РОЗДІЛ XXIII.....	83
ПОСМЕРТНА СЛАВА Й ПОХОРОНИ СВЯТОГО ЙОСАФАТА.....	83
РОЗДІЛ XXIV.....	88
ОВОЧІ КРОВІ СВЯТОГО ЙОСАФАТА.....	88
РОЗДІЛ XXV.....	95
СВЯТИЙ ЙОСАФАТ ЧУДОТВОРЕЦЬ.....	95
РОЗДІЛ XXVI.....	99
ЧУДЕСНЕ ЗАХОВАННЯ МОЩІВ І ПРОГОЛОШЕННЯ ЙОСАФАТА БЛАЖЕННИМ.....	99
РОЗДІЛ XXVII.....	103
УТЕЧА З МОЩАМИ СВЯТОГО ЙОСАФАТА.....	103
РОЗДІЛ XXVIII.....	106
ПРОГОЛОШЕННЯ БЛАЖЕННОГО ЙОСАФАТА СВЯТИМ	106
РОЗДІЛ XXIX.....	110
СУДЬБА МОЩІВ СВЯТОГО ЙОСАФАТА ПО КАНОНІЗАЦІЇ.....	110
РОЗДІЛ XXX.....	114
ЗАКІНЧЕННЯ.....	114

ВСТУПНЕ СЛОВО

Сумний се і непотішаючий обяв у нашім народі що він або зовсім не знає або дуже мало тих святих Божих Угодників, що є кістю з його кости, що працювали над його спасенням а навіть кров проляли для його добра. Ми Українці прославляємо Святих грецьких, єгипетських, арабських, вірменських, обходимо торжественно їх свята, ставляємо їм престоли, прославляємо їх чесноти, а забуваємо на своїх питомих Угодників. Інші народи ставлять своїм Святим величаві святині, уряджують торжественні богослуження і обходи, звеличують їх життя тисячними виданнями їх життєписів, образів, медаліків, образців - а в нас ся почесть для рідних Святих мовби завмерла. Забуваємо св. Володимирів. Янтоніїв, Теодозіїв, Олексіїв, Йосафатів, Ольги і Євфрозини: мовчки обходимо їх свята або зовсім ні, та ще в своїй простодушности дивуємося, чому так мало почеси находить ся наша Мати-Церква, що своїми грудьми виплекала так много Святих і поставила їх на католицьких престолах цілого світа. Се для нас не велика честь, що чужі народи слідять життя наших Святих, видають томзми їх життєписи, величають їх чесноти, а ми байдужно глядимо на се, або що гірше, хочемо бути недозрілими й непокликаними суддями святости тих Святих, котрих життя знаємо хиба з мутного й непевного оповідання або з часопису. До шукання правди ми за тяжкій неохочі. Чи се добре? Чи справедливе?! Як коли, то сі слова торкаються нас, коли мова про святого Йосафата, нашого питомого українського Угодника. Многі з Українців не знають життя святого Йосафата а як часом дещо й читали то з мутних і непевних джерел; многі вже так упереджені до святого Йосафата, що й не хочуть пізнати його діл, життя й смерти. Чому? Що завинив їм сей Божий Угодник? Може причина того яка друга, а може просте незнання сего великого Божого Угодника й ідуча за нею байдужність. Щоби зарадити сему хоч по части, ми постановили видати трохи обширнійше життя святого Йосафата. Джерела, з котрих ми черпали наші відомости, є слідуючі: 1) Життя й мученича боротьба блаженного Йосафата Кунцевича, Архієпископа Полоцького, єпископа Витебського і Мстиславського, Чина святого Василія Великого, написана Яковом Суша єпископом Холмським і Белзським тогож Чина в Римі р. 1665 і поновно виданого через О. Мартинова в Парижі р. Б. 1865. 2) Життя святого Йосафата Архієпископа й українського мученика Чина святого Василія Великого, написане Николаєм Контієрі-м Єромонахом тогож Чина. Рим. 1867. 3) Апостол Зєдинення Церков у XVII віку. Святий Йосафат і Церков греко-славянська в Польщі й Росії через Впр. О. Альфонса Гіпен-а. Чина св. Венедикта. Париж 1898. Історія Унії написана Преосвятим Пелешом. Відень 1878. Тому, що ся книжечка призначена для нашого українського народу, для лучшего зрозуміння цілої книжечки ми були змушені помістити на початку 4 розділи, в яких толкується, що се є зєдинення, а що схизма та яким способом дісталася вона на Україну.

Знаючи наш український нарід, не сумніваємося, що всі щирі Українці католики з отвертими раменами приймуть се життя нашого Святого. Дорогий український народе, ти завсіди щирий для Божої справи й охочий до всего, що добре й гарне. Гляди-ж на свого Святого, на кість із твоєї кости, на його життя й чесноти, переймайся його духом, полюби діло, за яке він і много твоїх братів проляло свою кров, бо його діло се сповнення передсмертного бажання Христа Спасителя: “да всі будуть одне”. Тож плекай, дорогий народе, сю ідею единства в своїй душі, плекай у душах своїх дітей, щоби колись уся Україна злучена під прапором святого Йосафата або единства, одними устами й одним серцем прославляла й величала через цілу вічність одного в Святій Тройці Їога.

РОЗДІЛ І.

ЗДЛОЖЕННЯ СВ. ЦЕРКВИ ТА ЇЇ УСТРІЙ

Ісус Христос прийшов на землю, щоби заложити на ній Боже царство, яке мало тривати безпереривно до кінця світа. А що сам хотів лише через три роки проповідати се царство, то щоби Його діло розвивалося далше, вибрав собі 12 простих рибаків і призначив їх до розширення того царства по цілім світі. Через три роки вчив їх у своїй школі словами а ще більше своїм приміром. Ту науку доповнив Божественний Спаситель по своїм світлім Вознесенню зісланням на них Святого Духа, який сходячи на них, дав їм дар непомильності в навчанню правд святої віри й обичайности, дар говорення (без науки) різними мовами а вкінці, щоби всі люди могли пізнати що є Апостолами або післанцями Христа Спасителя, дар творення чудес. Доки Божественний Спаситель сам перебував на землі, не треба було Апостолам наставника, бо Він сам був їх видимим головою, наставником і вчителем. Однак Христос не довго мав перебувати з ними видимим способом, тому мусів вибрати свого намісника й пристосовив його до сего уряду. Так робить кожний розумний цар, що мусить опустити свою державу на довший час. В кождім товаристві, хочби воно було яке мале, як має бути в ньому порядок і воно має істнувати, мусить бути один наставник. Люде розуміють се добре й тому почавши від найменших а скінчивши на найбільших товариствах, всюди чи то. устанавляють чи вибирають одного голову або наставника, який всім приказує, всім рядить, все веде. І звідси в селі один вїйт, в місті один бурмістр, в державі один цар, король чи президент. Христова Церква або Боже Царство на землі не є чим иншим як лише товариством, до якого належать всі народности, племена й раси й тому, як у кождім товаристві так і в нїм мусить бути один зверхник. Якби Христос Спаситель був лише простим розумним і второпним чоловіком, то мусів назначити намісника, як хотів, щоби Його діло істнувало бодай який час. Най який володіючий опустить свою державу лише на короткий час, позволяючи

всім управляти державою то по своїм повороті не найде і сліду своєї колишньої держави. А Христос був ще й Богом, проникаючим наскрізь тлу людську природу, що знає всі людські пристрасти усі потреби людської суспільності й тому вже заздалегідь вибирає собі свого намісника. Вже при першій стрічі зі святим Петром, показує йому уряд, який- жде його: “Ти є Симон, син Йоана; ти назвешся Кифа, що значить Петро.” (Йоан. 1. 42). Ще не зістав Христовим учеником а вже названий каменем себто підставою, основою, на якій має колись стати величава будова католицької Церкви. Час летить — не стоїть; вже не довго Ісус мав бути поміж своїми любими учениками, тому скріплює їх віру в своє Божество а в нагороду віри Симона обіцяє йому найвисший уряд: “Ти є Петро й на цій скелі збудую мою Церкву й пекельні ворота не переможуть Її”. (Мат. 16. 18). Як Бог вибере когось на який уряд, то приготує його відповідними середниками й наділяє потрібними ласками. Тож що дивного, що святий Петро всюди товаришить Спасителеві і на Тавор і на Оливну гору, що Спаситель до нього звертається з запитамі, йому обявляє свою величну славу й терпіння, його острігає впоминає, його опіці поручає прочих братів, його переносить над прочих Апостолів. Бачать добре се вивиснення святого Петра прочі Апостоли, а хоч деякі були може бистрійші, ученійші й вірнійші, однак ні один голос жалю зависти, невдоволення, негодовання не виринається з їх уст, бо уважають се за річ зовсім природну, що один із них мусить бути головою. Ще за свого життя призначив Христос святого Петра на свого намісника, але не віддавав йому перед смертю свого уряду, бо всевідучими очима видів його будучий упадок і тому хотів, щоби вперед другі ученики побачили його каєння. Яж на кілька днів перед своїм Вознесенням, відновленому, плачучому й сильному вірою а горючому любові Петрови поручає сей уряд. До нього самого звертається Христос і говорить: “Паси ягнята мої... паси вівці мої”. (Йоан 21. 15—17). Розуміють добре Апостоли, що мають значити ці слова, бо від сеї хвили удаються до нього в своїх труднощах, без його поради нічого не роблять, у. всім слухають його. Чи треба на се доказів? На першій Єрусалимській соборі, коли другі розсуджують, чи приймати до Церкви поган, сам святий Петро встає і яко пастир ягнят і овець або учитель цілої Церкви проголошує непомильну науку: “Мужі брати, ви знаєте, що від давних днів вибрав Бог між вами, щоби через мої уста чули погани слово Євангелія і увірували”. (Діян. Ап. 15. 7). На ці слова Христового намісника присутні Апостоли й старшина мовкнуть. Спів закінчений: “І замовкла вся громада”. (Діян. Ап. 15. 12). Чому всі замовкли? Чим Петро старший від Івана або Якова? Замовкло все множество, бо через Петра промовив Христос. Вони знають добре, що се промовив Христовий намісник. Та Апостоли а враз із ними й святий Петро мали незадовго свідчити своєю кров'ю про Божество Ісуса Христа, діло-ж Христове мало тревати до кінця світа, тому треба нових післанців і їх голови. Знають се добре Апостоли й тому ще за свого життя на своє місце освячують єпископів, що далше мають голосити Боже Царство. В живій тілі мусить бути голова, тож сейчас по смерті святого Петра вибирають на його наслідника Римського Єпископа, поминаючи ще живучих

Апостолів. Римський Єпископ се природний наслідник Петра. Чому? Бо в Римі не лише ще святий Петро заложив свій престол, але на нім 25 літ — аж до смерти володів цілим християнським світом, в Римі віддав своє життя за Христа; Рим вибрав місцем свого спочинку; Рим осередком цілого світа. І дивна річ, всі шанують сю волю святого Петра, бо від того часу всі Апостоли й єпископи уважають Римського Єпископа за Петрового наслідника й ніхто не сміє сему перечити.

Перегляньмо історію перших десяти віків по смерті Петра та побачимо що всі єпископи, архієпископи, патріярхи, хоч деякі з них і висші наукою й більші святістю й знаменитші ревністю розширення Божого Царства, однак усі католицькі єпископи удаються в своїх потребах до Риму й свої сиві голови клоняють перед Римським Престолом. Всі собори до 10 століття відбуваються під проводом Римського Єпископа або його заступника хочби він був простим священником. Всі єпископи східної Церкви й самі царгородські патріярхи в своїх сумнівах удаються по пораду до Риму, до Риму заносять свої жалоби, з Риму просять потвердження на свої престולי. Комуж не відомо, що святий Василій Великий удається з просьбою за поміччу в упорядкованню східної Церкви до Папи Дамаза р. 372., царгородські патріярхи святий Іван Золотоустий до Іннокентія, святий Флявіян до Папи Льва р. 490., і святий Никифор до Папи Льва III, святий Ігнатій до святого Ніколая Папи р. 867. Отее світила східної Церкви шукають поради, помочі, заохоти в Римських Єпископів — до них удаються в усіх сумнівах, їм доносять про всі єресі, звідтам приймають потвердження Христової науки.

Не досить того — не лише святі й католицькі єпископи, але навіть самі єретики удаються до Римського Єпископа, щоби перед ним оправдатися або викрутити. Сам Фотій, голова роздору, два рази удається до Риму, облудно відрікається своєї науки й просить потвердження на неправно здобутім патріяршім престолі. Чомуж всі звертаються до Риму? Чому без Римського Єпископа ніякий собор через 10 віків не відбувається й не проголошується, доки не зістане затверджений через Римського Єпископа? Чому яка правда не приймається, доки Рим своєю повагою не затвердить її? Бо всі знали й признавали, що Римський Єпископ правним наслідником Христа. Звідси плив сей послух, уяглість, підданство голові Церкви в річах віри й обичаїв.

РОЗДІЛ II.

РОЗДІЛ АБО СХИЗМД ГРЕЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Майже через десять століть із малими виїмками, сповнялося бажання Спасителя: “да всі будуть єдино”. Була згода між східною а західною Церквою, хоч ріжна літургічна мова та ріжний обряд. Щоправда деякі з царгородських єпископів, особливо по перенесенню світської влади до

Царгороду або Нового Риму, засліплені гордістю й споможені повагою грецьких цісарів, хотіли стати на рівні з Римськими Єпископами, однак се їм не вдалося, бо замість влади над Сходом, попали в цілковиту залежність від грецьких цісарів. Ні один з них не осмілювався назвати себе наслідником Петра. Таких гордих єпископів було не багато; по них знову вступали на царгородський престіл патріярхи католики, які просять у Римського Єпископа свого потвердження на престолі. Однак поволі через гордість патріярхів, хибну політику грецьких цісарів, часті єресі Греків, почався творити чим раз більший розділ між східною а західною Церквою. Греки загалом, видячи висшість Римлян, горіли тайною ненавистю та ждали лише догідного часу щоб оказати її прилюдно, та відірватися від зненавидженого Риму Діявол, батько всякого роздору й ворог єдності, найшов собі помічника в особі Фотія, що перший осмілювався роздерти одноцілну Христову одежу. Причина була слідуюча:

Святий Ігнатій, царгородський патріярх, виступив із ревністю справді святого Івана против Бардаса, першого міністра грецького цісаря за те, що жив на віру з своєю кревною й не дозволив йому прийняти Святе Причастя; надто не послухав цісаря Михайла, коли сей приказав йому постригти на силу свою матір у черниці, а вкінці в своїй ревности викляв сиракуського єпископа Григорія за розпустне й гіршаче життя. Розлючений Бардас оскаржує Ігнатія о заговор, який сам приготував і засуджує його без слідства на заслання на остров Теревинт, а на його місце призначає цісарського секретаря Фотія, чоловіка собі відданого. Ігнатія держать у вязниці й усіми способами стараються вимусити від нього, щоби зрікся патріяршої гідности. Тимчасом Фотій, висвячений в шістьох днях через виклятого сиракуського Григорія на патріярху в р. 857., скликає синод єпископів прихильних Бардасови, які відсуджують Ігнатія від престола й силоміць змушують його положити хрест на письмі, що зрікається патріярхату. Фотій пише облудний лист до Папи Николая I. р. 860, просячи послів, які порішили б єресь іконоборців, а вкінці доносять що Ігнатій задля старости добровільно зрікся свого достоїнства, а він мусів під прозьбами прийняти опорожнений престіл.

Николай I вислав до Царгорода двох послів Захарію й Бодуальда, щоби переглянули цілу справу, та послали почасти перекуплені через Фотія почасти лякаючися Фотія. представили цілу справу в Римі в фальшивім світлі. В р. 862 прибув до Риму архимандрит Теогнист, в імені Ігнатія представив Папі цілу правду. Сейчас зібрав Николай I собор в Римі р. 863, на яким зложив Фотія з гідности й загрозив клятвою, якщо він приписував би собі право до престола. Фотій не хотів повинуватися й тому зістав в р. 864 виклятий. Розгніваний Фотій скликає синод до Константинополя р. 866 виклинає Папу Николая I і оскаржує західну Церкву о єресь, тому, що латинники постять у суботу, що великий піст скоротили на один тиждень, що їх священники не вступають у супружний стан, що до символа віри додали: “і Сина”.

І се був перший явний роздор або схизма Церкви східної від західної. Ся схизма не тривала довго, бо Василій, цісар, вступивши в р 367 на престіл, хочаки зеднати собі ласку в народа, привернув на патріярший престіл святого

Ігнатія а Фотія засудив на заслання. Фотій, осуджений ще на VIII. загальнім соборі старався на засланні позискати ласку цісаря, виводячи його рід від вірменського короля через фалшовання рукописей. І вдалося йому се, бо по смерті Ігнатія зістав покликаний знову на патріярший престіл. Безличний Фотій пише знову листи повні покори до Папи Івана VIII. просячи свого затвердження в гідности, а тимчасом сам кидає нові клевети на Римський Престіл. Папа домагається його поправи й за доситьучинення перед собором, а довідавшись пізнійше про облуду, кидає через посла клятву на нього та всіх його приклонників. Аж Лев VIII грецький цісар, бажаючи єдности, складає Фотія з престола, замикає його в вірменськiм монастирі, де він кінчить своє життя р. 891.

По нiм засідають знову на царгородськiм престолі люде послушні Римськoму Престолові й признаючі Римськoго Єпископа за голову цілої Церкви. Єдність тревала аж до р. 1043. В сім році винесений на престіл Керулярій, чоловік гордий, відновив схизму. Враз із митрополитом Болгарії написав обширний лист до єпископа в Апулії, в котрім поновив всі закиди піднесені Фотієм і побільшив їх. Папа Лев IX довідавшись про се, відписав на всі закиди Керулярієви й вислав до Царгорода своїх послів. Но Керулярій не допустив їх до себе, тому послі оголосивши на нього клятву, зложили її торжественно на престолі святої Софії, а самі під опікою цісарської сторожі вернули через Україну до Риму. Хоч пізнійше за цісаря Ісаака Коммена зістав Керулярій засуджений на заслання, однак незгода засіяна ним лишилася. Вернула щоправда на якийсь час до єдности східна Церква на Люгдунськiм соборі, але се не тривало довго. Греція вернула назад до схизми, в якій триває досі. Така історія грецької схизми.

З висше сказаного можемо знати, що таке схизма. Схизма є се грецьке слово й значить тільки, що наше українське: розділ, роздор, розеднання. В церковнім значінню означає вилучення себе з під власти правно установленого Христового намісника. Схизматиком називаємо того, що не признає Римськoго Єпископа головою цілої Церкви. Та се не один блуд схизматиків; із часом сталися вони й єретиками. Єретиком називаємо того, хто перечить яку небудь правду обявлену Господом Богом а подану до вірування католицькою Церквою. І так теперішні схизматики не лише що не признають Римськoго Єпископа за Христового намісника, але й не годяться на слідуєчі правди, в які ми віримо: 1. що Святійший Отець є непомильний у річах віри й обичаїв, коли виступає яко учитель цілої Церкви; 2. що Святий Дух походить від Отця й Сина; 3. що Пречиста Діва Марія є безпорочно (без первородного гріха) зачата; 4. що є окреме місце, зване чистилищем, до якого йдуть по смерті душі сходячі з сего світа з повседневним або відпущеним та не спокутуваним тяжким гріхом. В ті чотири правди схизматики не вірять, хоч признають і приймають всі прочі.

РОЗДІЛ III.

СХИЗМА НА УКРАЇНІ

Перейдім до української Церкви та погляньмо, яким способом вдерлася тут та пошесть-схизма та якого лиха накоїла Україні. Коли по скиненню з патріяршого престолу Фотія в 867. святий Ігнатій повернув на неправно видертій йому престіл, два українські князі Аскольд і Дир післали до Царгорода послів із просьбою за присланням на Україну християнських проповідників-священиків. Ігнатій будучи сам ревним католиком такихже священиків післав на Україну. В р. 957 прийняла в Царгород; українська княгиня Ольга святе хрещення з рук католицького патріярха й від тепер християнсько-католицька віра розширюється чим раз більше по цілій Україні. Вкінці р. 988. 1 серпня за великого князя Володимира ціла Україна охрестилася священиками й єпископами висланими з Царгорода. Тож Україна прийняла християнську віру в тім часі, коли в Царгороді засідали на престолі патріярхи католики. Бачимо, що від початку свого навернення була католицькою або зєдиненою з Римською Церквою й у тім зєдиненні позістала довше, як грецька Церква; бо хоч Керулярій став схизматиком — Україна схизми не прийняла.

Саме в тім часі, коли Керулярій відлучився від католицької Церкви, умер на Україні митрополит Теопемпт, Грек, присланий на Україну з Царгорода. Князь Ярослав Мудрий довідавшись, що грецька Церква відлучилася від Римської, не посилав уже послів до Царгорода з просьбою нового митрополита, як се діялося по смерті кожного митрополита, але сейчас скликав українських єпископів і поручив їм вибрати митрополита з поміж себе. Зібрані єпископи вибрали митрополитом побожного священика Ілярія, Українця. Сей власне Ілярій wraz із Ярославом Мудрим приймав із величавістю папських послів, непринятих через гордого Керулярія, коли сі вертали через Україну до Риму. Жаль лише, що українські єпископи не держалися далше припоручення Ярослава Мудрого, бо доси Україна не знала би схизми. По смерті Ілярія вже самі не вибрали нового митрополита, але по давньому звичаю удалися до Царгорода й прийняли звідти присланого митрополита. Щоправда з початку патріярхи, знаючи, що Україна не прийме грецької схизми, присилали через якийсь час митрополитів католиків, але поволи через численні зносини вжето торговельні вжето політичні, Україна освоїлася зі схизмою так, що вже в р. 1104 бачимо на митрополичім престолі першого схизматика, грека Никифора. Маючи митрополитів схизматиків, небавком ціла зістала втягнена в схизму. Україна однак не була привязана до схизми; кілька разів зривала царгородські окови, кількох католицьких митрополитів засідало на українськім митрополичім престолі а навіть виплекала в тім часі Святих, яких прийняла й признала Святими ціла католицька Церква.

Почавши від дванайцятого віку почасти а від тринадцятого цілого, тривала Україна в схизмі, аж доки Ізидор Болгарин не зістав іменованій

митрополитом України. Греки в тім часі, побоюючися Турків, задумали приступити до єдності з Римською Церквою, бо надіялися помочи против Тутків у Папи й західних володарів. Папа Євгеній IV, на просьбу грецького цісаря Івана Палеолога й царгородського патріярха, скликав собор до Феррари, щоби тут привернути церковну єдність. На собор прибув також Ізидор із Москви, а будучи визначеним зі сторони Греків і Українців до всіх нарад і розправ, старався всіми силами про привернення єдності й злуку розірваних Церков. Його заходи не були даремними. В р. 1459 в Фльоренції, куди перенісся собор із Феррари, всі присутні Греки й Українці приступили до єдності. Папа Євгеній іменував Ізидора своїм послом для України, Польщі й Литви. Ізидор не забавляючися довго в Римі, вернув через Буду на Україну й усюди проголошував злуку Церков. Українці радо приймали сю вість, бо вже дуже накучилось їм ярмо, яке вложили на них грецькі патріярхи. Здавалося, що по довгій колотнечі, наступить вкінці спокій; але діавол не заспав свого діла розєднання. Незадовго за намовою єпископа Марка з Ефезу невірні Греки відреклися зєдинення а в нагороду за своє відступство сповнилося се, що сказав один з них: “Волю тюрбан як кардинальський капелюх”. Турки заволоділи грецькою державою а гордий патріярх, що не хотів в своїй буті слухати Христового Намісника, в поросі ваявся перед невірним побідником турецьким султаном і просив пощади. Від того часу грецька Церква враз із своїми патріярхами не може видертися з під ласкавої опіки султанів а таки волить радше підлягати невірним як правному намісникови Христа Спасителя.

Не так як на Україні прийняли Ізидора в Москві. Великий князь Василій не хотів чути про зєдинення. Він бачив надто добре, що через зєдинення виринається йому з рук власть над митрополитом і Церквою. Московські князі, беручи собі примір з грецьких цісарів, заєдно стреміли до того, щоби митрополит враз із Церквою були їм послушні. Коли Ізидор прибув до Москви й у церкві в присутности владик та духовенства приказав проголосити акт Фльорентійської унії, Василій назвавши його прилюдно зрадником, казав замкнути його до тюрми. Ізидорови вдалося втечи до Києва, та не почуваячися тут безпечним, удався до Риму, де, в нагороду заслуг положених коло сполучення Церков, зістав іменованій кардиналом католицької Церкви. Ще якийсь час були на Україні митрополитами католики, іменовані будьто Папою будьто царгородськими патріярхами зістаючими в єдності; однак пізнійше через вплив московського царя Василя III, на польського короля Александра, вибрано митрополитом цілої України загорілого схизматика Йону, сповідника Єлени, жени польського короля. Маючи сильну поміч у московськїм царі, зумів Йона знищити зненавиджену єдність а привернути схизму. Зникли перші проби зєдинення а нещасну Україну наново обняла пїтьма схизми. Сповнилося на Україні слово Божественного Спасителя: “Бувають останні гірші від перших”. (Мат. 12. 45).

Византийська мертвота й мерзість запустіння заволоділи Україною. Царгородські патріярхи не дбали про українську Церкву та її добро, вони дбали лише про те, щоби під ріжними позорами здирати з неї драчки. Вони

мусіли складати великі суми грошей за патріярший престіл турецьким султанам і їх великим візірам; звідси походило те, що митрополитами ставали ті, що добре оплачувалися патріярхам; владиками ті, що платили солено митрополитам; священиками ті, що оплачувалися владикам а сі гроші здирали від вірних. Святокупство, є необходима прикмета схизми від її завязку аж по наші часи. Зі святокупством іде друга язва а саме що на всі церковні уряди вдиралися люде не віддані Божій справі, горді, неуки, дбаючи про те, щоби церковними добрими збогатити себе й свої родини, люде часто злих обичаїв та вигідного, безжурного життя. Тимто владики майже не мали поваги, а й ту що мали, підкопували патріярхи ріжними способами. Щоби зменшити вплив владик і здержати всяку їх самостійність, патріярхи закладали по цілій Укрині братства ставропигійні. Ті братства не лише що не підлягали владикам, але ще мали надзир над владиками. Їм було вільно печатати книжки, удержувати й усувати священиків а в своїх потребах удаватися прямо до Царгорода. Мається розуміти, що ті братства вміли використати свою незалежність зі шкодою української Церкви. Маючи так обширні привілеї, ніщо дивного, що держалися кріпко патріярхів і ставали розсадниками ідей патріярхів, себто схизми.

Щож маємо сказати про священство? Схизма жила тьмою. Громада вибирала собі першого-ліпшого, платила гроші владиці, а сей висвячував не раз і таких, що не вміли читати ні писати, або знову священство переходило з батька на сина; батько вчив напам'ять молитов і богослуження свого сина, приучував перших правд віри, збирав гроші, щоби заплатити владиці за висвячення й уже був готовий священик. Про священничі школи не думало ні польське правителство ні українські єпископи. Одним і другим ходило про те, щоби священство держати в незнанню й пониженню.

Сумна була його доля. Священик на селі був невільник шляхтича, слугою владики, зарібником для своєї родини; був він у гіршім стані, як найбільшійший хлоп у парохії. Не в ліпшому стані жило духовенство чорне або монаше. Мусіло воно зносити немалый гніт від своїх патронів; але найгіршою річчю було се, що в часі схизми затратився був по монастирях дух правдивого аскетизму й побожності, який процвітав за часів святого Василя або Мнтонія й Теодозія Печерських. Монаші правила й приміри святих пішли в забуття. Правда, що зверхні покутні вчинки часами заховувалися, але під тими вчинками крилися часто духовна темнота й свобідне життя. Одним словом — запанував тоді на цілій Україні великий занепад духовного а також наукового життя.

А щож говорити про бідний український нарід, що мав таких пастирів. Духовних наук той нарід не чув, бо не було їх кому говорити; духовних книжок не читав, бо не вмів читати тай книжок не було. Переймав лише деякі молитви по батьках, стисло постив та почитав образи. Се було його ціле релігійне образування. Коли ще зістав християнським, то мав се завдячити лише дідам і прадідам, що виховалися за часів зєдинення. Забобони, ворожбицтво, чарівництво, се нещасна спадщина, яка ще досі остала на Україні з тих часів. Таку освіту приносить злощасна схизма кожній народности, яка

прилучиться до неї.

РОЗДІЛ IV

ЗЄДИНЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕРКВИ З РИМСЬКОЮ

Глянув вкінці Господь Бог милосерним оком на нещасливий, але побожний український нарід, який, хоч повний суєвіря й незнання, мав завсіди щире серце для Господа Бога. За сю щирість мало на Україні заясніти незадовго світло правди й вирвати нарід із царгородських оков тьми. До своїх цілей уживає Бог не раз середників, які на позір зовсім до них не надаються. Такого середника вжив Бог і тепер. Патріярх Єремія прибув на Україну, щоби будьто звидіти українську Церкву, будьто закріпити її в схизмі а в дійсности, щоби накласти на її пастирів і нарід нові драчки. Побачивши нещасний стан української Церкви, заводить реформу, видає пастирські письма, скидає з престолу митрополита Онисифора Дівочку за його гіршаче життя а на його місце посвячує вибраного шляхтою й лицарством Михаїла Рагозу; на луцьке владиттво поставляє Кирила Терлецького, мужа мудрого й ученого а навіть робить його своїм ексархою, себто намісником, що має власть судити не лиш єпископів але й самого митрополита. По наших поняттям українська Церква повинна була по сій реформі підвестися з свого пониження й закріпити в схизмі. Та инші були Божі наміри. Ціле се діло патріярха Єремії було лише приготуванням поля для зєдинення. Незадовго патріярх перебуваючій на Волощині пише до Рагози, щоби сей за висвячення зложив ні менше ні більше лише 14 тисяч червінців. Нема що казати, добрий пастир - брався до шкір своїх овець. Отворилися вкінці очи українським владикам на пониження української Церкви та на причину любови царгородських патріярхів до неї. Слабосильний Рагоза може бувби й заплатив сей гарач, якби не Терлецький, що зрозумівши грецьку політику зглядом української Церкви, всіми силами старався, щоби увільнити її з під власти царгородського сатрапи. Він бачив добре, що спасення української Церкви лише в злуці з Римом. За його заходами зіхалися р. 1564 до Берестя литовського єпископи: Іпатій Потій владика володимирський; Григорій Загорський архієпископ-номінат полоцький; Пелчинський Леонтій, владика пинський; Діонізій Збіруйський, владика холмський і владика Йона Гоголь враз із митрополитом Рагозою й тут постановили піддатися Престолови святого Петра. “Перед Господом Богом прирікаємо”, слова зібраних князів Церкви, “що скільки зможемо, щирим -серцем і спільно будемо старатися, щоби просвітити всіх наших духовних братів і нарід, щоби при Божій помочи привести всіх до святої єдности”. Слідуючого року зіхалися наново в Берестю й постановили вислати

Потія й Терлецького до Риму з просьбою прийняття. Папа Климентій VIII прийняв із отвертими раменами українських висланників, згодився радо на всі умовини застережені владиками й дня 23 грудня 1595 торжественно прийняв до лучности зі Святою Церквою. По повороті владик на Україну скликав митрополит по приказу Святійшого Отця синод до Берестя, де 8 жовтня 1596 торжественно заприсяжено послух видимому голові Церкви, Папі Римському й приступлено до єдності з одною, святою, католицькою, апостольською Церквою. Від сего часу вернула українська Церква до святої єдності, в якій за Божою ласкою одна часть сего народа перебуває вірно й витривало мимо різних перепон, труднощів та спокус.

Ні місце, ні наша ціль малювати всі боротьби, які українська Церква мусіла вести з ворогами перед і по заключенню зєдинення та зносити пониження навіть від тих, що повинні були спомагати її. Се лишимо безсторонньому історикови, що не оглядаючися на нікого, покаже, хто був правдивою причиною слабого розвою зєдинення а zarazом покидання свого питомого обряду а переходу на чужий. Не будемо також писати, яких способів уживав могучий князь Острожський (спершу приклонник зєдинення, але коли владики, не питаючи його, заключили зєдинення, найбільший з усіх його ворог) щоби діло ще в завязку знищити; як сама католицька шляхта, замість подбати про се Боже діло, виступала, проти нього й нищила його. Досить сказати — що діло се мало перейти через огонь і воду, понести много кривд, перетерпіти много гонінь а навіть скропитися пролятою кровю, щоби видало історичний плід. Де не помагають представлення, науки, проповіді, там звичайно робить усе кров. Завсіди правдивими остануть слова старого Тертуліяна: “кров мучеників є насінням нових християн”. Прийшов час, у яким Бог дозволив проляти кров своїх любимців, щоби вона, впавши на зісохлу землю, видала борців правди й свгла — Україна була землею зісхлою мало де було в ній мужів, які зрозумілиби велику ідею Божественного Спасителя “да всі будут єдино” й могли не то що за неї постояти, але й заціпити в своїх ближніх. Велике діло зєдинення України замість помочи — зі всіх сторін трафляло на перепони будьто в нещасній політиці шляхотської Польщі, будьто в заїлости московської схизми, будьто вкінці в рівнодушности й недбайливости самих ісповідників зєдинення. Зєдинення мусіло бути скріплене свідоцтвом крові.

Як у перших віках християнства по кождім гоненню католицька Церква не лише що нічого не стратила з своєї краси й числа вірних, але противно по кождій новій боротьбі ясніла новою славою й зростала в нове число Христових ісповідників, так і тепер жадав Бог в подібній цілі сего могучого сімени крові: вже не до навернення з поганства, але, що безперечно є труднішим, до вирвання тисяч із тисячів душ із оков схизми. Се замітне в ділах Божого провидіння, що Господь Бог до сповнення великих діл вибирає собі людей звичайно малих і незначних в очах світа, щоби тим більше показалаь його міць і сила, що ділає через тих людей. Як колись до сповнення великого післаництва розширення Божого царства в світі вибрав собі простих і незчених рибаків, як пізнійше коли ходило про піднесення

остиглої ревности християн і реформу в католицькій Церкві вибирав собі людей з незнаного світові роду й ними переводив свої цілі, так і тепер до виконання передсмертного завіщання свого возлюбленного Сина, вибирає собі мужа, що в очах світа не яснів ні високим уродженням, ні великою наукою, ні многими маєтками, та зате яснів перед Богом через ціле своє життя живою вірою й горячою любовю. Сим мужем був святий Йосафат, якого життя хочемо вам представити в сій книжечці. Він став для української Церкви правдивим Апостолом, отцем, опікуном і стовпом святого зєдинення, він став розсадником Божої ідеї по всій Україні: “Да всі будуть єдино”.

РОЗДІЛ V.

ДИТЯЧІ Й МОЛОДЕЧІ ЛІТА СВЯТОГО ЙОСАФАТА

В містечку Володимирі на Волині жив зубожілий український шляхтич Гавриїл Кунцевич. Хоч сам задля зубожілості мусів займатися купецтвом збіжжя, мав однак велике довіря в своїх співгорожан, які, поважаючи його чесноту, вибрали його на радника або лавника міста. Його жена Марина походила з небогатої урядничої родини в Володимирі. В р. 1580 післав їм Бог синка, якого охре стили в церкві святої Параскевії й дали йому імя Іван. Будучи самі повними Божої боязни, простоти й християнської побожності, старалися заціпити сі чесноти в своїй дитині.

Від перших літ показувала дитина великий нахил до побожності. Причиною сего, як пізніше звірівся святий Йосафат своєму товаришеви Геннадієви Хмельницькому, була слідуєча подія. Коли одного разу пішли з ним родичі до церкви святої Параскевії, в якій був охрещений, побачив він там ікону розп'ятого Христа й почав цікаво випитуватися матери, що мала означати ся ікона. Побожна мати як могла, так поясняла дитині, що се є Спаситель світа, який з любови до людей зійшов із неба на землю, дав себе прибити до хреста, щоби лише спасти людей від пекла а відчинити їм небо. Глядить хлопчина широко отвореними оченятами з любовю на розп'ятого Триста й “у тій хвилі почув я”,- говорив святий Йосафат своєму другови,- “як з боку Розп'ятого випала горіюча іскра, впала мені в серце й від того часу такою любовю загорів я до святої Церкви й святого обряду, що через 30 літ я ні разу не опустив церковного правила”.

Від тої хвилі велика зміна зайшла в хлопчині. З нього почав промовляти будучий монах. Понад свій вік утікав від дитинячих забав, уникав злих товариств, весь свій час обертав на прибирання образів Святих і віддавання їм почеси. Як лише міг, утікав на уєдинені місця або біг до котрої з церков, а як застав двері зачинені, то в притворі кидався навколішки й зі зложеними рученятами молився горячо, звідки по довším шуканню забирали його родичі домів.

Ся незвичайна побожність, ангельська скромність і безпримірна сталість у добрім недозрілого ще хлопця, звернула на нього очи цілого міста. Всі подивлялися сю чудову дитину й не один завдавав собі питання: “Що буде з цієї дитини?” Не дарма назвали його родичі Іваном себто по нашому даром ласки. Чужі гляділи на малого Йвася та показували своїм дітям як взір, як вони винні поводитися. А що дивніше, то й старші люде, бачучи сю надзвичайну ревність Івана в Божій службі, самі наворачалися й ставали ліпшими.

Тим часом Івась зростав у Божій ласці й мудрости. Родичі віддали його до міської шкільки, в якій зачав учитися славянської й польської мови. Природні спосібности, якими був Івась обильно обдарений, помогли йому до скорого покінчення міської школи з добрим поступом. Але відай більше ділав у нім Святий Дух бо ледви навчився читати по славянськи, сей час вивчився напамять шле церковне Богослужіння. Мав щойно десять літ, а вже ціле монаше правило, Полунощницю, Утреню, Часи, Вечірню, Повечеріє відмовляв щоденно з памяти й не мав його більше опустити через 30 літ, аж коли уста замкнені смертю не могли отворитися.

Не знали побожні родичі яка судьба жде їх сина; задумали запевнити його будучність і тому віддали на науку до міського радника а заразом маєтного купця Якінта Поповича, в місті Вильні. Вильно було тоді столицею Литви й заразом зборищем всіляких сект і ересей що напливали тут безкарно з Німеччини а що гірше було містом всякої розпусти. Йосафат маючи тут більше волі як дома у родичів був виставлений на многі й ріжнородні спокуси. Будучи в склепі мусів мати взаємини з людьми всякого рода, нераз доходили до його ушей релігійні спори, нераз мусів слухати очернень на католицьку Церкву відчувати погорду для української Церкви, з якою висказувалися про неї католики й еретики. Небезпека збочення з правої дороги для недосвідченого молодця була велика. Додаймо ще до того приміри гідкої розпусти, в яку попадала молодь тогочасного литовського Вавилону, а зрозуміємо, що треба було висшої сили, щоб удержатися на дорозі правди й чистоти. Але Бог недопускає, щоб його любимці, призначені до великих діл, були занечищені світовою проказою. Хоч недосвідчений ще не мав дорадника, сам Господь Бог стеріг його, бо його серце зістало чисте й невинне. Одиною його приємністю й розривкою було, коли міг вирватися зі склепу й побічи до котрої з Церков. Лишалось трохи вільного від заняття часу, то сейчас брався горячим серцем до читання церковних книг або життєписів Святих. Душа й уста були заняті цілий день ревною молитвою. Бувало нераз таке, що купець Попович, хоч був прихильний Іванови, однак не тільки що його наминав остро задля його довгих молитов, але навіть карав тілесно. Іван не відстрашувався тим від молитви а навіть зростав чимраз більше в побожности й святости. Попович бачучи таку святість у Йвасі, хоч із природи був досить острий, полюбив його як рідного сина. Й не диво: самі лише люде з ґрунту зіпсовані не люблять і ненавидять святість і чесноту.

Підчас побуту Йвася в Вильні, коли він мав 14 літ. зірвалася велика

релігійна туча на цілій Україні. Причиною сего була злука української Церкви з Римською. Митрополит wraz із 6 єпископами запрягли зєдинення Церков у Берестю литовським р. 1596. Гордий князь Острожський, що тоді станув був на найвисшійм щєбли своєї могучости, ударив всіми силами на митрополита й зєдинених єпископів, що осмілилися без нього прийняти зєдинення. По цілій Україні розіслав своїх приклонників, а ті бунтували шляхту міщанство та простий нарід проти пастирів. Церковні братства, будь то заложені Острожським будьто споможені обильними його жертвами, по всій Україні розвинули свою діяльність у користь схизми. Все низше духовенство, необразована шляхта, непросвічене міщанство й простий люд на голос сего схизматицького королика князя Острожського повстали мов один муж до боротьби зі єдиненням та зєдиненими єпископами. Насильно видирано зєдиненим церкви, грабовано церковні маєтки, примушувано до прийняття схизми. Царгородський патріарх Єремія й московський митрополит Йона кинули клятву на всіх зєдинених. Вильно, будучи столицею Литви, ще більше загоріло сею боротьбою, бо до нього зі всіх сторін їзджалася схизматицька шляхта, збунтована листами могучого Острожського. Всі багатші й величавійші церкви відібрано зєдиненим а лишено одну найубожшу церкву Святої Тройці, при якій остав митрополит із малим числом зєдинених. Здавалося, що се вже кінець лише що заключеного зєдинення.

Тяжка була се хвиля для молодого недосвідченого й невченого Івана. Не мав він іще поради, який би вказав йому в тім замішанню пряму дорогу правди а сам, не маючи досить науки, попав у сумніви. Бачив із одної сторони мале число зєдинених, їх убогу, опущену й знищену церкву; на кождім кроці доходили до його ушей лихословія на зєдинених та їх єпископів, а з другого боку бачив силу схизматиків, їх могучість та лякався попасти в клятву патріарха. Що мав робити недосвідчений молодець? До котрої церкви пристати? В котрій находилася правда? Святі люде поступають звичайно простою дорогою. Так зділав і Йвась. Удався до найліпшого поради Господа Бога з ревною просьбою за просвіченням. Бог не опустив свого вибраного, просвітив його ум, у одній хвилі пізнав правду а разом почув у своїм серцю таку відразу до схизматицької Церкви, що уста його мимоволі повторяли слова Псальмопівця: “Зненавидів я збори лукавих”. (Пс. 25. 5). Відразу згинули всі сумніви, його ум просвітився й він із великою внутрішньою радістю прилучився до малого числа зєдинених.

Відтепер знову наступила зміна в життю святого молодця. Пізнавши раз добре правду, витревало її держитись й після неї уряджує своє життя. Щоденно спішить до церкви Святої Тройці, співає радо в хорі своїм дзвінким голосом, служить священикам до Служби Божої, прикрашує престоли, в потребі дзвонить, вільні хвилі присвячує молитві, просячи ревно у Всевишнього зєдинення заблудивших. Вже завіщання Божественного Спасителя: “да всі будуть єдино”, глибоко запало йому в серце. Те його святе поведєння звернуло увагу Петра Аркудія, ученого грека, якого для розширення зєдинення привіз із Риму Потій. З ним то познайомився

Кунцевич і черпав для себе великий хосен у його розмовах. За помічку Аркудія зближився до митрополита. В тім часі пізнався також із Рутським, під якого проводом мав колись працювати над спасенням України. Заприязнився з Геннадієм Хмельницьким, що пізнійше був його досмертним товаришем і повірником. Пізнав також двох славних учителів виленської академії, Валентія Фабриція й Григорія Гружевського Т. І., що в пізнійшій його праці мали йому бути великою поміччу. Святі душі скоро й ненадійно пізнаються. Лучить їх Бог, щоби помагали взаємно собі на дорозі християнського совершенства.

Ціль життя Івана на світі була вже осягнена. Світська побожність доспіла, тому кличе його Бог до висшої в Чині. Земські добра стратили для нього свою вартість. Його серцем заволоділо сильне бажання піти за словами Спасителя: “Коли хочеш бути досконалим, іди продай, що маєш і дай бідним, а матимеш скарб на небі, й прийди та йди за мною”. (Мат. 19. 21). Хто раз почув по правді в своїм серцю сей взиваючий голос Спасителя, того не здержать ніякі обітничі ні перепони. Іде за тим голосом Іван, покидає земське купецтво, щоби зістати купцем небесних дібр. Старий Попович полюбив цілим серцем Івана й тому довідавшись про його замір, уживав усіх способів, щоби задержати його при собі; віддає йому руку своєї одиначки дочки враз із цілим своїм великим маєтком; але даремні його заходи - Божий голос сильніший від усіх людських. Не помогли ні просьби, ні представлення, ні намови, ні сльози. Іван постановив раз покинути світ. Заміри святих незломні. Постановив стати монахом і сеї постанови не покинув, бо добре мав на тямці слова Спасителя, що допоможе чоловікові, як би цілий світ здобув, а душу свою втратив.

РОЗДІЛ VI

ЙОСАФАТ МОНАХОМ

Хто не знає, яке велике значення має в Церкві монаший Чин, коли сповняє свою задачу, до якої зістав покликаний. Церква, що посідає цвітучі Чини, завсіди буде стояти високо. Чин не є чим іншим, як лише цвітом християнського життя а zarazом його сторожем і усовершенням. Чим більше яка суспільність має Христового духа, тим більше буде мати членів, що жертвуються виключно на службу Божу, де враз стараються про набуття чеснот, якими потягають і других до Божої служби. Сю ціль має Церква в закладанню так “богомільних” Чинів, себто таких, що стараються лише про спасення власних душ через неустанні довгі молитви, вмертвлення тіла й цілковите відокремлення від світа, а про спасення других стараються лише посередно через молитву й примір чеснот.

Є ще й другі монаші Чини звані “апостольськими”, що крім спасення

власної душі займаються безпосередно працею над спасенням людських душ. Такі апостольські Чини віддають великі услуги архієреям і світському духовенству, бо вже то проводять духовним вправам (реколекціям), вже то уділяють народови місій, говорять проповіді, пишуть книжки й часописи, стають учителями й наставниками молоді, займаються повненням милосерних діл для тіла, одним словом є тим легким військом, що в боротьбі з душевними ворогами, скоро й радо спішить із поміччу на місця більше zagrożені. Як Чин працює по назначеній цілі, то не лише що шириться Божа слава. Церква находити велику поміч, але також підноситься й обряд і ся народність, для якої монахи працює. Монах виходячи з якого народу, не може позбутися вродженої, дозволеної ба навіть приказаної любови до сеї народности, з якої вийшов; він лише мусить усовершити сю любов й підпорядкувати Божій любові. Ся любов буде оказуватися в усіх його ділах, що безпосередно відносяться до спасення душ сеї народности а посередно до піднесення його матеріяльно й духово. Крім сего цвітучий Чин, себто заховуючий свої обіти й устави, старанно береже церковного Богослуження, старається про красу, харність, порядок у своїх церквах, береже церковних звичаїв, підносить або опікується церковним мистецтвом, розповсюднює церковний спів і пісні, словом — стоїть на сторожі свого обряду Знають добре значіння, вплив й силу монаших Чинів вороги святої Церкви. Тому, де лише розпочинається боротьба з Церквою, там на перший огонь ідуть Чини. Коли вони упадуть у тій боротьбі, то вже боротьба стається лекшою. І звідси йде се що в державах, якими кермують люде ворожі Церкві, стараються розв'язати Чини, а їх членів розігнати. Історія Церкви може навести на се тисячні докази. Се сталося і в історії української Церкви, бо як лише схизматицька Москва хотіла знищити зєдинення в забраних краях, то першим до того середником було знесення всіх василіянських монастирів і розігнання монахів по цілій державі

Колиж Чини загалом мають таке значення, то далеко більший вплив мав на Україні одинокий Чин святого Василя. Від заведення християнства на Україні монастирі були природними розсадниками освіти. З монастирів плила наука, монахи зберегли історію нашого народу, монахи були першими на полі народного письменства. Ціле духове життя скуплялося в монастирах. Як довго Чин держався своїх правил, так довго й Україна стояла на високім духовнім рівні, а падала монаша ревність, то падала й освіта між духовенством і народом, тим більше, що по законам східної Церкви єпископами ставали лише монахи. Який з кого монах, такий був і владика. Гірка була доля України, коли Чин попав у схизму. З приняттям схизми згинув у Чині дух святого Василя, упала в ньому правдива побожність, зниділа ревність, заціплена Антонієм і Теодозієм, завмерла також і праця над спасенням душ. Не стало по монастирях робітників у Христовім винограді, які своїм приміром і трудами піддержували би в народі віру й науку.

Саме в тім часі, коли Йосафат постановив посвятитися Божій службі, Чин находився в такім упадку. Більшість монастирів приняла схизму. Щоправда деякі держалися зєдинення, бо були під безпосередною владою зєдинених

єпископів, але заховання уставів і обітів вже давно підупало. До скріплення зєдинення й удержання його на Україні треба було конче й віднови завмерлого Чина. І тому Господь Бог посилає до нього Івана, що мав привести Чин до давнішого блиску й значіння. В Вильні видів він цвитучі й могучі латинські чини, як Єзуїтів, Кармелитів босих, видів також добре упадок того Чина до якого вступає. Але горяча любов українського обряду й своєї народности не позволяли йому й думати, щоби міг вступити до иншого Чина, як до одинокого українського, василіянського. Хотів у простоті серця служити Господу Богу в Чині, не догадуючися навіть, до якої великої й високої задачі покликує його Господь Бог.

В році 1604 просить покійно в митрополита прийняття й зістає радо прийняти. Маючи 24 літ прийняв монаший одяг і по звичаю змінив своє хрестне ім'я на монаше — Йосафат. Хоч се противилося правилам святого Василя, аби новик зараз на вступі до монастиря складав монаші обіти, однак Йосафат за дозволом митрополита зложив на початку свого чернечого життя торжественні обіти в руки тогож митрополита Іпатія Потія, хоч ще не відбув приписаної правилами проби. Радість заволоділа серцем Йосафата по зложенню з себе цілопальної жертви Господу Богу. Сю радість може докладно поняти й оцінити лише той, хто сам дізнав її. Але до сеї внутрішньої потіхи прилучився незадовго смуток. Побачив Йосафат спустошення виленьського монастиря. Монастир став переходовою улицею для всіх. В монастирі мешкали світські люде, а побіч монастиря побудовали собі доми. Всі добра монастиря находилися в руках заряду, зложеного зі світських людей, а установлених королем Стефаном Баторієм. Сей заряд не лише що не дбав про добро монастиря, але, як се звичайно буває, один із фільварків загорив, а з другого віддавав архимандриті скупі доходи. А що гірше, не найшов Йосафат у монастирі провідника, який показував би йому дорогу ведучу до совершенства; не мав товариша, перед яким мігби звіритися й порадити. Коли в кожій науці треба провідника, то безперечно більше домагається того найтрудніша наука поступу в совершенстві. Не лишалося ніщо більше Йосафатови, як віддатися веденню Святого Духа. Святий Дух, що досі удержав Йосафата в невинности й святости й тепер не опустив його; показав дорогу найпростійшу до святости й скоро допровадив до такої монашої совершенности, що сам Йосафат міг провадити других. Ніхто не наводив його на дорогу, якою мав іти, та проте йшов він певним кроком Божою дорогою, бо сам Бог показував йому шлях. На життя монаха складається такі речі, як молитва, умертвлення, наука й праця. Молитва — се безусловна справа монаха, без неї ніхто не зістав справжнім монахом; а хочби й був монахом, як зачне опускати молитву, перестане ним бути. До доброї молитви треба ще й уєдинення, відлучення від світа та його марних діл. Ведений Святим Духом, пізнав се святий Йосафат і тому вибрав собі келію справді найбіднішу, але за те найближчу церкви. Зі своєї келії не виходив ніколи, навіть на монастирське подвір'я, хиба до церкви на Богослуження або до спільної трапези (їдальні). Нераз приходили до монастиря знамениті особи, як сенатори зі своєю дружиною, але дверей келії

Йосафата не відчиняла непотрібна цікавість. Келія стала для него другою церквою. Тут він учиться молити на взір давних монахів. Щоденно бив по тисяч поклонів, повторючи за кожним поклоном сю коротку молитовку: “Господи Ісусе Христе, Сине Божий, помилуй нас”. Нераз серед сну сплячими устами повторяв сю часту в нашій обряді молитву “Господи помилуй”- як свідчить отець Симеон Яцкевич, василіянин. Се не була лише сповна любов обряду, але любов щира, правдива, практична. Цілий день проводив на молитві; но людям вибраним завсігди мало денного часу на молитву. Так було й із Йосафатом. Мало було йому цілоденної молитви, тож вставав о півночі й через кілька годин у келії або на поближкїм цвинтарі, на зимні, вітрі, стоячи нераз босими ногами в снігу, відправляв свої молитви.

В хвилях вільних від молитви займався читанням своїх любих церковних книг. З них чимраз більше пересвідчався про правду католицької віри й утверджувався в єдиненні; з них збирав собі докази на збивання блудів схизми й робив собі записки, з котрих пізніше уложив книжечку під заголовком: “Оборона віри” й другу “Хрещення святого Володимира”, в яких доказує схизматикам, що Україна від самого початку свого навернення була в єдності з Римською Церквою й признавала завади першенство Римського Єпископа. Докази, якими доказував сі правди тим більшої набирають ваги, що виняті з книг, яких уживали й схизматики при Богослуженню. Крім сего читав Йосафат пильно життя Святих, яким то читанням удержувався в побожності й пізнавав різні чесноти й дороги, ведучі до них. З тих праць і читань користав святий Йосафат також через ціле своє життя а головно в своїх апостольських працях.

Правдива чеснота завсіди лучиться з умиртвленням. Ніхто не може бути совершенним, як не зможе заволодіти своїми[^]пристрастями тіла. Сю правду пізнав добре Йосафат і тому через ціле своє життя обходився зі своїм тілом мов із найбільшим ворогом. В уживанню їди не лише що був дуже уміркований, але часто по кілька днів не брав нічого до уст. Страв уживав простих і пісних. М'яса не їв ніколи, відколи вступив до Чина, рибу дуже рідко. Через п'ять літ пив лише воду й бувби держався сего ціле життя, якби настоятелі, бачучи його впадаючого на силах, не приказали уживати часом трохи вина. Мав він намір зробити обіт на ціле життя, що буде лише жити самим хлібом і водою — однак заказ сповідника здержав його від того

Замість полотняної сорочки носив на собі остру волосінницю, що впивалася в його тіло. Не скидав її ніколи, ні в день ні в ночі.

Його постіль була така нужденна, що й жебрак не хотів би на ній спати, але й сеї не вживав завсіди, бо часто спав на голій землі, вкрившись лише самою волосінницею.

Свої бедра оперізував дротяним поясом, котрого острі кінці звернені до тіла, нераз глибоко ранили його. Чим більший надходив празник, або коли мав прийняти ісуса Христа в Святому Причастю, тим дужче стискав ним свої бедра. Крім сего уживав ще бичів, якими так сік своє тіло, що каплі крови мов роса вкривали підлогу в його келії.

Не лише в келії знущався над своїм тілом, але часто виходив він серед

тріскачких морозів босо й без накриття голови на цвинтар за церкву, а там ставав на камени, до якого нераз примерзли ноги, й бичувався без милосердя; кров багрила сніг, а він за кожним новим ударом зі слезами в очах благав: “Господи, Ісусе Христе, дай святу єдність! Да всі будуть єдино.” В протоколі перед апостольською комісією зізнав отець Геннадій Хмельницький, що найдено раз святого Йосафата в ночі на цвинтарі так окроваленого й змерзлого,, що власними силами не міг вернути до монастиря. Боже провидіння дало Йосафатови таку любов умертвлення, щоби міг повернути до святого зєдинення більше схизматиків, які понад усі інші чесноти поважали й цінили умертвлення.

Йосафат будучи чистим і невинним серед стількох небезпек на світі, ще більшим любителем сеї ангельської чесноти став у монашій життю. Так полюбив сю чесноту, що після свідоцтва одного з його життєписців не образив святої чистоти від самої молодости ні словом ні ділом. Всі цінили й поважали святого Йосафата за сю чесноту. Зависний діявол скусив одну безстидну жінку, яка насміхаючися з чесноти й умертвлення святого Йосафата, постановила мов жінка Пентефрія скусити чистого Йосифа до гріха. Безбожна невіста підійшла під келію святого Йосафата й почала безстидно намовляти його до свого чортівського діла. Однак трапила на другого, але острійшого Йосифа. Коли не допомогло їй острє упімнення, Йосафат хопив за патик, а укаравши ним добре безстидницю, вигнав зі стидом із монастиря. Хоронив мов найбільший скарб сю чесноту, а знаючи що наилучшею покровителькою сеї чистоти є Пречиста Діва Марія, мав до Неї завсіди горячу набожність.

Се побожне життя, довгі молитви, велике умертвлення, ангельська чистота, монаша покора, хоч Йосафат крився з тими чеснотами, незадовго звернули очі не лише монахів але й світських людей. Много знатних осіб приходило до монастиря, щоби побачити святого молодця та поговорити з ним. Однак ті знаки поважання, які оказували йому гості, не подобалися покірному Йосафатови. Любив він свою самотність більше як ті часті відвідини непрошених а цікавих гостей і тому опустив свою дотеперішню келію, а перенісся до більше скритої каплиці святого Луки. Примістивши тут свій столик, віддається своїм улюбленим заняттям. Молиться, читає, вчиться вдень, а вночі ходить на цвинтар і своїм звичаєм знуїшзється над своїм тілом.

Утішився Йосафат, коли прибув до монастиря новоіменований Архимандрит Самуїл Сінчило думаючи, що найде в нім дорадника й провідника. Але дуже помилився, бо Самуїл був простим, неотесаним чоловіком, удаючим, що ревно держиться зєдинення. а в душі був загорілим схизматиком. Бачив добре Йосафат, що сам нічого не зможе вдіяти для осягнення свого душевного бажання. Зі старими монахами, хоч і держалися католицької Церкви, годі було почати що робити, тому старається про нове покоління монахів. Заохочує знайомих молодців вже то словами, вже самим приміром життя щоби вступали до монастиря. Поволи зачали вступати молодці доброї волі, щоби бути товаришами Йосафата в монашій життю.

Вже в р. 1607 чотириох ждало на монаший одяг.

З прибуттям товаришів нова журба спала на душу Йосафата. Знав він се добре, що сам не дасть собі ради з вихованням товаришів на добрих монахів і ревних борців зєдинення. До аскетичного виховання не вистарчить сам примір життя, але треба, щоби провідник відзначався й глибокою наукою й знанням людської природи. Чуючи в собі недостаток науки, просить горячо Всевишнього помочи. Святий Дух, що досі сам був провідником Йосафата на дорозі християнської совершенности, післав йому поміч у особі Івана Рутського, якого Папа Урван VIII назвав пізнійше “подвижником зєдинення, стовпом Церкви, українським Атаназієм.” Як дивними є дороги, якими Божа Мудрість веде людей до призначеної їм ціли, найліпше можемо пізнати на Рутськім.

РОЗДІЛ VII.

ЙОСИФ РУТСЬКИЙ І ПЕРША РЕФОРМА ЧИНА

Сумна доля сеї Церкви, що відлучилася від правдивої Хислової Церкви. Як галузь відтята від здорового пня тратить сейчас свою життєву силу, так і Церква відтята від Петрового пня, тратить своє життя. Сповнилися й сповняються тепер на схизматицькій церкві слова Божественного Спасителя: “Як гілка не може приносити плоду сама зі себе, коли не пперебуватиме вога на виноградині, так і ви, коли не будете перебувати в мені.” (Ів. 15. 4). Відколи вона відлучилася від правдивої лози Ісуса Христа та Його намісника, відтоді не лише, що не приносить плоду, але чим раз більше всихає й нидіє. Досить лише поглянути на те множество нерозумних, грішних, безбожних, часом навіть противних природі сект і ересей, які безустанно плодяться в тій зісохлій схизматицькій Церкві. І ніщо дивного; не маючи сама в собі життя, не може його вділити й своїм вірним. Вірні, не находячи в схизмі ні заспокоєння розуму ні серця, шукають того по всіх нечистих жерелах, бо оставили істочник живої води, що находиться в католицькій Церкві. Сю правду можемо побачити й на лютерській Церкві. Що тепер діється в Німеччині й Росії, се діялося й тодішними часами. Много знаменитших Українських родин не находячи життя в схизматицькій Церкві, переходили до різних протестантських сект або коли наверталися до правдивої Церкви, то покидали свій питомий обряд. До таких то людей належав батько Рутського.

Щасний Велямин як його жінка з Корсаків, походили з Москви. Були вони обоє загорілими кальвинами. Мали свій маєток у Руті, від якої взяли й прізвище — Рутських. В р 1573 уродився їм син, якого охрестив український парох, бо випадково не було кальвинського пастора дома, надаючи йому при святому Хрещенню імя Іван. Мав се бути також для української Церкви “дар Божої ласки”. Коли хлопчик підріс, одного разу запитався його батько, чим

буде, а малий Івась відповів сміло: “Буду Божим слугою”. І став ним. Батько хотів виховати його в кальвинській єреси, тому посилав його до кальвинських шкіл а пізніше до кальвинської академії в Вильні. Хоч велика була тоді розпуста, особливо поміж кальвинською молоддю, Іван так само як і Йосафат, заховав чистоту серця й невинність а через те таке мав поважання в своїх розпустних товаришів, що сама його присутність клала кінець всім неприличним жартам і безстидним бесідам. Маючи великі дарования не находив ніякої трудности в набуванні наук. Під час свого побуту в Вильні заходив часто до костела Єзуїтів а слухаючи тут проповідей, чим раз більше сумнівався про правду своєї віри й відчував нахил до прийняття віри католицької Церкви. Довідався про сей нахил його батько, загорілий кальвин, тому взяв його з Вильна та віддав в опіку одному своєму приятелеви, що находився тоді при дворі Острожських. Віддаючи його на той двір, де кипіла ненависть до всього, що католицьке, думав що там і він зненавидить католицтво. Та сталося противно. Княгиня Острожська уряджувала часто релігійні диспути між католиками та схизматиками Будучи одного разу на такій диспуті, яку вели найперші схизматицькі богослови з Єзуїтами, ще більше утвердився Рутський у тім, що правда находиться по стороні католиків, тож постановив стати католиком.

По смерті батька, мати Рутського, також ревна кальвиністка, вислала його до Праги, щоби тут докінчив свої науки й, по її гадці, утвердився в кальвинстві. Тут опинився між загорілими Гуситами, а пересвідчившись про їх блудну науку, звернувся до Єзуїтів, відправив у них кількодневні реколекції, зробив визнання католицької віри й просив прийняття до Чина, але якась дивна хвороба стала йому на перешкоді.

В тім часі вертав із Риму на Литву отець Бокса Т. І , пізнавши Рутського, намовив його, щоб удався до Риму й вступив до колегії святого Атаназія. Маючи поручні листи, удався Іван пішки до Риму.

Міг він щоправда відбути сю подорож цілком вигідно, бо мав до розпорядимости 100 угорських дукатів, але що здибав убогого товариша, котрий також ішов до Риму, то поділився з ним своїми грішми. В Римі без трудности прийняли його до колегії святого Атаназія.

Був звичай у сій колегії, що кождий вступаючий мусів робити присягу що буде держатися східного обряду. Іван однак видячи велике пониження сего обряду в Вильні й не чуючи до нього звання, не хотів зложити присяги. До часу увільнено його від неї. Іван із великою пильністю взявся до наук. Коли вже кінчив свої науки, прибув до Риму його покровитель отець Бокса. Сей старався наклонити Івана до зложення приписаної присяги; коли ж се йому не пощастилося, удався прямо до Папи Климентія VIII, а представивши йому, кілько Іван при своїй науці міг би зробити для зєдинення, просив його, щоби вплинув на Івана. Климентий VII! за кілька день прикликав отця Боксу враз із Іваном до себе. “Іване”, - промовив Святійший Отець, - “хочемо, щоб і ти приняв грецький обряд і зложив присягу, що будеш його заховувати”. Сі слова вдарили мов грім у Івана; впавши до ніг Первосвященника, промовив із плачем: “Святійший Отче! Я не можу бути грецького обряду” — “Іване”,

відповів Папа не даючи йому докінчити, – “ми хочемо, щоби ти зробив присягу, що будеш жити в тім обряді”. Рутський просив ще дальше: “Святітший Отче! Я зроджений родичами єретиками, ходив до шкіл єретицьких; відколи Божя ласка привела мене у лоно святої Церкви, я жив після латинського обряду, в нім я хочу видержати й умирати, я не вмію навіть руської азбуки”. Але Папа відповів коротко: “Іване, в імені святого послуху приказую тобі опустити латинський обряд а прийняти грецький”. Послухання скінчилося а Рутський, заливаючися слезами, вийшов. В кілька день потім зробив наказану присягу.

Коли Рутський (1593) приїхав з Риму до Вильна й представився митрополиту, той прийняв його дуже зимно й із неохотою, бо як сам Рутський писав пізніше, Українці більше бояться й підозрівають вихованих у Римі, як латинників. Знав про се митрополит і тому прийняв його так зимно. Се однак дуже обійшло Рутського, що за свою велику жертву для Церкви, дізнав такого прийняття. Ще сумнішого вражіння дізнав Рутський на вид опущених і занедбаних церков. “Коли я хотів виплакати в моїм сумнім положенню”- говорив він пізніше, згадуючи ті часи, - “спішив я до наших українських церков, щоби там бути присутнім на Богослуженню, а виходив завжди зі слезами в очах. Так то схизма здерла весь королівський одяг із нашої Церкви”.

Одинокую його потіхою в тім часі було, що запізнався з Йосафатом, котрий тоді був ще в купця. Подивляв Йосафатову святість, любов своєї Церкви й привязання до свого обряду, а Йосафат много користав із його глибокої науки й досвіду. Незадовго потім поїхав Рутський до Москви з посольством польського королевича Володислава, думаючи, що може та завмерла часть дасться прилучити назад до католицької Церкви. Але й тут завівся гірко. На кождім кроці чекали його самі сумні заводи. Як золото мусить через огонь очиститися зі всіх неблагогородних домішок, так і людей очищує Бог зі всіх дочасних привязань через терпіння, заким ужиє їх до своєї праці. Такий стан очищення переходив саме Рутський. Вернувши з Москви до Вильна, застав Рутський Йосафата в монастирі Пресвятої Тройці. Находячи яку таку осолоду в своїм сумнім положенню в товаристві Йосафата, стали вони тепер нерозлучними товаришами. З_ початку майже щоденно посіщав Рутський Йосафата а пізніше, щоби бути ближше свого приятеля й ученика, наймив собі мешкання близько монастиря. Ся приязнь робила на обох добрі наслідки. Найлюбійшим їх заняттям було вести розмову про Бога, віру й святу Церкву. “Св. Йосафат”, — як свідчить Рутський, — “в тих довгих розмовах не промовив ні одного непотрібного або ложного слова; часто просив вияснення трудніших догматів святої Церкви або розв'язання темних місць зі Святого Письма”. Йосафат відносився до Рутського, що був і старшим і ученішим, із приналежною пошаною; а Рутський мав для Йосафата повно любови й поважання задля його святости. Та хоч велика була любов і приязнь між ними, з чого користаючи Йосафат сам і через других старався Рутського позискати для василіянського Чина, Рутській навіть і не думав про се. Тай не лише що не думав про василіянський Чин, але, не

хотючи зістати в українським обряді, постарав собі звільнення від зложеної присяги. Йосафат не тратив однак надії, бо знав добре, що молитва пробиває небо, тому тим ревнійше тепер молився. Рутський роздумував тепер, до котрого Чина має вступити, чи до Єзуїтів, чи до Кармелітів босих. Один і другий Чин припав йому до вподоби. Та не така була Божя воля. Коли так розмірковує, до якого з тих Чинів вступити би, нагло, з подивом всіх, одягається у вересні 1607 р. в василіянський габіт. Щож було причиною такої несподіваної зміни в Рутським? Історик Суша так розказує про се: “Коли Рутський ще застановлявся, до якого з латинських Чинів має вступити, був він одної неділі в церкві Отців Єзуїтів на Богослуженню. Проповідь того дня мав отець Фабрицій; коли скінчив говорити й мав уже злізти з проповідниці, нагло звернувся до людей і додав: “Дорогі брати, запрошую вас на важне торжество знаний вам усім пан Велямин Рутський вступить від нині за тиждень до Чина Отців Василіян у монастирі святої Тройці”. Рутський почувши ті слова, біжить до наставника Отців Єзуїтів, скаржиться, що О Фабрицій осмішив його перед цілим народом. Тимчасом отець Фабрицій толкується перед всіма, що він не памятає, аби щось подібного говорив на проповіді, а однак всі твердять, що чули се зарощення. Стало на тім, що Рутський пізнав у тім Божий палець, покоровився Божій волі й справді 29 вересня 1607 р вргз із п'ятьма новиками прийняв у церкві Пресвятої Тройці чернечий одяг святого Василія, а чотири місяці пізніше зложив торжественні обіти, змінюючи хрестне ім'я на Йосиф. Чого не могли зробити ні просьби ні намови се зділала молитва Йосафата. Хто висловить його радість, що василіянський Чин дістав такого світлого чоловіка, а він найшов провідника для себе й своїх товаришів.”

Спільно взялися до праці над відновою Чина. Рутський вніс до Чина глибоку науку, знайомість світа й його відносин, відомости про аскетичне життя західних монахів, сильну й непоколебиму волю, котра не знала ніяких перепон. Йосафат світив східним аскетизмом, привязанням до свого обряду, великим умиртвленням, ангельською невинністю й другими монашими чеснотами. Будучи одної гадки й одного серця, взаємно взялися до найважнішого діла - плекання монашої молоді. Рутський обучував монахів у науці віри й прямованню до совершенности, вчив їх латини й українського, Йосафат учив любити Богослуження, обряд і монаші чесноти, котрих був живим приміром. Монастир був знищений, не було де діти більше монахів, тож Рутський жертвував свою батьківщину на віднову монастиря. Много причинився до сего діла й латинський єпископ Война. Незадовго вже 8 монахів могло вигідно замешкати в монастирі Пресвятої Тройці. Здавалося, що тепер поступатиме монаше життя спокійним ходом і до діла зєдинення можна буде приготувати в єдиненню нових борців; та пекло приготувало тимчасом нові засоби, щоби знищити Боже діло.

РОЗДІЛ VІІІ

ПЕРШІ ПРАЦІ ЙОСАФАТА Й ПЕРШЕ ГОНЕННЯ

Йосафат довго держався уєдинення, бо знав, що монах лише на самоті набирає сили й науки до духовної боротьби з собою й ворогами спасення. Тому в перших літах монашого життя майже ніде не виходив з келії, лише піддавався духовним вправам і науці, хоч як ми вже знаємо мав славу святости й багато доброго міг зробити для святої Церкви. Маючи вже провідника й порадника й чуючи себе більше в силах, подумав про спасення людських душ, тимбільше, що ставши діяконом, мав обов'язок проповідати Боже слово і помагати священикам у праці над спасенням людських душ. Були се перші кроки будучого апостола зєдинення. Вчився робити збруєю, щоби нею добре володіти, коли прийде спосібна хвиля боротьби за Петровий престіл. Від тепер частійше виходив на місто, стрічався з простими людьми, вчив їх перших правд віри, ласкавими словами приводив до покаяння, а привівши до церкви Святої Тройці, просив священиків, щоби їх сповідали. Зі схизматиками провадив розмови про Церкву й Петрового наслідника, лучність Церкви Української із Римською від початку навернення України, а даючи їм на все докази з книг, яких они вживали при Богослуженню, дуже часто приводив їх до того, що відрікалися схизми та ставали ревними католиками. Мала громадка зієдинених чимраз більшала й крилася під крилами церкви Пресвятої Тройці, що тепер стала осередком зєдинення.

Лютило се схизматиків, що ненависне зєдинення шириться, їх гнів був тим більший, що церква Пресвятої Тройці, будучи давнішою церквою Ставропігійського брацтва, яке було все так ворожо настроєне до зєдинення, тепер мовби наперекір їм сталася джерелом зєдинення. Старалися за поміччу світської влади відобрати сю церкву, та се їм не вдалося. Мали схизматики ще иншу причину, що так добивалися церкви Святої Тройці; ходило їм о се, щоби позбутися нового покоління Василіян ведених через Рутського; прочували вони добре, що се будучі борці ненависного зєдинення. Тому їм так ходило про здушення сего діла зараз у завязку. Коли їм не вдалося зробити сего правно, постановили заволодіти церквою підступом. Найлюбійшою збруєю схизми був і є підступ. Як правда гидиться підступом і все ділає отверто й прилюдно, так противно, блуд любить підступ і послугується ним найраднійше.

На чолі заговору станули сам архимандрит Сінчило й виленський протоєрей, Бартоломей Защинський. Були се люде дібрані, гідні себе. Перший із них, прогнаний монах із Супральського монастиря, другий, священик перемиської дієцезії мусів утікати перед властями задля свого негідного життя. Оба вони, не маючи з чого жити, кинулися до ніг митрополита Потія і в уданій покорі просили зі слезами помилування та помочи. Митрополит, не маючи священиків а завіривши їм, що будуть ревними католиками, простив їм і прийняв до своєї ласки. Оказуючи з початку ревність в поширенню зєдинення, один із них став имандритом а другий

протоєреєм. Тепер надійшов час віддячитися митрополиті за доброту. Повіяв вітер прихильніший і схизмі, тож вони стають на чолі заговору. На нараді з членами братства постановили вони за всяку ціну позбутися Рутського, прочих монахів розігнати а Йосафата, який мав славу святости а через те поважання в монахів і мірян, перетягнути на свою сторону. Самуїл пізнавши в Йосафаті лагідність, послух, святість, взяв на себе се діло приєднання його для схизми. Щоби сей замір удався, треба було розлучити двох приятелів, а передовсім усунути Рутського, що мав через свою науку великий вплив на Йосафата й на прочих молодих ченців.

В маю 1608 р. архимандрит вислав Рутського будьтоби за якоюсь великою орудкою десь до двайцять миль від Вильна. Заледви Рутський виїхав із міста, Сінчило покликав до себе Йосафата. Тут вже находилися протоєрей і наставник братства. Знаючи добре його любов до української Церкви й обряду, постановили вдарити в ту струну. “Ходить тут”, казали вони, - “про спасення української Церкви, обряду, язика, на які настає митрополит, хочаби всіх перевести на латинську віру. Гляди на плач і терпіння твоєї матери, української Церкви, прийди з поміччу. Стародавнє православя в небезпеці, як прилучишся до нас го будемо могли боронитися”. На се Йосафат відповів покійно - “Моя поміч для вас не на багато придасться. Отець Рутський встане проти вас - знищить ваші заміри”. “Нема чого лякатися”, - закликали схизматики, - “як лише ти будеш із нами, то маємо спосіб Рутського позбутися раз на завсігди з Вильна”. Нічого не помогли ні просьби, ні підлещування, ні обітниці, Йосафат остав непохитний. Сінчило розлучений тим, що його післаництво не повелосся, ударив Йосафата в лице. Зніс сю обиду спокійно Йосафат, а щоби уникнути людської слави, нікому не розповідав сего приключення, аж три літа пізнійше довідався Рутський про сю обиду.

Іншого ще способу хопився архимандрит щоби, заки верне Рутський, позбутися його учеників. Знав він добре, що Йосафат найточнійше заховує монаший послух, тож хотів сим способом поспужитися до сповнення свого безбожного діла. Діявол невичерпаний у помислах, коли йде про загладу людських душ. Йосафат у часі неприсутности Рутського був наставником монашої молоді. Одного дня архимандрит виїжджаючи на свій фільварок, прикликав Йосафата й приказав йому всіх монахів вислати до Рутського, як їх учителя. Думав, що коли не стане товаришів, то може удасться скорше наклонити Йосафата до схизми, а крім сего мав він вже інших схизматицьких кандидатів, що мали сейчас заняти місця, як лише виїдуть ученики Рутського. Знав добре Йосафат, до чого стремить сей наказ архимандрита й чув також, що як монах повинен сей наказ виповнити, бо він не противиться ні Божій волі, ні уставам Чина. Не знаючи собі поради в своїм труднім поможенню удався по раду до отця Фабриція. Сей зрозумів про що ходить, приказав йому сейчас вислати післанця з листом до Рутського, щоби вертав якнайскорше, бо всяка проволока принеслаби зєдиненню велику шкоду. Від себе написав також лист до Рутського.

Рутський лежав тоді хворий на пропасницю, коли прийшов післанець.

Прочитавши лист, сейчас встав і безпроводочно поїхав до Вильна. На дорозі дістав нового нападу пропасниці, в великій муці доїхав до Вильна. Побачивши вежі Вильна, почав слабим голосом співати, “Тебе Бога хвалим”; ще не доїхав до брам міста а вже за Божою ласкою опустила його пропасниця. Сей наглий поворот Рутського помішав пляни архимандрита.

Вечером Сінчило вернув до монастиря певний, що Йосафат виповнив його приказ, але якеж було його здивовання, коли побачив монахів спокійно зайнятих своїми ^звичайними працями. Розярений впадає до Йосафата та викидає йому найгіршими словами непослух. Йосафат відповів спокійно: “Не треба було висилати молоді, бо отець Рутський вернув.” На сю вість Сінчило замовк, бо лякався явно виступити проти Рутського, знаючи, що сей муж глибокої науки має сильних приятелів у місті.

Рутський і Йосафат, пізнавши з того всего стремління Сінчила до схизми, удалися листовно до митрополита, що тоді перебував у Варшаві. Митрополит не могучи сейчас вернути а zarazом сам без процесу усунути Сінчила й Бартоломея, зробив Рутського завідателем своєї митрополії на Литві, приказуючи йому пильно глядіти на проводирів схизми, крім сего віддав Рутському заряд монастирських дібр. На якийсь час притихли оба проводирі, але незадовго Сінчило показав прилюдно, до чого стремить.

Було се на початку зими 1608 р. Сінчило відправляв торжественно Літургію в сослуженню молодих Василіян. Коли на великім вході діякон відспівав: “Всіх вас православних християн да помяне Господь Бог у царстві своєм...” повинен був Сінчило спімнути митрополита Іпатія й помолитися голосно за нього. Сінчило сего не зробив. Всіх се здивувало, але думали, що се проста помилка. По освяченню Честних Дарів мав Сінчило знову заспівати: “По перше помяни Господи Преосвященого митрополита Іпатія...” Але й тоді опустив сей возглас. На такий поступок запанувала в церкві тиша, стало ясно, що архимандрит зірвав явно з митрополитом і відрікся зєдинення. Сейчас відступили від престолу всі черці - сослужителі й поскидали з себе церковні ризи на знак, що не беруть участи в бунті архимандрита. Сей випадок виявив усім, чим був Сінчило, а zarazом звіщав, що неминучо є надалі завзята боротьба.

Як велике поважання мав Йосафат у схизматиків і як їм ходило про приєднання його для своєї справи, видно з того, що хоч їм проба два рази не вдалася, постановили ще третій раз самі міщане вплинути на Йосафата. Трьох із міщан взяло на себе ту задачу. Під позором важної орудки один із них запросив Йосафата до свого дому. Не підозріваючи нічого злого, удався Йосафат із товаришем до сего міщанина. Як лише Йосафат увійшов до хати, вони усувають товариша, самі замкнувши двері, падають до ніг Йосафатови и покійрно промовляють: “Знаємо дуже добре про те, що любиш Господа Бога й дбаєш про Його честь і що любиш свою народність і обряд. Час вже прийшов, щоби українська Церква піднеслася, а станеться се на твій призив. Все українське духовенство тобі віддане, в тобі покладає життя й надію. Не роби роздору, верни до православної віри а ушасливиш тим усю українську шляхту й весь український народ”. Кинулися до ніг Йосафата й почали

цілувати повторюючи свою просьбу. Йосафат не приготований на таку пригоду, не знав що в першій хвилі відповісти, але прийшовши до себе, сміло відповів їм, що така річ належить до митрополита й отця Рутського. Міщане видячи, що нічого не роблять просьбами, постановили примусити його грозями: один із них станув коло дверей а другі приступивши до Йосафата сказали, що сейчас убють його, як не згодиться на їх пропозиції. Хвиля була грізна. Йосафат не надіючися так скоро мученичого вінця, відповів їм виминаючи, що таке важне діло потребує чейже розмислу й поради в Господа Бога й обіцяв їм дати відповідь слідуєчого дня. Згодилися на се міщане під услів'ям, що як не прихилиться до їх пропозиції, то має в протязі тижня втечи з міста, бо інакше жде його нехвибна смерть.

В монастирі розійшлася тимчасом вістка про змову на Йосафата. Повні боязни за життя Йосафата, Рутський із товаришами радять поміж собою, що їм робити. В тім вертає Йосафат. Перші його слова були: “Вертаю з пекла, чув я слова чорта, що мене намовляв до відступства від моєї віри”. На другий день, коли не дав їм сейчас відповіли, написали лист до Йосафата, запрошуючи його до себе, а він відповів їм: “Обіцяв я вам, вперед порадитися Господа Бога й зробив так. Господь сказав мені: “Задумали намір, що його не зможуть виконати.” (Пс. 20. 12.), менеж убезпечив тими словами. »Олива ж грішника нехай не намастить голови моєї.” (Пс. 140. 5.), тому оставайте в спокою”. Вислали ще другий лист до Йосафата, повний погроз вразі відмови, але Йосафат нічого більше не відписував. Удався до церкви, упав після звичаю на лице й просив у Господа Бога світла й навернення для своїх кусителів і під час сеї молитви почув голос із Неба: “Блажен муж, що не ходить на раду безбожних”. (Пс. 1. 1).

Видячи схизматики, що не зможуть перемочи сталости в вірі святого Йосафата ні підступом відібрати церкви Пресвятої Тройці, постановили взятися до діла силою. В грудні 1608 року зійшлися ворохобники до одного зі знатніших міщан і тут під проводом Сінчила й Вартоломея ввадили зірвати всякі взаємини з митрополитом, а підчинитися царгородському патріярсі; крім сего в слідуєчу неділю під час утрени, коли монахи вийдуть на середину церкви на велике славословіє, тобто коли співається “Слава во вишніх Богу”, напасти на них і прогнати з церкви а опісля заволодіти церквою й монастирем. Все було уложене наперед, коли тимчасом один із католицьких радників довідався про все від своєї служби й доніс сейчас Дмитрови Карпови, заступникови воєводи. Повідомлений через Карпа воєвода Радивил, приказав окружити монастир військом, донести про все Рутському, а до Сінчила й Бартоломея написав лист із погрозами, що понесуть тяжкі кари, як щонебудь станеться в місті, а крім сего наказав увязнити тих міщан, що грозили Йосафатови смертю.

По невдачній намірі загоріли схизматики ще більшою ненавистю. Доки мали надію перетягнути Йосафата на свою сторону, виносили його під небеса, вихваляли його святість, побожність, покору, чистоту, привязання до обряду, говорили, що цілували би його сліди якби він прилучився до них, але тепер, стративши надію переломити його непохитність у привязанню до

святої католицької віри, мстилися над ним люто. Денебудь на місті показався, кидано на нього камінням, болотом, обсипувано градом проклонів; давано прізвища: неука, зрадника, відступника, облудника. Та святий Йосафат знав добре, що чеснота зростає лише в противнощах; пам'ятав слова Ісуса: “Блаженні ви, коли вас ганьбитимуть і переслідуватимуть і злословитимуть імені Мого ради.” (Мт 5. 11.) і тому не лише не смутився, а противно тішився, що може зносити для Христа й зєдинення ті малі терпіння. Його лице лише тоді залялося слезами, коли довідався, що Сінчило й Вартоломей, зібравши в одній із виленських церков священників, прилюдно відреклися зєдинення, відмовили дальше послуху митрополиті й піддалися царгородському патріярсі й зажадали записати се відступство від віри в міських книгах. Всі церкви, крім одної Пресвятої Тройці, знову перейшли в руки схизматиків.

Тимчасом Йосафат далі поступав у святости й науці й так готовився до будучої боротьби. З природи обдарений великими талантами, був бистрий у поняттях, здоровий у судах. Письма, які остали по нім, є доказом того. Память мав таку велику, що як пише один його житєписець, що раз почув або прочитав, се на завсіді зіставало в ній мов вирите на марморі. Одну відчував трудність у тім, що не посідаючи висших шкіл, не знав латини, в якій були видавані всі ученійші книжки того часу, але й сю трудність усунули люде справді віддані Божій справі, як отець Валентій Фабрицій і Гружевський, бо викладали йому богослов'я й філософію в славянській мові. Йосафат поступав скоро й много в науках так, що з легкістю розв'язував найтрудніші питання. Конгрегація для розширення віри опираючися на свідоцтвах сучасних йому богословів такий видала суд про науку святого Йосафата: “Богословські труднощі про Пресвяту Тройцю й інші тайни ліпше розумів, як найліпший богослов міг вияснити собі самому”. Ніщо в тім дивного, бо при природних дарованиях ділало в Йосафаті ще й світло Божої ласки.

РОЗДІЛ ІХ

БОРОТЬБА СХИЗМИ ЗІ ЗЄДИНЕННЯМ

Схизматики розпочали вже тепер отверту боротьбу зі зєдиненням. Сінчило враз із своїм гідним себе товаришом Вартоломейом, попри люднім відступстві від католицької віри, розіслав по цілій митрополії своїх однодумців, щоби бунтували священство й нарід против митрополита й зєдинення. Не дивно, що навернений нарід і священство, не утверджене ще добре в вірі, прилучилося до схизми й віддавало її церкви. Виленське Братство, одно з наймастнійших на Україні, печатало відозви против митрополита й розсилало по Білій Русі. Крім сего ревно займалося

складкою, щоби за поміччу зібраних грошей купити на будучім соймі нові привілеї для схизматицької Церкви.

Митрополит довідавшись про ширення бунту, кинув клятву на Сінчила, але думаючи в своїй доброті, що Сінчило ще опам'ятається, здержав її, приказуючи йому оправдатися перед собою. Сінчило відповів новими грозями. Митрополит поновив клятву, відобрав йому архимандрію, виключив його з Церкви а міським урядникам приказав відобрати всі неправно забрані церкви. Але ніхто не хотів слухати сего приказу — очі всіх були звернені на сойм, по яким схизматики много обіцювали собі, і не ошукалися.

Король Жигмонт був одним із найбільше прихильних королів для зєдинення. Бачив він у нїм справу не політичну але Божу. Його правдиво католицькі пересвідчення й часто відзиваючийся голос Пап у тій справі були причиною, що де лише міг, попірав зєдинення та його представників. Тепер находячися в труднім положенню, щоби діпняти засобів у можливої польської шляхти до ведення війни, мусів оглядатися на всі боки. Сю наглу потребу короля використали схизматики: маючи за собою впливових людей а при тїм гроші на перекуплення урядників і панів, діпняли, чого хотіли. Сойм видав декрет, силою якого так зєдинені як і схизматики мали задержати в спокійнім уживанню всі церкви враз із маєтками, які посідали в тїм часі, хочби вони були перед тим неправно забрані; а як би котра зі сторін не заховала згоди, то за кару мала заплатити 10.000 срібних марок. Король був змушений підписати сей декрет. Раділи схизматики, бо на основі сего декрету майже ціла Литва була в їх руках.

З сенаторів і католицьких панів один лише митрополит Потій підніс свій голос і домагався справедливости. “Нас осуджено” - кликав він – “без суду й оборони, а чейже й злочинцям вільно боронитися. Ми терпимо за те, що хочемо згоди й спокою а наші противники ликують за всі свої бунти й замішання. Їм вільно лучитися з протестантами против католиків а нам не вільно лучитися з .католиками, щоби жити в згоді. Пани й сенатори! Ми не просимо в вас ласки, не ослонюємося навіть церковними правами, яких нам не можете заперечити, ми готові навіть понести кару, але просимо вас, судді, слідить наперед правду а потім карайте. Ми просили короля, ми просили Річ Посполиту, щоби вислухано нас і наших противників і досліджено, хто має слушність, але ми того не дістали; двічі ми приїзджали, щоби відповідати на закиди й двічі не роблено ніякого доходження”. Сей поклик борця зєдинення порушив кілька шляхотнійших душ. Латинський єпископ Война, будучи наочним свідком всіх кривд, яких допускалися схизматики на зєдинених, представив ті ж королю й виміг на нїм, що додано ще слідуочу умовину: “Як котра сторона зістала по році 1607 скривджена, то може віднести до духовного трибуналу”. Та мимо сего додатку, зєдинені були покривджені, бо своїх прав мусіли доходити через суди а схизматики тим часом могли безкарно займати пограбовані добра й церкви. На основі того декрету міг також і прогнаний митрополитом Сінчило вернути на виленську архимандрію і остатись на ній, доки не буде урядово усунений. Передвидів се

митрополит: тому повідомивши про все короля Жигмонта, випросив у нього іменования Рутського на сю архимандрію. Завізавши його до Варшави, віддав йому сю гідність враз із королівськими листами до радників, взиваючими їх до віддання всіх церков зєдиненим.

Рутський, не задержуючися, вернув сейчас до Вильна. По відчитанню королівських листів, Вильно збунтовалося. Схизматицькі радники, прихильні Сінчилі, не лише що не послухали королівського приказу, але ще й злучилися з бунтівниками. Крім сего виклятий Сінчило приїхав до збунтованого міста, відправив торжественне Богослуження й оголосив прилюдно в церкві, що сойм признав йому право до архимандрії й заповів, що силою відбере Пресвяту Тройцю. І дійсно дня 9 марта 1609 р. в день Святих сорок мучеників Сінчило з уоруженою товпою поспішив до Пресвятої Тройці. Скінчився хор, із церкви вийшов Рутський враз із Йосафатом а за ними йшли прочі монахи. Побачивши Сінчилу, замигали, що має значити ся нападъ. Нараз ціла товпа розлетілася, мовби побачила перед собою військо. Ніхто не знав причини сеї втечі. Оповідає історик Корсак, що побожна й многими ласками обдарена Василиянка Василиса Сапіжанка, віддана молитві підчас сего нападу, була духом перенесена перед церкву Пресвятої Тройці й побачила святого Василия враз зі Святими 40 мучениками в повній зброї виступаючого против схизматиків. Ті, побачивши се чудо, розбіглися на всі сторони. Се чудо зістало пізнійше вимальоване на памятку над церковними дверми.

Сінчило віддав цілу справу перед світський суд. В тім суді на 40 членів було всего 12 католиків, тож що дивного, що Сінчило виграв справу: йому присуджено архимандрію а митрополита відсуджено від престола як також і Рутського від архимандрії. Митрополит довідавшись про сей несправедливий засуд, виточив ділу справу перед духовний суд, бож тут ходило про духовні добра, до яких світський суд не мав права мішатися. Король назначив на свого заступника, канцлера Льва Сапігу, чоловіка, задля великого розуму а ще більшої совістности, всіми вельми поважаного. Сей вглянувши добре в цілу справу, приказав, щоби віддано митрополиті всі церкви, потвердив Рутського на архимандрії, приказав схизматикам заплатити 10.000 марок за нарушения спокою; Самуїла же Сінчила й Бартоломея засудив на вигнання за бунт проти короля й митрополита. Всі церкви зістали звернені митрополиті; схизматикам зістала лише одна церква Святого Духа, яку вони побудовали власним коштом.

Схизматики постановили пімститися на митрополиті. По цілім місті розярувано нарід проти правого пастиря. В тім часі перебував у Вильні король із многими сенаторами. Не зважаючи на се, намовили схизматики якогось слугу Івана Тупеку до вбійства митрополита. На се проступне діло дали йому схизматицькі священники своє благословення а самі відправляли молебні, щоби повелось се вбійство.

Коли одного дня вертав митрополит від Апостольського нунція в товаристві своїх приятелів, духовних і слуг, на самім ринку напав на нього вбийник. Митрополит заслонився перед ударом лівою рукою; вбийник

відтинає йому мечем три пальці, перетунає палицю, якою підпирався, владичий перстень, подвійний золотий ланцюх, на котрім находився єпископський хрест і одяг аж до тіла. Митрополит упав під силою удару на землю й зімлів. Деякі думали, що вже вбитий. За хвильку прийшов старець до себе й подякував щиро Господу Богу, що міг проляти трохи крові за Божу справу. За Божим допустом зловлено вбийника, хоч серед замішання міг легко втічи. Він признався, що хотів митрополита вбити з релігійної мести, а хоч після тодішнього звичаю задавано йому різні муки, нічого більше не хотів виявити. Митрополит просив помилювання для свого вбийника, однак його просьби не узглядено, але засуджено на смерть через розсікання на чотири часті. Як лише розійшлася вість про сей напад, спішили щоби оказати митрополиті своє співчуття. Йосафат і Рутський піднесли віддальці, занесли до церкви Пресвятої Тройці, положили на престолі й жертвували тіж Господу Богу як первістки пролітої крові за зєдинення, співаючи при тім: “Тебе Бога хвалимо”. Йосафат недавно що висвячений на священника, довідавшись про страшний засуд убийника, поспішив до нещасного до вязниці. Одержавши дозвіл від влади, застав Тупеку цілого пораненого, очікуючого в розпуці страшної смерті. Повний апостольської ревности про спасення душі нещасного, промовив до нього з такою любовю й солодкістю, що провинник не лише що признав свою провину, але з великим жалем висповідався й приготів на смерть. Не відступив від нього Йосафат аж до самої смерті; ще перед сповненням засуду заохочував його, щоби смерть прийняв як кару за свій проступок, надіючися иншого життя в небі.

Так закінчилася сумна боротьба зі зєдиненням, ведена через Сінчила й його товаришів у Вильні. Сінчило й Бартоломей усунулися прогнані з Вильна. Схизматики впокорені причаїлися на якийсь час по останнім своїм злочині. Навіть горде братство притихло, не сміючи піднести голосу в обороні схизми. Но Русь - Україна мала перевести ще много бо-ротьб, заки зєдинення закорінилося сильно в народі.

РОЗДІЛ X

СВЯТИЙ ЙОСАФАТ СВЯЩЕНИКОМ

В трийцятім році свого життя а в пятім по вступленію до Чина зістав Йосафат висвячений Митрополитом Потієм на священника. Приготівившись добре в утаєнню, працював тепер із ціпим жаром властивим Святим над задачею свого життя, а сповненням передсмертного бажання Спасителя: - “Отче святий, заховай їх в ім'я Твоє, котрих Ти дав мені, щоб були одно як і ми” (святий Йоан). Дотеперішня його праця була більше приватна, тепер п,очав прилюдно з проповідниці збивати блудну науку схизматиків. Докази про правду святої католицької віри, наводив найбільше такі, що схизматиків

найліпше пересвідчали, тобто брав їх із науки святих східних Отців і з церковних книг, яких схизматики також уживали, а не застановляючися ніколи над ними, не розуміли їх. Під час його проповідей церква Святої Тройці була переповнена, бо не лише приходили вірні, щоби утвердитися в вірі, але також і схизматики ведені цікавістю. Спосіб проголошування наук був такий переконуючий, живий, ясний, що міг зрозуміти і найпростіший чоловік. Всі, що знали Йосафата й його минувшість, чудувалися, звідки набрав такої науки. Схизматики видячи, що багато людей пересвідчених його науками повертає до святої єдності, висилали против Йосафата своїх найліпших бесідників і богословів; та саме створення уст Йосафата вистарчало, що відходили завстиджені, одно лише завдаючи собі питання: відки в нього така наука? На кожний закид мав готову відповідь, на кожду трудність готову розв'язку. “Можна його слушно назвати”, - говорить його один історик, – “ходячою бібліотекою, живим скарбом святих Отців східної Церкви.”

Та ся ревність оказувалася не лише на проповідниці, та в диспутах із схизматиками; її було видно всюди. Його розкішшу було вчити простий нарід, запущений через схизматицьких священиків так, що багато находилося й таких, які не знали й “Отче наш”, не говорячи про інші молитви й правди. Тож ходив по улицах, домах, площах, пасовиськах і всюди лоучував головніших прав віри, конечно потрібних до спасення. Наслідки праці святого Йосафата були великі, нарід громадно вертав до святої єдності, багато з міщанських родин наворачалося. Всіх потягав своєю ласкавістю, любовю й тою веселістю, якою відзначаються лише святі душі. Коли нераз жартом сказав до якого зі схизматиків: “і ти навернешся”, то пізнійше за Божою ласкою ставав католиком. Не вміючи собі порадити, схизматицькі священики заказали своїм підданам не лише бувати на науках Йосафата, але також розмовляти з ним. Католики з радістю називали його “бичем схизматиків”, а схизматики дали йому прізвище “душехвата”. Ріжними способами старалися підкопати його вплив. Раз вималювали образ, на яким находився Митрополит і Рутський в архиєрейських одягах а під їх ногами представлено Йосафата в виді злого духа, з рогами на голові, страшним лицем, з гаком в руці, котрим притягав до себе людські душі а під сподом підпис “душехват”. Коли довідався Йосафат про ту ікону, тішився і з усмішкою говорив до схизматиків: “Дав би се Господь Бог, щоби я міг всі ваші душі потягнути до Нього”.

Його праця не обмежалася до самих схизматиків; з неменшим жаром заходився коло скріплення віри й християнської обичайности зєдинених. Знаючи, що лише душа очищена від гріхів скоро й охоча до Божої служби й християнської чесноти, передовсім старався, щоби вірні якнайчастійше приступали до тайни покаяння. Схизматицькі священики не дуже старалися про чистоту совісти своїх вірних, сповідали їх раз на рік і се скоро й за оплатою. Йосафат не лише що не брав за сповідь грошей, але ще сповідаючимся давав памятки, а біднішим і милостиню. Цілими днями сповідав у церкві, а коли всіх пересповідав, спішив на поля, пасовиська й тут

заохотивши до сповіди, сідав на першій ліпшій камені й слухав сповіди. Коли сам не міг собі дати ради, йшов до других священиків і зі сльозами просив їх, щоби допомогли бідним грішникам. Одного разу будучи в подорожі мусів довше задержатися над рікою Німаном, бо саме що лід пустив і тому не мож було дістатися на другий бік. Ждало з ним множество людей. Йосафат не хотючи тратити час, зробив із ними місію а по науках всіх висповідав. Незадовго всі очищені на совісті могли дістатися на другий бік.

Де ходило про спасення душ, Йосафат був перший. Ходив по вязницях і навертав злочинців. Радо спішив із духовною потіхою до засуджених на смерть і доти не опускав їх, доки їх душі не віддав в руки Господа Бога. Й раднійше спішив до таких нещасних, як другі на який пир. В шпиталях послугував хворим, перестепював їм ліжка, подавав страви й ліки, перепинав нераз гниючі й вонючі рани, цілуючи тіж, сповідав і подавав їм Святе Причастя. Як лише довідався про якого хворого в місті або на передмісті, сейчас ішов до нього, не вважаючи ні на заразливість хвороби ні на сморід ні на віддаль. Раз прийшов із товаришем до одного вбогого, хворого на гниючі струпи; в малій хатині такий був сопух із гниючих ран, що годі було ввійти. Товариш, не могучи того знести, лишився перед хатою, но Йосафат взяв його за руку, впровадив до нужденної кімнатки зі словами: “Ліпше хвильку знести сю відразу, ніж цілу вічність зносити пекельний сморід”.

Схизматицькі священики, або правили раз на тиждень Службу Божу, або й цілком опускали її. Святий Йосафат, відколи став священиком, як лише позволяв на се церковний устав, щоденно приносив безкровну жертву. До кожної Служби Божої приготовлявся бичованням, умиртвленням і святою сповіддю. При Службі Божій так був перенятий своїм урядом, такий скуплений, що ставав мовби ангелом. Побожні душі виділи часто святого Йосафата окруженого світлістю й Ангелами. Бувало нераз, коли підчас: “завжди і нині і на віки віків” обертався з чашою до народа, бачили люде Ісуса Дитя, як вихиялося з чаші й благословило нарід а побіч Йосафата ангела, одітого в діяконські ризи. Се чудо стверджено при комісії заприсяглими свідками.

Мимо таких численних занять над спасенням ближних, не опускав своїх монаших праць. В зимі вставав у годині третій, а в літі в другій. По бичованню й молитвах будив братів; у хорі співав все сам. Сам майже займав усі уряди. Був намістником Рутського, господарем, правником, сповідником монахів і монахинь, наставником новиків, проповідником. Одним словом, став душею монастиря. Здавалося, мовби з побільшенням праці збільшався й час. На все находив час, хоч не занедбував своїх священичих і монаших обовязків. Відправляв точно всі свої духовні вправи, умиртвлення тіла збільшав, щоденно бичувався безпощадно. Одного разу, коли дуже строго бичувався, побачили монахи в його келії велику ясність а думаючи, що там повстав огонь, прибігли з водою до гашення; колиж відчинили двері, побачили Йосафата, як лежав по бичованню, своїм звичаєм хрестом на землі й молився.

Серед всіх тих праць і занять не бачив його ніхто зажуреним. Веселість,

ціхуюча святих, ніколи не опускала його а ще й другим уділялася. Всі приходячи до нього, відходили потішені й се не лише католики, але й схизматики й єретики. Лице блистіло надземською радістю, якої причину можна було найти лише в безпереривній злуці з Господом Богом. Ся радість росла, коли хто покидав схизму а вертав до єдності. Велику радість післав йому Господь Бог в 1610 р. В тім то році до короля Жигмонта зголосився Ігнатій, московський патріярх з молодим греком Емануїлом Кантакузеном із цісарського роду Палеологів і просив дозволу замешкати в монастирі Святої Тройці. Будучи свідком чеснот святого Йосафата по кількох розмовах із ним і Рутським, відрікся схизми а переживши шість літ у монастирі вмер повний святости. Емануїл Кантакузен не лише що відрікся схизми, але ще й так призв'язався до святого Йосафата, що від сеї хвилі не опустив його аж до смерти.

В тім часі з'явився на Україні Мелетій Смотрицький, великий ворог зєдинення а головнo святого Йосафата. Максим Смотрицький, бо так називався перед своїм вступленням до одного зі схизматицьких монастирів, був сином Єразма, одного зі знатніших дворян князя Острожського. Князь Острожський, видячи його великі спосібности, хотів приготувити його на поборника зненавидженого зєдинення. В Острожській академії вчився греки й латини під проводом Кирила Люкариса, який пізнійше ставши царгородським патріярхом, вніс до грецької церкви кальвінізм; у виленьській академії у Єзуїтів учився філософії й у тім часі, коли Йосафат вступив до Чина, вдався до протестантських академій у Липську, Нюрнмберзі, щоби доповнити в них свої науки. Вихований у схизмі через родичів, а в ненависти до католицької Церкви через професорів кальвінів і протестантів, маючи притім великий бесідничий і писарський талан, став неабияким ворогом зєдинення й католицької Церкви. Надто був се чоловік палкий, несталою характеру, давався руководити обставинами й почуваннями. Про правду схизматицької віри не був переконаний, він радше шукав правди. Понад усе володіла ним жажда винесення, слави й розголосу. Вернувши на Україну прибув до Минська, а відорвавши місто з під митрополичої власти, заложив схизматицьке брацтво, побудував церкву святих Петра й Павла для розширення схизми. Не видячи тут більше поля до ділання, вдався до Вильна, заізнався з членами ставропігії, видав при їх помочи книжку проти зєдинення під заголовком “Плач рускої Церкви”. Ся книжка написана їдким пером зробила поміж схизматиками великий рух. Видивано собі сю книжку як незнати який скарб, переписувано, вмираючи просили, щоби вложити їм її до домовини, словом, ся книжка стала для схизматиків другим Євангелієм. Яку наукову вартість мала ся книжка, вирахована на почування так розярених схизматиків, можемо пізнати з сего, що сам Смотрицький по своїм наверненню, збиваючи ту книжку, назвав її “...зібранням блудів і очернень”.

Поволі на Україні успокоїлося. Митрополит Іпатій Потій будучи вже сивоголовим старцем, не міг собі сам дати ради в управі обширною митрополією, тому зробив Рутського своїм помічником-єпископом, надаючи йому титул владики галицького. Рутський зіставши єпископом не опускав

Вильна, задержуючи притім гідність архимандрита святої Тройці. Тішився Йосафат, що буде міг даліше працювати під проводом свого приятеля, однак ся потіха не довго тревала — Бог зарядив инакше.

РОЗДІЛ ХІ.

СВ. ЙОСАФАТ ІГУМЕНОМ

Множилося число учеників Йосафата й Рутського, чимраз більше молоді прибувало під їх провід. Однак для борців зєдинення не вистачить сама святість, треба їм науки. Рутський і Йосафат не могли самі достарчити сеї другої збруї, тому старалися помістити своїх монахів по різних школах. Деякі прихильніші латинські єпископи отворили двері в своїх семинарях для учеників Йосафата й Рутського. Єзуїти показуючи свою прихильність греко-католицькій Церкві, прийняли по кількох монахів на науку до своїх монастирів — Та знову показалася друга потреба. Мури недавно пустою стоячого монастиря святої Тройці так залюднилися, що не стало місця для нових товаришів. Треба було подумати про нові монастирі.

Дивна се річ в історії монаших Чинів, яка мусить застановити кожного розумного чоловіка, що коли який Чин упадає, себто не держиться своїх обітів і уставів, хочби він був і багатий і опливав в достатки та розкоші світового життя, то однак дуже мало або зовсім не буде мати нових членів, хоча здавалосяби, що в таких Чинах більше повинно знаходитися просячих прийняття, бо вигідніше життя ліпше подобається зіпсованій людській природі. Однак діється противно. Коли лише котрий із Чинів вертає до давньої строгости в захованні правил і обітів монашого життя, то сейчас зголошується більше нових членів, які стають радо під монаший стяг і посвячуються на ціле життя Господу Богу. Як се пояснити? Що скажуть на се ті, що не хотять вірити в монаше покликання від Господа Бога? Чи можна тут не видіти очевидного Божого впливу?

Кожде діло має своїх приятелів і ворогів а тимбільше Боже діло. Так було з Йосафатом і його ділом. Мав він багато й сильних ворогів, але мав також і могучих приятелів, що будьто з вдячности за приведення їх до правди, будьто з любови до його святости свідчили йому многі добра, а через се й Чину. Як ми вже сказали висше, далася відчути велика потреба нових монастирів, у яких численні монахи з під прапору Йосафата могли би працювати над переведенням його ідеї. Бог, де ходить про збільшення Його слави, приходить завсіди з поміччу. Єронім Ходкевич, мовби зрозумів журбу Йосафата й жертвував йому архимандрію монастиря в Супрасли, та Йосафат не хотів її прийняти з покори.

Григорій Тризна, маршалок слонинський, дарував Йосафатови монастир у Битеню, котрий був вибудував первістно для своєї дочки Василіянки.

Рутський приказав Йосафатови прийняти сей монастир і зробив його тут ігуменом.

Незадовго отворився монахам другий дім. Недалеко Битеня жив чесний чоловік та при тім схизматик Йоан Мілешко, смоленський каштелян. Запізнавшись з Йосафатом, пересвідчився про блуди схизми й за Божою поміччу став ревним католиком. З вдячності за своє навернення жертвував Йосафатови село Жировиці, де находився чудесний образ Причистої Діви Марії, славний із чудес ще з 1500 р. Прибувши до Жировиць святий Йосафат виставив монастир ураз із будинками, розширив церкву, заосмотрив її в усі потрібні річі й запровадив порядок у відправі Богослуження. Богато, панів, а головно Лев Сапіга, причинилося до вивінування сего монастиря. Від часу, коли святий Йосафат замешкав у Жировицях, се місце стало славним на цілу Литву. Досить сказати, що при тім чудеснім образі воскресло до 30 померших, не згадуючи інші чуда. Наслідком тих чудес було те, що Папа Венедикт XIII післав золоту корону, якою укоронував сю ікону Атаназій Шептицький 19 вересня 1730 р.

Святий Йосафат таксамо як у Вильні й Битеню так і тут проповідав, катехизував, сповідав, провадив диспути зі схизматиками й своєю любовю наклоняв єретиків і схизматиків до зєдинення. Тут у Жировицях навернув шляхтича Солтана, потомка тих Солтанів, що перші виставили церкву Пречмстої Діви Марії. Солтан був дуже загорілий у своїй єреси. Одного разу запрошений через Йосафата ходив із ним по ліску положенім близько монастиря. Коли розмова зійшла на єресь і католицьку Церкву, почав Солтан кидати на Церкву найбільші хули та проклони; Йосафат тимчасом лагідно переконуючи його про блудну науку, яку подає єресь, молився в дусі за його навернення. Скінчилося як звичайно на тім, що порушений Божою ласкою Солтан упав до ніг Йосафата, відрікся своєї єреси, висповідався таки в лісі і очищений пішов подякувати Пречистій Діви Марії за сю ласку.

Думав святий Йосафат, що тут у віддаленню від світа, під опікою Пречистої Діви Марії закінчить у спокою своє життя. Бог знову покликав його на інше становище.

РОЗДІЛ XII

СВЯТИЙ ЙОСАФАТ АРХИМАНДРИТОМ

Коли Йосафат був зайнятий устроюванням монастирів у Битеню й Жировицях, кінчив своє життя повне хвали й заслуг для греко - католицької Церкви митрополит Іпатій Потій. Боже Провидіння післало того чоловіка для української Церкви в тій хвилі, коли вона потребувала найбільшої помочи. Французький історик Гіпен цілком справедливо назвав його Отцем зєдинення. Зістав він єпископом Володимирським не через вибір народа й

клира, ані через королівське іменування але на просьбу князя Острожського й шляхти. Острожський думав, що найде в Потію сильну поміч до переведення своїх замірів, однак дуже завівся. Вернувши з єриси на лоно греко - католицької Церкви, став він її могучим заступником. В тім часі Кирило Терлецький порушив діло зєдинення Руси-України з католицькою Церквою. З початку застановлявся, чи остати дальше незєдиненим, чи приступити до єдності; але давши раз слово, що буде держатися зєдинення, серед найбільших терпінь, туч і гонінь зі сторони схизматиків, а байдужости польської шляхти, тривав до кінця на своїм становищі.

Його гідність королівського сенаторка, велика повага його слова, незвичайно сильна воля зділали много добра для зєднання Церкви. Маючи великий вплив і довіря в короля, в найбільше прикрих хвилях боронив добра тої Церкви. Вступив на престіл слабого Рогози й тому перші його слова до священства, відмовляючого йому послуху, були: “Не на Рогозу, але на мене ви трафили”. Яку боротьбу мусів вести з темним духовенством і ще темнішим народом, ми бачили в попередних розділах. Останні його літа заясніли авреолею мучеництва за зєдинення. Хотів Бог, щоби й сей чоловік, що був головою зєдинення, причинився своєю кровю за тою Церквою, для якої з повною жертвою працював через 18 літ. Уснув в Бозі 13 липня 1613 р.

На місце Іпатія Потія зістав покликаний на митрополита Йосиф Рутський. Його приятель і покровитель Венедикт Война, єпископ виленський, привіз йому королівське іменування. Інтронізація на провідника української Церкви відбулася дня 28. червня 1614 р. Зіставши митрополитом, мусів опустити виленську архимандрію. Когож мав покликати на сю гідність як не Йосафата? Хоч Йосафат у своїй покорі опирався сему іменуванню, Рутський приказав йому прийняти її. Зі смутком опускав Йосафат жирівський монастир, та Бог потішив покірного мужа.

Хто опише його радість, коли вернувши до Вильна, побачив себе в оточенні 60 монахів, котрі мали бути борцями його ідеї зєдинення. Недовго тому, бо всего десять літ назад, сам один молився він за сповнення свого душевного бажання в своїй опущеній келії. Тепер смілійшим оком міг споглядати в будучність, бо бачив, що його діло, се діло Боже, а Божі діла не гинуть.

Зі звичайною собі ревністю взявся до розширення монастиря. Обильно пливучі милостині від многих його приятелів у коротці обновили й розширили монастир так, що всі могли мешкати вигідно. З новою гідністю прибуло йому ще більше праці й покори. Маючи при собі самих молодих і ще недосвідчених монахів, майже сам мусів сповняти й найвисші й найнижші уряди. Сам був наставником новиків і проповідником, сповідником господарем і економом. Сам після свого звичаю будив братію, сам розносив у зимі по келіях світло, сам дзвонив, сам відчиняв монастир і церкву, сам usługував у хорі й співав, сам давав науки й наставлення новикам, сам робив із ними розважання. Поза монастирем як звичайно, сповідав, посіщав хворих, давав науки монахиням, провадив релігійні розмови зі схизматиками, ходив

по вязницях, спомагав убогих. Все те діяв так погідним лицем і веселим серцем, мовби ті праці не були трудами, але нагородою за труди. Дійсно хіба чудом треба се назвати, що один чоловік мимо слабого здоров'я, так многих занять і умертвлень, міг так довго працювати для Божої слави й добра ближніх.

Хоч мав тільки праці й був архимандритом, однак у нічім не шукав ні виїмків ні полекші. Убирався, жив, їв, як не так як другі, то завжди гірше, а ніколи ліпше. Раз прислав йому один багатий міщанин одяг із дорозшого сукна з просьбою, щоби для його приязни ходив у нім; як лише довідався Йосафат, що деяким монахам се не подобалося, сейчас дав сей одяг другому а сам взяв на себе його старий. Коли Йосафат виїздив із жировецького монастиря до Вильна, його приятель Тризна приказав підшити одяг хутром із вовка і вложити його Йосафатови до воза; а сам написав до Рутського лист, щоби приказав Йосафатови, маючи згляд на його слабе здоров'я, носити сей одяг. Однак Йосафат так умів перед митрополитом оборонитися, що сей не мав відваги накинути йому сего прикрого приказу. Як лише Рутський виїхав, приказав Йосафат із сего хутра поробити братам шапки.

Всіх любив він цілим серцем, однак більше старання мав для тих, що віддавалися наукам. Дуже часто сам заступав їх у монастирських працях, щоби лишити їм більше іасу до науки.

З братами, які в дечім провинилися, обходився лагідно. Коли раз упімнув одного брата з любов'ю за якийсь блуд, другий монах за той самий блуд зганьбив його остро й насміхався з нього. Довідавшись про те Йосафат, закликав того острого монаха до себе й лише ті сказав йому слова: "Як стоїш, дивися, щоби ти не впав". Тими словами так порушив того монаха, що від сего часу ніхто не чув від нього ні одного терпкого або прикрого слова. Раз знову один монах, вертаючи з фільварку, через не увагу згубив верхній одяг а прийшовши до монастиря признався перед Йосафатом і просив прощення. Потішив його Йосафат і приказав йому піти помолитися до церкви. Незадовго найшов сей одяг один селянин а пізнавши, що се монаший одяг, відніс його до монастиря.

Є по монастирях звичай, що по обіді й по вечері монахи сходяться всі разом, щоби взаємно порадитися, повчити й розірвати. На ті розмови разом із другими приходив і святий Йосафат і як товариш а не архимандрит із другими приязно та з любов'ю розмовляв і обходився. Часом приключилося, що святий Йосафат, будучи змученим надмірною працею й задля короткого сну в ночі, задрімав; но як лише брати зачали говорити про непотрібні річі, сейчас будився й звертав розмови на які інші позиточні предмети.

Наводимо тих кілька образців із його архи-мандричного життя, щоби показати сю любов і лагідність, з якою святі звичайно відносяться до других, хоч для себе є безпощадні. Противно, люде не маючі основної святости або посідаючи лише її блеск, для себе самих є дуже виrozumілі й лагідні, але зате для других є безпощадні хочби за найменшу похибку.

Доходи, які мав василіянський монастир, не були великі, однак Боже Провидіння очевидно опікувалося Йосафатом, бо не лише, що міг удержати

60 монахів, але крім того удержував ще много церковних співаків і служби. Ціхою Божих вибранців є велика любов убогих. Сю чесноту мав святий Йосафат розвинену в великім ступні. Будучи лише священиком був нін ревним опікуном убогих; тепер став їм правдивим батьком. Громадно ходили за ним бідаки, забігали йому дорогу й представляли свої потреби; для кожного найшов він пораду, потіху й поміч. Кілько міг, тільки кормив їх із монастирської спіжарні або сам ходив по богатих хатах і просив милостині для вбогих а потім розділював її між них. Як котрого дня не міг спомочи убогих, то сейчас було пізнати по його лиці, бо сего дня було сумне. Бог хочачи показати свою вподобу в тій великій любові ближних робив нераз дивні діла.

І так одного дня прийшла до Святого вбога вдова з просьбою помочи. Мала вона довжника, який ходив завсіди за нею та домагався звороту грошей, які позичила в нього а тепер не мала відки віддати. Йосафат, вислухавши її просьби, казав їй прийти в означеній годині а сам удався на молитву. Коли скінчив молитву й виходив із церкви, якийсь незнайомий молодець зайшов йому дорогу й передав гроші завинені в папір мовби то милостиню від якогось пана. Запитаний молодець про назвище того добродія, ніщо не відповів но поспішно віддалився. В означеній годині прийшла вдова а Йосафат не розвиваючи паперу віддав їй все. Незадовго вернула назад, бо найшла більше як їй було треба й хотіла решту звернути. Однак святий Йосафат не прийняв тих грошей, кажучи: “Господь Бог післав все те для тебе з Неба, тому візьми собі все”.

Говорячи по людськи святий Йосафат у роздаванні милостині так був неоглядний, що сам монастир попадав у недостаток; однак ту неоглядність завсігди нагороджувало Боже Провидіння. Раз святий Йосафат роздав убогим все так, що не було що дати монахам на обід. Та святий Йосафат не зажурився тим, лише приказав монахам удатися до церкви на молитву. Ще не скінчили свої молитви, як на монастирське подвір'я заїхало пять возів наповнених всякою живністю. Коли питалися від кого ся милостиня, то слуги ніщо не відповівши відїхали. Іншим знову разом навіть огню не було в кухні, бо не було що варити; але коли надійшла година обіду, прислав якийсь незнайомий вже зварені страви й напій у сам час, так, мовби все наперед було умовлене. Монахи виділи ті чудні діла й прославляли Господа Бога. Нераз, як се пізнійше зізнано при комісії, коли в монастирі був недостаток, то святий Йосафат показувався в ночі й упоминався за милостинею. Таке видіння мав кілька разів Іпатій Дубович, маєтний виленський радник, якого син був пізнійше монахом і архимандритом Чина святого Василія Великого.

З допусту Божого почав діявол у монастирській церкві святої Тройці страшити монахів, так, що деякі зі страху аж сохли, не могли спати, та лякалися поодинокі йти до церкви. Щоночи перед північчу двері притвора й церкви самі відчинялися, до середини входило повно почвар, тягнучи за собою якусь почвару в ланцюгах, при чім такий був зойк, крик, тріскоти, що цілий монастир аж дрожав. Коли наближався час перших півнів, все з гуком опускало церкву, двері замикалися, коло церкви зривався страшенний вихор

а вкінці все зникало на кладовищі. Святий Йосафат взяв собі одної ночі одного з братів, пішов до церкви, засвітив свічки, вбрався в церковні ризи, отворив царські ворота, виняв Найсвятійші Тайни й ожидав спокійно приходу нечистої сили. Братові, якого взяв зі собою, приказав, щоби нічого не лякався, коли надійдуть страхи, лише щиро молився перед Найсвятішими Дарами. Зближилася година півночі — нараз отвираються з великим гуком головні двері, в церкві зривається такий вихор, що свічки мало не погасли, показуються пекольні машкари тягнучи за собою залізом окованого мурина кругом цілої церкви, приходять перед самі царські ворота мовби хотіли ввійти в презвитерію, але тут задержалися. Тоді святий Йосафат взявши в праву руку Найсвятійші Тайни, а в ліву свічку, вийшов у царські ворота й закликав нечистих духів, щоби уступивши перед присутнім Богом, більше не робили неспокою на сім святім місци. На ті слова нечиста сила втікла з церкви, церковні двері замкнулися з таким гуком, що здавалося, мовби ціла церква валилася. Йосафат бічними дверма поспішив за ними з Найсвятішими Тайнами на кладовище, де на однім місци все зникло. Се місце зазначив святий Йосафат. На другий день довідавшись, що на тім місци поховано одну невісту зі знаменитої родини, що була розпустницею й умерла без покути й Святих Тайн, приказав її трупа в ночі викопати й закопати на полі. На якийсь час уступив злий дух, однак вневдовзі знову почав непокоїти монахів. Часто в ночі, коли всі монахи спали, дзвонив монастирським дзвінком і будив переляканих монахів, то знову взявши собі другого трупа окованого ланцюгами, бігав із ним коло церкви роблячи великий шум. Святий Йосафат прогнав і тепер нечисту силу своєю молитвою й Найсвятішими Тайнами. Іншим знову разом напали злі духи на самого святого Йосафата, коли пізною порою молився, та й тих прогнав він знаком святого хреста й свяченою водою.

Йосафат як сам був святим, так і своїх підданих і товаришів в чернечім життю провадив до святости. Можнаби навести тут цілий ряд світлих і святих мужів, які виховалися в школі Йосафата. Ми згадаємо бодай кількох.

Єпископ Суша згадує одного брата, який мав сю ласку від Бога, що перший умер у відновленім Чині. Йому показалися перед смертю святий Василій і святий Апостол Петро. Святий Патріярх монахів сказав до святого Петра: “Се перший цвіт, який зриваєш у моім відновленім городі”. Кілька днів по тім сей побожний чернець умер.

Інший знову чернець-священик, Єротеї Тисович, поступив також дуже високо в святости. Задля його чеснот, діявол дуже його боявся. Мав він також ласку виганяти злих духів, діставав від Бога об'явлення й міг бути одночасно на кількох місцях. Умер в Жировицях, близько чудесного образу Божої Матери, до якої мав заєдно горячу набожність. Через двадцять літ по його смерті його тіло було цілком біле й незіпсоване. Випадає згадати нам ще Симеона Яцковича. Вихований від дитинства святим Йосафатом, цілком перенявся його духом. Був приміром ревности й геройських чеснот. Славний і вельми побожний єзуїт отець Ленчицький говорив про нього, що ніхто не перевисшав його в святости в цілій тодішній Церкві. Коли по великих працях

прийшлося йому розстати з сим марним світом, зробив сповідь із цілого життя, в якій не було ні одної більшої вини. До Святого Причастя встав із ліжка мимо свого великого ослаблення, одягнувся й клячучи прийняв свого Бога й Творця. По Святім Причастю промовив: “Вірую, надіюся, люблю, жалую” і скінчив життя. При його .мощах діялися чуда. Його тіло також не зігнило, хоч було поховане в вогкім місці.

Сі й подібні мужі свідчать своїм життям, яким був святий Йосафат, від якого вони вчилися святости. А один із них каже виразно перед апостольською комісією: “Йосафат спав мало, їв лихо, одягався мізерно, ліжко мав убоге й тверде, любувався в волосінниці й бичованню самого себе, одним словом виконував стисло й у цілій остроті все те, що належить до найліпшого монаха”.

РОЗДІЛ XIII.

СВЯТИЙ ЙОСАФАТ У КИЄВІ В ПЕЧЕРСЬКІЙ ЛАВРІ.

Як святий Йосафат став архимандритом то мусів часто виїжджати з Вильна будьто до митрополита, будьто до інших монастирів. І в подорожах не забував слів Спасителя: “Да будуть всі єдино”. Всюди, де лише довше задержувався, навертав лагідними словами до прийняття святої єдності, учив, катехизував, сповідав, а потім відсилав їх до Святого Причастя до поближких церков, а коли були латинники то до костелів. Довго вже бажав святий Йосафат відвідати славну печерську Лавру в Києві, з якої розійшлося монаше життя по всій Україні, котра видала тільки Божих Угодників на славу України, яка посідала мощі святих. Та проминула її слава, відколи вдерлася до неї схизма й стала осередком тої зарази, що нищила святу колись Україну. Аж тепер сповнилося його бажання. Митрополит посідав там лише одну престольну церкву святої Софії, прочі були в руках схизматиків; хочаби посітити свою столицю в Києві, взяв собі за товариша святого Йосафата.

Дорогою була для української зєдиненої Церкви церква святої Софії; позістала вона свідком вірности народа для Апостольського Престола. Ярослав Мудрий, той самий, що не хотів знати грецької схизми, приказав вибудувати її по взору церкви того самого імени в Царгороді. Коли будова вже була готова,, хотів побожний і вірний аж до смерти зєдиненню справді великий князь, посвятити її в присутности представників Римського Первосвященика. На його запрошення папський легат Алексій перший відправив богослуження в новій митрополії, мовби на скріплення зєдинення України з католицькою Церквою. Шість віків минало, відколи заволоділа схизма, а церква святої Софії, вже то через татарські напади вже то через хищність світських опікунів, чим раз більше тратила свою велич і красу. Сей пам'ятник зєдинення треба було задержати для зєдинених і тому удався

митрополит, щоби враз із будучим мучеником зєдинення взяти її в посідання, щоби вона надалше остала свідком вірності найбільшого по святому Володимирі, князя Ярослава, для одної, святої, католицької, апостольської Церкви.

В цілій тій довгій дорозі віддавався святий Йосафат апостольському життю. Як лише прибули до Києва, таки того самого дня пішов Йосафат до печерського монастиря. Дарма, що здержував його Рутський, лякаючися за життя Йосафата, бо знав добре, якою ненавистю горіли до Йосафата монахи печерської "Лаври. Коли зближився до монастиря, стрінувся з монахом Курцезичом, походячим із княжої української родини, в хвили, коли той із множеством слуг і псів вибирався на лови. Як довідався, що має перед собою Йосафата, почав його зневажати, називаючи зрадником вітчизни й Церкви, зводителем душ а навіть в приступі заїлості грозив йому смертю. Спокій святих побіждає звичайно людей із непобореними пристрастями. Так сталося тут. На ті обидливі слова відповів святий Йосафат спокійно: "Я є любителем спокою, приходжу не зі злими замірами, але як гість, хочачи посітити братію й розмовитися з ними. Дивно мені, що я доси ніде не вичитав у правилах святого Василя, щоби монахам вільно було ходити на лови. Й дивна річ, сі прості й щирі слова й лагідне упімкєння змінило Курцєвича, бо засоромлений упімненням пустив його до монастиря.

Коли святий Йосафат повідомив ігумена про своє прибуття, сей приказав задзвонити сейчас у монастирський дзвінок на монахів, щоби зійшлися до трапєзи й оглядали душехвата, чого так давно собі бажали. На звістку, що в монастирі є душехват, в одній хвили до 100 монахів збіглося до трапєзи. Як лише святий Йосафат показався в трапєзі, зі всіх боків посипалися крики: "Пощо ти прийшов сюди? Чи може хочеш звести нас? Не надійся, що з нами так тобі вдасться, як із иншими!" Сто монахів відразу злословило святому Йосафатові, деякі хотіли його бити а инші втопити в близько пливучім Дніпрі. Святий Йосафат хотів промовити, але не дали йому прийти до слова. Коли на просьбу Йосафата казав їм ігумен успокоїтися, тоді святий Йосафат поклонившись їм, такими відізвався словами: "Я прийшов сюди, щоби побачити се місце славне старинністю та віддати честь святим мощам, які тут знаходяться, а заразом, щоби потішитися так численним збором монахів. Не думаю зробити вам що злого, бо приходжу сам один без товариша; приходжу лише, щоби вам побажати всего добра. Радо остануся з вами, коли мені покажете дорогу правди з науки Святого Письма, святих Отців і наших літургічних книг".

Розоружені лагідними словами святого Йосафата замовкли а ігумен просив на обід та святий Йосафат подякував, відмовляючися, що недавно їв у місті, а попросив богослужєбних книг. Коли мав книжки перед собою, почав їм доказувати з них про потребу церковної єдності, пригадав їм із історії, що Україна була охрещена, коли грецька Церква була злучена з римською, що київські митрополити найдовше держалися зєдинення а на кінци сказав таке: "Як хтонебудь з вас доведе мені, що все те що говорю, є неправдою, остану охотно з вами".

Дивувалися монахи, чуючи стільки свідоцтв против себе з власних своїх книг, яких щоденно уживали й говорили один до одного: “Недармо називають його душехвatom, уміє він потягнути людей солодкими словами”. Та ні один з них не відважився заперечити словам святого Йосафата. Глибока задума осіла на їх чолах. Сей зненавиджений душехват знайшов у них поважання, бо попрощавшись мов з братами, відійшов із монастиря в товаристві кількох монахів, які відправили його з належною пошаною до дому, де очікував його нетерпеливо митрополит. Здивувався Рутський, побачивши святого Йосафата живого й здорового а ще до того в товаристві монахів, ба коли неприсутність Йосафата продовжалася, затрівожений думав, що не вийде живий із печерської Лаври, сего гнізда заїлої схизми. В Києві удалося ще святому Йосафатови повернути одного радника Баталію й двох священників до зєдинення; пізнійше оба ці священники своєю кровю засвідчили правдиве привязання до святого зєдинення. Полишивши церкву святої Софії опіці повернутих священників, удалися митрополит враз із святим Йосафатом до Вильна.

Як тільки розійшлася по місті вістка, що святий Йосафат вернув, майже ціле місто рушило повитати його. Шляхта, мішане, нарід а найбільше вбогі вітали святого Йосафата з великою радістю мов свого природного опікуна-заступника й батька. В тім часі повернув святий Йосафат одну уперту в схизмі, багату міщанку. Зайшовши до її хати, старався своїм лагідним способом привести її до єдності. Ся невіста не лише, що стала зневажати святого, але ще в приступі гніву вхопила за поліно й хотіла його вдарити. Та святий сказав їй: “Якби я був знав, що буду нагодою гніву й гріха, я ніколи не бувби прийшов до твоєї хати”. Незадовго отямилася в своїм гніві, побігла за святим, упала йому до ніг із перепросьбою а повернувшись, стала одною з найревнійших католичок, бо много інших невіст повернула а навіть схизматичкі монахині почувала правдивої віри. За Божою поміччу привів святий Йосафат до зєдинення також двох сенаторів, Михайла Соколинського й Теодора Тишкевича, новгородського сенатора, враз із його сином Янушом, писарем Великого Князівства Литовського. Оба Тишкевичі по своїм поверненню не лише що стали досмертними друзями святого Йосафата, але много добра зробили для української Церкви.

От так заходами святого Йосафата поволи майже ціле місто Вильно враз із околицею вернуло до католицької віри, схизматиків остало невелике число а й ті, що остали, не сміли виступити проти святого. Праця Йосафата була тут уже скінчена з добрим успіхом, тому покликає його Господь Бог на висший уряд, даючи йому запустілу землю, щоби обробив її своїми трудами й скропив своєю кровю.

РОЗДІЛ XIV.

СВЯТИЙ ЙОСАФАТ АРХІЄПИСКОПОМ

На архієпископському престолі в Полоцьку засідав Гедеон Брільницький дев'яностолітній старець, який не міг уже більше працювати. Через недостаток надзору між духовенством вкрадалися великі надужиття, з яких користали схизматики й чимраз більше ширили свою ересь. Зєдинення упало поступенно, щирих католиків осталося мало що. Бачив сей упадок полоцької дієцезії Рутський, але не хотів сам без уповажнення Риму заводити ладу. Будучи в Римі 1617 р. представив Папі Павлови V сумне положення дієцезії а сей приказав дати старенькому архієписко-пови помічника з правом наслідства по його смерті. Хтож був гіднійший і спосібнійший на се становище як не Йосафат?

Коли митрополит вернув із Риму, не говорив нічого зі святим Йосафатом про свої наміри, однак святий Йосафат довідався про се й дуже тим засмутився. Правдиво покірний чоловік утікає від достоїнства, бо лякається його. Так було зі святим Йосафатом. Думаючи що зможе випросити в Господа Бога відвернення сеї чаші від себе, острійше постив, більше катував своє тіло й цілими ночами зі сльозами молився. Побачив Рутський зміну на лиці святого, а догадуючися причини сумного й змарнілого лица, кілька днів по своїм повороті з Риму закликав його до себе й сказав таке: “Полоцька Церква мовби осиротіла, пастирський уряд у ній устав, багато діється річей противних Божому заповісти й християнській побожності. Зєдинення в тій дієцезії майже впало, мало осталося зєдинених, а й ті непевно держаться зєдинення, а людські душі гинуть марно. Божою волею й моєю є, щоби ти вступив на сей престіл”. Йосафат почувши ті слова, зложив руки на грудях, кинувся до ніг митрополиті й просив звільнення від тягару. Прирікав митрополиті працювати в тій дієцезії яко монах, кілька сил стане йому, але єпископом не може бути, бо не чує в собі ні потрібних сил ні відваги, ні способности. Рутський не хотючи свого приятеля наражати на нові непожиточні просьби, відповів йому коротко, що се вже річ постановлена й не може бути зміненою, а він задля обіту послуху мусить слухати своїх наставників. Відійшов Йосафат залитий сльозами й ще більше засмучений, а видячи, що всі його просьби даремні, постановив перед сею гідністю втечи на пустиню й певно бувби се зробив, якби від сего заміру не відвів його отець Валентій Фабрицій, що мав на нього великий вплив. Рутський, скликавши монаший собор до Новгородка задля злуки всіх монастирів в одно згромадження, на кінци тогож собору промовив коротко до зібраних, прикликав до себе Йосафата і вручив йому королівське іменування на полоцького єпископа-помічника. Не будучи приготованим на іменування єпископом на тім соборі, впав на коліна і з плачем просив у митрополита звільнення з сего достоїнства, вимовляючися своєю слабосильн-стю й нездатністю до так високого уряду. Митрополит не зважав ні на слези ні на просьби, але під послухом приказав йому прийняти сю гідність, кажучи:

“Божа слава домагається, щоби ти прийняв сей уряд і се вже постановлено незмінно”. Всі присутні тішилися з того іменування й дякували Господу Богу за той вибір, маючи надію, що він багато причиниться до розширення Божої слави — один лише святий Йосафат, видячи, що не може більше опиратися прийняттю, залився ревними слезами горя й смутку. Мав також у тім дні зробити обіт, що відступить сю гідність Смотрицькому, яко здібнійшому й ученійшому від себе, якщо він прийме зєдинення.

Дня 12 падолиста 1617 р. посвятив митрополит враз із другими єпископами Йосафата на витебське єпископство з правом наслідства на полоцький престіл. Сей день благословили католики, проклинали схизматики мовби передбачували, що шість літ пізнійше в сей самий день і сю саму неділю він прийме мученичий вінець, а вони будуть сей день проклинати, що стали катами святого. По своїм висвяченню не удався святий Йосафат сейчас на свій престіл. Трудно й тяжко приходило йому відірватися від монашого життя й покинути своїх товаришів та учеників, з якими поступав разом у святости й християнськім совершенстві. Крім сего хотів приготувитися до боротьби з духом тьми й випросити в Всевишнього благословення та світла до того трудного уряду, й тому відправив ще перед своїм виїздом десятиденні реколекції. По них написав святий Йосафат листи повні любови й доброти до міського уряду й до інших урядів своєї дієцезії, щоби зєднати собі їх а через них цілий нарід.

Наблизився час виїзду з Вильна. Майже ціле місто збіглося до святої Тройці, щоби попрощати свого добродія. З цілої околиці позїздилася шляхта, щоби заявити йому свої почування вдячності й зложити свої бажання. Всі присутні плакали, мовби се був похорон святого Йосафата. Громадно проводили Йосафата кусень дороги, благаючи в Господа Бога благословення для того ангела мира, що показавши їм дорогу правди, спішив тепер понести слово святої єдності в сторони заражені схизмою. Вїзд нового архієрея до Полоцька назначено на день 9 січня 1618 р. Полочане довідавшись про свого нового владика одні тішилися, другі лихословили сей вибір. Коли зблизився час вїзду, католики так обряду грецького як і латинського упереджені відомістю про його святість, ревність, любов, постановили прийняти свого пастиря як найторжественнійше. Схизматики й заушники старенького архієпископа лютилися, видячи, що з його приїздом випадає їм з рук власть і добра полоцького архієпископства, які загорнули від немічного архієпископа й уже тепер бунтували нарід проти Йосафата розсіваючи всюди вість, що він хоче завести латинську віру. Однак і вони мусіли прийняти нового владика, бо Януш Тишкевич писар великого литовського князівства, котрого Жигмонт III призначив за себе ввести Йосафата на полоцький престіл, приказав у королівськім імені достойно й гідно прийняти нового пастиря. І дійсно величаве було прийняття і вїзд Йосафата до міста. Полочане ще не бачили такого торжества, подібне тому мали побачити шість ліг пізнійше, але в інших обставинах. От як описує се торжество звісний життєписець святого Йосафата, Пре-освящений Суша: “Коли гарматні вистріли повідомили мешканців міста, що зближився святий

Йосафат, всі королівські уряди, уряд міський і полоцький воєвода Михайло Соколинський в оточенні добірної шляхти й безчисленного народу вийшли перед браму міста. Недалеко брами королівський посол Тишкевич такими словами промовив до зібраних: “Привів я з Божої волі й короля для єдиненої Церкви архієпископа, шляхті оздобу, для міста оборону, для стада пастиря, вибраного від Бога”. Михайло Смолинський подякував Тишкевичу в ім’я шляхти й міста за введення, а звертаючися до святого Йосафата прирік йому належний послух, пошану й любов, просячи, щоби взяв усіх у свою опіку. Святий Йосафат подякував у коротких словах всім за добру волю. Вже мав похід рушити, як до Йосафата підійшли два старики-міщани й один із них промовив: “Владико, держися кріпко руської віри”, а другий: “Як приходиш у добрім намірі, гряди в ім’я Господнє, а як у злім, ліпше булоби для тебе ніколи не входити до Полоцька”. Спокійно й покірно прийняв святий муж ці горді слова підштурених старців, які при самім вступі хотіли йому показати, що його жде”.

При їзді єпископа пораз перший до престільного міста, повинен бути після нашого обряду перед містом устроєний престіл, перед яким перший раз молиться пастир за своє стадо й за своє престільне місто. Такий престіл зробили й Полочане. Зближився до престолу святий Йосафат, кинувся на коліна й довго молився за добро порученого стада. Присутні глядячи на молячогося владика, його ангельську скромність, покірну поставу, лице сіяюче набожністю, підносили руки й очі до неба й дякували Всевишньому, що їм післав такого пастиря. По скінченню молитви удався похід далі до церкви святої Софії. На самім переді йшла шкільна молодь переважно грецького обряду ведена через отців Єзуїтів, співаючи побожні пісні. За ними поступали міщане, міський уряд, потім духовенство латинське, українське, далі святий Йосафат у архієрейській одежі маючи при собі Василян, а на кінці воєвода полоцький і післанець королівський оточені королівськими урядниками й множеством знатної шляхти.

Цілий час походу гомоніли дзвони, греміли пушки, мовби хотіли висказати радість із приїзду нового владика. Лиця всіх сіяли радістю, лиш один святий Йосафат повен смутку поступав поволи, може передчував, що сей день торжества є для него таким, яким була Цвітна неділя для Божественного Спасителя. Коли похід увійшов до церкви святої Софії, святий Йосафат вступив на владичий престіл, вислухав Служби Божої, поблагословив нарід і сейчас удався до старенького архієпископа. Знав добре святий Йосафат, що не дуже радо прийме його архієпископ, бо без його волі зістав назначений на помічника, а крім сего з таким торжеством введений на його престіл, покірний муж хотів прийняти й сю прикрість. В короткій розмові зі стареньким і здитиннілим архієпископом освідчив йому, що відтепер стане для нього сином.

Був тоді такий звичай, що новий владика не лише сам мусів запросити до себе достойників, але також прийняти запросини від других. Святий Йосафат хочаби зеднати собі всіх для Божої справи, цілий тиждень приймав запросини від вельмож, духовенства й міщан. Всюди де лише показався, люди

подивлялися його покірне поведіння, любов, повздержність. Всі бачили в нім єпископа такого, якого хотів мати святий Павло “бездоганного, тверезого, стидливого, до навчання спосібного”. (1. Тимот. III, 2). Тож що дивного, що вже в тім першій .тижні багато навернув до зєдинення. Йосафата просили до себе не лише католики, але й багатші схизматики, а він до них спішив охотнійше, бо хотів їх позискати для Господа Бога. І так коли раз находився на запрошенім обіді в одного схизматика, який спросив і багато своїх одновірців, один із них осмілений його приступністю, так відізався: “Розголошено тут по місті, що ти, владико, мав насамперед удатися до польського костела, там вислухати набоженства й аж потім піти до нашої церкви”. — “Ніщо подібне”, відповів святий Йосафат, - “не прийшло мені навіть на гадку”. Почувши ці слова всі схизматики відреклися схизми й приступили до єдності. Таким способом уже на самім вступі через свою лагідність, приступність і людяне поведіння зєднав собі прихильність і поважання не лише б католиків, але й у підбурених схизматиків.

РОЗДІЛ XV

ЗВЕРХНЕ ВПОРЯДКУВАННЯ ЄПАРХІЇ

Святий Йосафат додержав обітницю, яку дав старенькому архієпископови при своїй першій стрічі. З початком підюджуваний Гедерн неприхильно обходився з Йосафатом та Йосафат неспражався таким поведінням, але працював у .церкві як звичайний священик, оказуючи при тім Гедеонови улягність і синівську любов. Поволи своєю терпеливістю, лагідністю й повненням різних послуг зєднав старця, що не лише позволив святому Йосафатови рядити єпархією, як йому подобалося, але ще й полюбив його як рідного сина. Гедерн не маючи глибшої науки а зістаючи оточенню схизматиків, не дуже був приязний до святого зєдинення, тому святий Йосафат зєднавши собі його любов, старався утвердити його в католицькій вірі, що й не зробило йому трудности. Кілька разів висповідав Гедерна, заосмотрив Святими Тайнами перед смертю й доти не відступав від постелі, доки старець, поєднаний із Господом Богом і зі святою Церквою, не віддав на його руках своєї душі Господу Богу. Повний синівського привязання, справив своєму архієпископови величавий похорон, хоч владича каса находилася в лихій стані.

По смерті Гедерна став святий Йосафат самостійним архієпископом. Цілий тягар заряду а разом віднови обширної єпархії спав на його рамена. А був се тягар не малий, бо через недогляд і нерадквість свого старенького попередника, треба було усунути многі блуди, зробити многі реформи так зверхного як і внутрішнього життя в єпархії.

Пам'ятаючи на слова святого Апостола: “Колиж хто не вміє правити своїм

домом, як зможе дбати про Божу церкву?” (1 Тим. 3, 5) найперше взявся до впорядкування свого дому після Божого духа. Лінивим, неспокійним, неповздержливим виповів місце в палаті. Всюди запровадив ощадність, працьовитість, мірність. Про себе й свою вигоду не много він старався; все, що відносилось до його особи, було приличне але вбоге. Служби держав лише тільки, кільки йому конче було треба а й се мусіли бути люде побожні й працьовиті. Лише на церковних співаків не щадив видатків. Знаючи добре, що наш обряд стоїть на гарнім співі і сам нім любуючися, держав при собі много співаків; але й ті мусіли займатися наукою або яким ремеслом. Всю службу віддав під дозір Емануїла Кантакузена, котрий із ним удався до Полоцька; але від часу до часу сам пильно зтядав в пожиття своїх слуг, чого доказом слідує подія. Одного разу згинула в палаті срібна посудина. Служба, хочаки викрити злодія, зібралася й ужила до того такого заботонного средства. Була поміж простим народом така заботонна повірка, що як хто не зможе натще зісти кусника сира, на котрім є написані певні слова, то сей є напезно злодієм. Зробили й вони тзк, а коли один хлопець не міг поглотити цілого кусника, всі посудили його о крддіж. Довідавшись про се святий Йосафат, остро скартав службу за ті заботони й оголосив, що хпонець невинний. І дійсно кільки днів пізнійше виявився правдивий злодій.

Священикам, які були при його палаті, приказав правити щоденно Службу Божу а крім сего ходити на науку морального Богословія до Єзуїтів. Не подобався сей приказ.деяким, котрі не хочаки вчитися, казали, що не хотять статися латинниками, ні піддатися їм. Скликавши їх владика дав їм таке питання: “Чи се є зле позичити вогню, коли в нас згасне?” А коли не сміли йому на се просте питання відповісти, так їм сказав: “Тож не зле шукати науки в тих, що її посідають. Святий Боже, деякі лучаться з схизматиками, еретиками а навіть з жидами, а гніваються, що я лучуся зі світлими священиками иншого обряду, з якими держить мене одна віра й одна праця над спасенням душ”. Не було що відповісти на таку бесіду; мусіли повинуватися волі свого пастиря. Цілий двір Йосафата блестів набожністю, повдержністю на ціле місто, так що й ворожо успособлені люде подивлялися й хвалили сей Божий лад.

Так само зробив порядок зі своїми добрами. До заряду тих дібр вибрав собі свіцьких людей досвідченої вірности, приказуючи їм по людяному обходитися з підданими. На урядників вибирав собі людей не хапчивих і лакомих, а лагідних і справедливих. Не позволяв їм виновників надто карати ні грошевими ні тілесними карами, бо хотів, щоби піддані уважали його за батька а не за свого пана, за пастиря овець а не за деруна й грабіжника. На гроші не був лакомий; податки, які піддані були зобов'язані йому платити, дуже часто, видячи їх убожество й нужду, цілком дарував. Коли часом багаті піддані приносили йому дарунки, го звичайно ті дари віддавав їм а знову вбожших спомагав. Через таке християнське поведіння з підданими, своєю лагідністю і добротою, виробив собі в них правдиве синівське прив'язання й таку любов, якої другі властители певне не могли досягнути острими карами. Не про земські користи ходило йому, але про спасення душ своїх підданих.

Своїм урядникам часто повторяв ті слова: “За ті нетревалі й переминаючі користи з підданих, треба їм подавати добра вічні. Тому, що наше дочасне життя залежить від їх праці, ми повинні старатися про їх вічне життя, щоби по смерті всі одяглися в одяг безсмертності“. Вірний своїм наукам сам приготував своїх підданих до сповіди, сам їх сповідав, сам подавав їм Святе Причастя й заціпляв у них супружу вірність, Божу боязнь й щирю побожність. А головню приказував, щоби шанували неділі й свята та слухали пильно Богослуження й наук. Рівнож приказав і своїм священикам, що находилися в владичих добрах, так старатися про спасення кожної душі щоби ні одна з них не погинула. Як у його добрах найшлися піддані, які віддавалися розпусті, крадіжжю, чарам а мимо упімнення не хотіли поправитися, то приказував своїм урядникам виганяти їх зі своїх дібр, щоби своїм злим приміром не заражували й не псували других. Звідси йшло, що всі чесні піддані дуже любили святого Йосафата й радо платили свої податки; владича каса наповнялася, щоби знову вбогі могли її випорожнити.

Прийшовши до порядку в своїй палаті звернув свою увагу на Божі дома. Люде ревнуючи про Божу славу не можуть стерпіти, щоби Божі дома були негарними, забрудженими, але стараються як найскорше завести у Божім помешканню як найліпший порядок, чистоту й красу. По тім пізнати ревність людей про Божу славу, що стараються про свою церкву. Де люде більше дбають про дочасні добра, там церква буде занедбана, негарна, позбавлена питомої нашому обрядови краси й величі. Таку саме церкву застав святий Йосафат у Полоцьку. Була вона обдерта, темна, забруджена, близька впадку. Хоч його каса була майже пуста, однак покладаючись на Боже Провидіння взявся сейчас до віднови церкви й у короткім розмірно часі відновив її своїм коштом і привів до правдивого блиску. Гідне й се замітки, що схизматики й найліпші його діла поясняли на зло. І так при віднові сеї престольної церкви приказав скинути старі куполи, хочаби поволи заступити їх новими красшими. Було тих куполів п'ять. Нарід уважав се дну за символ патріярхи Римського а прочі чотири за символ чотирох східних патріярхів. Йосафат приказав наперед середню піднести й прикрасити; побачивши се схизматики нарікали по цілім місті, що святий Йосафат викинув із церкви чотирох патріярхів, а хоче почитити лише Римського патріярха.. Донеслося се до владики а він сміючися сказав їм: “Верну я церкві чотирох патріярхів, щоби лише вони самі не відлучилися від голови”. Коли ремісники почали підносити бічні куполи, святий Йосафат приглядаючися роботі, промовив: “Хотівби я умерти, коли ся праця скінчиться”. Його бажання сповнилося бо коли робота була на укінченню, тоді одержав мученичий вінець.

Крім церкви святої Софії в Полоцьку, побудував святий Йосафат у менших містах як у Витебську, Орші й інших містечках та своїх добрах много церков, інші знову відновив, деякі понаправляв, заводячи всюди лад, гарність і приличність. Ся ревність про красу Божого дому мало що не сталася причиною його смерті. Посіщаючи у свою єпархію, прибув насамперед до Витебська, що було гніздом схизматичким у його єпархії й тут найшов свою церкву в великім занедбанню. Видячи іконостас так

покритий павутиною й порохом, що навіть образів не було видно, приказав для ліпшого очищення винести його з церкви, щоби було можна легше відмити образи й де треба визолотити. По цілім місті розійшлася вістка голошена схизматиками, що владика хоче всіх перевести на латинський обряд і тому вже казав винести іконостас. Розярєння в місті настало велике, зробили заговор на його життя а один прибігши до Йосафата грозив йому прилюдно смертю, як іконостас не стане на своїм місці. Успокоїлися аж тоді, коли побачили відновлений і ясніючий золотом іконостас на своїм місці.

Підчас війни з Москвою пропало много владичих і церковних дібр. Не тільки сама земля й доходи з неї, але й будинки й церкви й цілі монастирі находилися в руках свіцьких людей. Всіми силами старався святий Йосафат звернути Церкві неправно забрані добра. Сам читав записки, шукав по книгах, ходив по міських архівах, доходив всего найсовіснійше а коли пересвідчився, що се зовсім певно церковні добра, не уступив доти, доки їх не відібрав. Коли сам не був у чім певний, то радився людей совісних, справедливих і знаючих добре право, їх ради слухав і після неї поступав, уважав однак при тім, щоби кого не скривдити. Коли знав певно, що се церковні добра, тоді не уважав на нікого, ані на ніяку перепону, ходив від суду до суду і так довго боровся, доки їх не відібрав. Тим способом відібрав майже половину церковних дібр. Ненависть, очернения, наставання на його життя були нагородою за сю дбалість про церковні добра. І так родина Корсаків навіть поставила убийника на святого Йосафата за те, що відібрав її монастир святих Бориса й Гліба, який вона присвоїла собі неправно. Та Йосафат хоч знав, що на його життя чигає підплачений убийник, не робив собі з того нічого, монастир відібрав, відновив церкву й спровадив монахів. Так само відібрав монастир і у Брацлаві й Мстиславі, котрі схизматики взяли в своє посідання. В Полоцьку находився монастир Василянок дуже опущений та занедбаний і матеріально й духовно. Святий Йосафат відновив його, вистарався монахиням про відповідне удержання, а щоби завести монаше життя, спровадив кілька сестер обучених у його школі з Вильна, сам обучував їх у християнській совершенности й незадовго його праця мала гарні успіхи, бо монастир заблестів чеснотами й заповнився дівицями зі знаменитих родин, що ревнійше хотіли служити Господу Богу.

Глядячи на всі ті діла святого Йосафата, ми змушені висказати слова його життєписця Мороховія: “Годі справді поняти, як міг один чоловік у таким короткім часі зділати так много добра, маючи такі малі средства. Є се тайна, яка часто повторяється в життю святих, що чого не можуть зділати звичайні люде за цілі десятки літ, то те саме роблять святі без усяких майже труднощів зі своєї сторони в протягу кількох днів, годин або хвилин. Сеї тайни не можна инакше пояснити, як хіба тим, що святі будучи в більшій ласці в Господа Бога, одержують від Нього більшу поміч.”

РОЗДІЛ XVI

ВІДНОВА ДУХОВНОГО ЖИТТЯ В ЄПАРХІЇ

Зі всіх віднов і змін, найбільше трудною є віднова кожного поодинокого чоловіка а тим більше цілого якогось стану або суспільности. Такої зміни й віднови не переведуть ні люде великої науки, ні великих здібностей, ні сильної волі, ні розпоряджуючі многими дочасними средствами. Сі прикмети можуть щоправда помагати до віднови внутрішнього життя в чоловіці, але самі не зділають зміни. Не досить знати чоловіка, його вроджені пристраси, обставини в яких жиє, застарілі блуди й налоги, не досить знати лікарства на ті блуди й спосіб їх подавання, не досить примінити орудники лагідні й пекучі, щоби вже змінити й обновити чоловіка. До віднови чоловіка треба Божої ласки й вона сама вистачить без всяких домішок людської мудрости й досвіду. Сю Божу ласку й сю поміч неба в великім ступни посідав святий Йосафат і звідси походило, що віднова духовного життя в його єпархії поступала скорим ходом.

Його першим ділом була віднова духовенства. Знав святий Йосафат добре, що який учитель такі ученики, який отець такі діти, який пастир такі вівці, який священник такі й вірні. Обнимаючи полоцьку єпархію чув, що на ній сповнилися слова Святого Духа: “Вдарю пастиря й розбіжаться вівці стада” (Мат. 26, 31).

Треба було насамперед відновити й поправити духовенство, що від давна удержуване в незнанню й підданстві, дбало загалом лише про свої дочасні користи а маловажило собі свій високий уряд священства. Виховання українського священника не відбувалося так як тепер під оком владики в семінарях, бо тих польський уряд не думав закладати для українського духовенства, але зачиналося й кінчилося в хаті батька священника. Батько священник учив свого сина читати й писати по славянськи, трохи церковного співу, деяких правд віри, способу відправи Богослуження й на сім кінчилося ціле образування священника. Наслідком такого приготування було се, що темне священство не могло добре й вистарчаючо вчити народ правд святої віри й тому нарід дуже легко відступав від правдивої віри, а більше образовані й зі знатніших родин гордили темним духовенством, його вірою й обрядом та ставали зрадниками віри й обряду своїх батьків, переходячи почасти на різні протестантські секти, а почасти на латинський обряд.

Видячи сей недостаток богословського образування, видав святий Йосафат обширнійший катехизм на взір катехізму уложеного для латинського духовенства й по наказу триденського собору, роздав всім своїм священникам, приказав вивчитися його й зложити з нього іспит.

Іншим наслідком сеї темноти духовенства було те, що воно жило зовсім невідповідно до свого стану. Святий Йосафат хоча й се зло усунути, зібрав і видав 48 коротких правил, котрі стреміли до віднови священничого життя по приписам соборів. І так приказується в них: “Священник повинен на всі головнійші свята в році приступати до сповіди. Має правити Службу Божу

бодай у неділі й свята, так само й церковне Богослуження. В часі великого - лосту й перед Христовим Різдом має священик старатися посітити віддалених від церкви парафіян і приготувати їх до сповіді й Святого Причастя. В кожде свято й неділю повинен священик учити вірних молитов і поясняти християнську науку. Не вільно священикови піддаватися світській владі й слухати її в духовних справах”. А щоби священики всі ті правила точно заховували, установив на непослушних кари й поставив над священиками деканів, які мали обїздити поодинокі парохії й перестерігати, щоби всі ті правила були точно заховані.

Для піддержання того духа ревности а разом для взаїмної поради над добром Церкви, постановив щорічно скликувати синод. Тому, що його єпархія була велика й простора, уряджував синод у трьох місцях: Полоцьку, Витебську й Мстиславі, а се тому, щоби всі священики могли брати в нім участь. На тих синодах сам предсідав, поучував, іспитував і наповідав своїх священиків, стараючися зробити з них правдивих слуг Божих і католицької Церкви.

Ще инше надужиття підкопувало повагу української Церкви. Бутна й ніяких прав не лякаючися шляхта згідно обходилася з українським духовенством. Священик був нарівні зі селянином завсіди залежний від шляхтича до того ступня, що мусів його слухати навіть у справах чисто духовних, як наприклад в супружествах не згадуючи вже про податки, роботизни й инші подібні впокоряючі послуги. Святий Йосафат не міг стерпіти таких надужитъ у своїй єпархії, тож наказав слухати бутної шляхти та удаватися до світських судів. Знав добре, що через такий приказ стягне на себе гнів, ненависть і пімсту самовільної шляхти, але де ходило про добро священства й української Церкви, наш святий Йосафат не числився з ніким і з нічим. Деякі шляхтичі в своїх посіlostях ставляли собі самовільно каплиці та церкви й приймали собі до них яких небудь священиків. Тим чином творилося духовенство незалежне від єпископа а тим самим байдужне на всі його накази й кари. Аби й сю язву усунути заборонив святий Йосафат ставляти такі церкви без свого відома, а священству обслуговувати їх. Звичайно обходився з підданими йому священиками, як батько зі своїми дітьми. Блудячих старався поправити своєю лагідністю й любовю; колиж бачив, що тим способом їх не направить, то карав острійше, а непоправних віддаляв зі своєї єпархії.

Тим способом духовенство поволи чимраз більше підносилося не лише під оглядом знання, але також і в повазі в людей. Священики стали Божими слугами, а не зарібниками, слугами Церкви, а не невільниками шляхти. Жиючи по священничому, давали добрий примір своїм парохіянам, що більше значить як найліпші науки. Нарід, видячи які добра приносить єдність, привязувався до неї і утверджувався в ній. І тому сміло міг святий Йосафат відписати Льву Сапезі, коли той закидав йому, що деякі священики роблять бунти і невідповідно заховуються: “...як деякі з моїх священиків є неокрасані, то причина лише в тім, що їх виховала схизма, а не єдинення; не мене треба винуватити, але схизму”.

Міг би хто подумати, що при многих сих працях Йосафат позабув про навернення схизматиків. Однак так не було. Як коли, то тепер будучи пастирем мав все на тямці слова найвисшого Пастиря Ісуса: “Інші вівці маю, що не з цієї кошари, і ті маю привести, і почують вони Мій голос – і буде одне стадо й один пастир” (Іоан 10, 16). Тому його ревність у наверненню схизматиків побільшилася. Уживав всіх способів, щоби лише привести їх до зєдинення. Часто з ними сходився, розмовляв про Церкву й віру, часто на проповідниці збивав їх блуди. Пише його життєписець Преосвящений Суша: “Дивну мав солодкість у бесіді, повагу в доказах, щастя в пересвідчуванню. Ясний у проголошуванні правд, скорий у відповідях, а маючи при тім незрівнано пам’ять у цитуванні святих Отців і місць з церковних книг, майже завсіди- пересвідчав схизматиків і приводив до єдності. Його солодка й повна Божої ласки бесіда потягала многих до єдності”.

Люде так любили його проповіді, що коли одного разу підчас проповіді сказав: “Не буду вас, мої діти, довго затримувати на проповіді”, весь нарід промовив: “Говори, отче, хоч би й цілий день, а радо будемо тебе слухати”. Часто проповідав у церкві святої Софії а його ревні й огненні проповіді стягали сотками не лише вірних але й схизматиків. Підчас його наук була церква завсіди битком набита. Для більше освічених видав книжечку: “Оборона віри”, в якій доказував правди католицької віри й роздавав її даром. Приказав перекладати з латинської мови книжки, які відносилися до єдності, на славянську. Коли бачив часом, що який схизматик його боїться, посилав до нього священиків, або інших людей, щоби привели його до єдності. Як видів, що цілого дому не зможе навернути, то старався позискати бодай одну особу, а через неї приводив поволи до єдності й усіх домовників. Приходячих схизматиків приймав ласкаво, поздоровляв мило, єднав собі дарами, посіщав їх доми, запрошував до свого стола, в часі їди говорив про єдність і приводив до узнання первенства єпископа Римського.

Уживаючи таких способів, привернув святий Йосафат католицькій Церкві багато схизматицької й кальвинської шляхти, ще більше міщан та велике множество простого народу. Майже цілий Полоцк вернув до єдності. Тішився особливо Йосафат, коли його в Полоцьку називано “душехватом”, бо дійсно много й дуже много душ вирвав тут із кігтів схизми.

Хотячи утвердити свої вівці в єдності, часто посіщав свої порохії, слухав їх просьб і бажань і по можности заспокоював їх. Щоби навчити їх набожності, утвердити в вірі, видав малий катехизм і всюди роздавав його. Не зважаючи на свою гідність, часто посіщав хворих і то не тільки католиків, але схизматиків і єретиків, приготовляв до доброї смерті, сповідав, сам подавав Святе Причастя й приводив до єдинства. Хоч схизматики робили йому нераз великі кривди, святий Йосафат показував їм завсіди любов. Схизматиків любив, але для самої схизми не було у нього пощади, всюди виступав проти неї на проповідях, усував схизматицькі книги, не давав схизматикам церков, священиків, прихильних схизмі, видаляв зі своєї єпархії. Звідси пішло те, що прогнані священики переходили на схизму й нарікали потім, що Йосафат переслідує й гонить схизматиків. Томуто ще й тепер

схизматики й прихильні схизмі люде, несправедливо називають його гонителем.

Ся невинна праця, сі безмірні труди й апостолька повна самопожертва, ревність, вигнали з полоцької єпархії схизму а зробили її католицькою. Мало осталося схизматиків та й ті не дуже з тим показувалися. Божя справа побідила, Ісусове царство знову володіло в серцях вірних так, що слушно міг пізніше Рутський написати: “Сей добрий пастир застав усе заняте схизматиками. При Божій помочи в трьох несповна роках, через ревні забіги, надлюдську відвагу й незрівнани зручність так зєднав собі серця всіх, що ледви денеде остався слід схизми”. “За Гедеона ми всі були схизматиками” — свідчить Дягалеви́ч, — “Йосафат прилучив нас всіх до зєдинення”.

Радість наповняла серце святого Йосафата, коли бачив, що зблукані вівці громадно вертають до одної вівчарні під провід одного пастиря й ся радість мовби скріпляла його сили в праці над дальшим посвяченням поручених йому душ. Схизма уступаючи з його єпархії полишила по собі сумні сліди, які треба було затерти й знищити. Ми не годні згадувати всі його праці для добра вірних, однак звернемо увагу на дві важні реформи. Прибувши до Полоцька зауважав святий Йосафат, що віддалявано дітей від Святх Тайн із того приводу, що не є приготовані. Не подобалося се святому Йо-сафатови тимбільше, що з того приводу не приступали до Святих Тайн й молодці й дівчата. Святий Йосафат сам взявся приготувляти дітей до Сіятих Тайн, учив їх головнійших правд віри, поучував їх про святу сповідь і тайну Євхаристії, а коли вже були належно приготовані сам подавав невинним душам Ісуса Христа. Також приказав своїм парохам приготувляти дітей до Святих Тайн і тіїж подавати їм. Деякі нерозумні а ще більше ліниві священики гіршилися з того приказу, але святий Йосафат знав добре, що як дитина добре приготована вчаснійше приймати Святі Тайни, то далеко ліпше задержить невинність і святість, як ті, що приступають до них у старшім віці; бо Святі Тайни на се власне установлені, щоби гасили огонь пристрастей і вроджених пороків. Християнські родичі, які хотять виховати свої діти в Божім дусі, повинні старатися якнайвчасніше приготувити своїх дітей до Святих Тайн, поки ще пристрасти не заволодіють душею, але повинні приготувити їх до того добре й гідно, бо від першої сповіди й від першого Святого Причастя залежить нераз ціле життя дитини, а навіть і життя вічне.

Другим важним ділом святого Йосафата було слухання сповіди. Схизма не любить сповіди. Ще й тепер схизматики сповідаються лише раз у рік, мовби лише раз у рік перед великодними святами грішили. А за сим іде те, що лежачи в гріхах через цілий рік, привикають до них так, що поправа стає їм майже неможливою й по сповіди вертають знову до тих самих гріхів. Те саме бачимо й на тих недбалих католиках, які раз у рік приступають до сповіди. Ревний католик, як лише трапиться йому забрудити душу гріхом, спішить до сповіди, бо знає, що не лише дістане прощення свого гріха але в сповіди найде й ліки на нього, щоби більше в нього не впадати. Видів святий Йосафат, що в многих місцях люде літами не сповідалися, жили в гріхах й проступках, не дбаючи про Бога й Його святий закон. Тому приказав своїм

священикам бодай два рази на рік сповідати своїх парохіян. В слуханню сповіди, сам був для священиків найліпшим приміром. Оповідає отець Косинський, що кілька разів питався бідаків, де сповідалися, майже завжди діставав одну відповідь: “У нашого архієпископа”. Григорій Ушацький, один зі слуг святого Йосафата, свідчив, що святий Йосафат і на попасах і нічлігах, одним словом всюди, де лише міг, намовляв до сповіди, сам приготував а відтак сам сповідав. Коли не міг намовити до сповіди добрими словами, то робив се дарунками й милостинями. Й так одного разу прийшов до святого Йосафата старець - жебрак просячи милостині; святий Йосафат обіцяв йому дати її під умовиною, що висповідатиметься. Та жебрак не хотів чути про сповідь, аж порушений повними Божого духа словами, признався, що ще ні разу в своїм життю не сповідався. Висповідавшись в святого Йосафата, одержав досить значну милостиню. Кілька днів пізніше довідалися слуги, що сей старець недовго по сповіди вмер. Наслідком частої сповіди було се, що люди ставалися ліпшими й ревнішими, та більше привязувалися до святої Церкви.

На тих працях збігли святому Йосафатови три літа. Єдність у цілій єпархії скріпилася, священики стали дійсними слугами Божими й Церкви, піддані поступали по дорозі Божих заповідей: всюди панував лад і спокій, здавалося, що вже пекло не має способів на знищення єдинення й більше нічого не треба, як лише витревалої праці коло плекання святої єдності й християнської ревності в Божій службі. Однак так не було; була се лише звичайна тишина перед надходячою бурею, що незадовго мала зірватися й кровавими буквами записатися в історії греко-католицької Церкви.

РОЗДІЛ XVII.

ВНУТРІШНЄ ЖИТТЯ СЯТОГО ЙОСАФАТА

Дивна се прикмета святих, які мимо надмірної праці над спасенням душ своїх ближніх, завсіди находять час на працю над спасенням своїм власним. Чим більшу оказували ревність коло добра других, тим більше працювали над своїм посвяченням. Таким був також святий Йосафат. Зіставши архієпископом не лише що не змінив свого строго-аскетичного життя, але ще більше заострив його. Монахом жив на світі, монахом був у Чині, монахом остав на престолі. Щоби не стратити ні трошечки часу посвяченого добру ближніх, вставав скорше в ночі й відправляв свої звичайні молитви й розважання. Потім памятаючи слова Спасителя: “Я між вами є як той, що служить” (Лука 22. 27), сам брав ключі, отвирав двері дому й церкви, дзвонив і приготував все до Богослуження. Підчас цілого Богослуження сам своїм милим голосом співав так любо й побожно, що прибутних побуджав до набожности а не раз і до плачу. Коли находився в довшій дорозі, на

перестанках і попасах спішив до близьких церков і тут відправляв точно ціле Богослуження не зважаючи на ніякі перепони. Так дома як і в дорозі був завсіди получений з Господом Богом через розважання. Коли находився поза своїм домом, звичайно шукав собі укритого місця, де міг би спокійно відбути своє розважання. Дома виходив часто до городу і тут, віддаючися розважанню Божих річей, говорив майже без перестанку: “Господи подай святу єдність, наверни схизматиків, еретиків і поган”.

До Служби Божої приготовлявся довгою молитвою й умертвленням. Таке приготування тревало нераз цілу ніч. Будучи в Полоцьку мав звичай іти серед ночі до церковного притвора молигися. Одного разу два його молоді дворяне ведені цікавістю пішли вночі за святим Йосафатом, хочаби підглянути, що він в ночі робить. Скриті за парканом, побачили святого Йосафата клячучого перед іконою Пречистої Діви Марії, з котрої виходячі проміння так вкривали святого, що здавалося, неначе був одягнений у сонце. Іншим знову разом заглядаючи через щілини в дверях, побачили святого Йосафата люто бичуючогося перед іконою розпязтого Христа а кругом нього велику світлість. Перелякані тими чудами, постановили віддатися на службу Господу Богу, вступаючи до василіянського Чина. Один із них зістав незадовго Василіянином, а другий довго отягався зі своєю постановою. Але Господь Бог покарав його невірність, бо будучи раз на забаві підчас танцю впав, розбив собі голову й незабаром помер.

Особливу набожність мав святий Йосафат до Пречистої Діви Марії. Найбільше любив молитися перед Її образами. Пречистій Діві жертвував всі свої вмертвлення, ношення волосінниці, бичування. В свята Пречистої Діви з великою набожністю правив на Її честь Службу Божу, виславляв Її в проповідях і всіми способами заохочував других до набожності до Пресвятої Богородиці.

Ставши архієпископом не занедав умертвлення, але ще збільшив його. Пости заховував як давнійше, вистерігався не лише неповздержности в їді й питтю, але часто відмовляв собі й потрібної до життя страви. Бичування ніколи й ніде не опустив. Коли находився поза домом, то шукав собі укритого місця в городі, в лісі або на полі й там бичувався аж до крови. Про одно таке бичування оповідає його архидіакон Доротей. Було се у владичім селі Усятині, в січні, коли були найбільші морози. Припадково зайшов до ліса а сумний образ представився його очам. Серед дерев клячав розібраний до пояса святий Йосафат і бичувався так люто, що заледви міг віддихати. По кождім бичуванню кидався хрестом на сніг і довго молився. Доротей не могучи дивитися на таку муку, зближився до святого й просив його, щоби уважав на своє здоровлячи життя зі згляду на добро Церкви, але святий Йосафат відповів коротко: “Лиши мене в спокою, мій брате, йди домів та не кажи нікому, щось бачив”. Послушний архидіакон із плачем мусів опустити свого владика, котрий дальше знущався над собою. Таксамо не скидав зі себе волосінниці. Свої бедра так сильно стискав поясом із колючих ланцюшків, що раз при Службі Божій із болю зімлів, а коли по Службі Божій вже сам не міг його зняти, просив свого архидіякона, щоби він се зробив, наказуючи

йому заразом говорити про се комунебудь. Через те умиртвлення так заволодів над своїм тілом, що ніяка похоть у нім не повставала і його чистота рівнялася майже ангельській.

Для всіх мав він правдиву любов, але найбільше показував її вбогим. З ним до стола засідав завжди бодай, один убогий, а иншим казав давати страву в якій иншій кімнаті й по обіді сам власноручно подавав милостиню. Коли які гроші дісталися до його рук, то сей час роздавав їх між просячих допомоги. Коли одного разу не мав чим спомочи вдову просячу милостині, казав заставити свій омофор, дорогоцінний одяг, який архієрей вкладає поверх инших риз, а одержані гроші дати просячій. Убогі відходили від нього завжди потішені й споможені, бо владичі добра уважав не за свої, але за средства уділені йому від Господа Бога для добра Церкви й убогих до того ступня, що ними не хотів спомочи навіть своєї родини. Як лише зістав архієпископом приїхав до нього брат, думаючи, що маючи брата архієпископом буде міг тепер вигідно жити. Але святий Йосафат знав духа Христового: “Хто любить батька або матір більш як Мене, той недостойний Мене.”(Мат. 10, 37.) і тому даючи йому трохи грошей і два оцяги сказав сі слова: “Церковні доходи повинні йти на церкву й убогих, а ти старайся сам про приличие удержання”.

Як щедрий був для убогих, так ощадний а радше скупий для себе. Вирваний насилу послухом з монашої келії, мусів мешкати у владичій палаті, уживати багатої служби, повозів, коней і инших подібних річей задля своєї гідности, але не призабував запряженого раз убожества. Милостині, віднови й будови церквей, потреби єпархіяльні, все те поглощало всі його доходи. Сам враз зі своїм окруженням жив скромно по монашому. Хоч як владика міг убиратися в ліпший і відповіднійший одяг, однак не покидав свого звичайного монашого. Навіть архієрейська мантия була проста, ледво можна було пізнати, що се владика а не звичайний монах. На його столі являлися лише прості пісні страви. Владича палата перемінилася в малий монастир.

Другою головною чеснотою, якою має відзначатися монах, є послух своїм настоятелям. Хоч як владика не міг він підлягати настоятелям Чина, то все таки аж до смерти заховував сю чесноту, слухаючи в усім митрополита, наче був би простим монахом а Рутський його архимандритом. Щоби пізнати совершенство його послуху, досить навести слідуочу подію: коли з Божого допусту згоріла до тла владича палата в Полоцьку зі всім, так що не остав ні один поряднійший повіз ні приличнійші коні, Рутський, не знаючи про се, тоді саме завіззав його в якійсь орудці до себе, до Новгородка. Хоч дорога була далека, бо треба було їхати цілих 70 миль, хоч не мав приличного повоза, святий Йо-сафат не відтягався але сейчас наймив собі простий віз і без проволоки удався до митрополита. Здивувався митрополит побачивши святого Йосафата на простім возі а довідавшись про причину, сказав, що міг лишитися дома, коли не мав відповідного свому достоїнству повозу, та святий Йосафат відповів коротко: “Я не міг гордити приказом того, хто є моїм пастирем по Бозі й тому я приїхав.” До того так стислого послуху

склоняла святого Йосафата любов і розуміння монашого духа загалом, а передовсім василіянського Чина. Ми вже бачили, кілька він докладав праці, щоби відновити монастир в своїй єпархії; сеї праці не залишив він аж до смерті. Був присутнім на всіх монаших соборах у митрополита в Руті, а щоби піддержати хитку віру в декотрих, відновив свої вічні монаші обіти.

Правдивий послух мусить спиратися на покорі. Чоловік зарозумілий ніколи не буде послушний, а противно — чоловік послушний мусить бути покірний. Святий Йосафат ніким не гордив, розмовляв і з найпідлійшими людьми, про себе розказував усім, що походить із низького роду та що є негідний такого високого уряду. Покірних не лише любить Господь Бог і дає їм ласки, як Він сам сказав, але люблять і люде. Й тому святий Йосафат потягав до себе многих своєю приступністю, простим і покірним поведінням.

Своїм ворогам прощав завсіди провини а за кривди, які йому робили, відплачувався добродійствами. Знали про се люде й тому декотрі, не могучи чогось випросити добрим способом, навмисне робили йому кривду й ворогували, щоби одержати те, чого просили. Щасливим був у єднанню загніваних; часто ходив сам до них або запрошував їх до себе й доти працював над ними, доки не відійшли поєднані. В свідченню добродійств ніколи не дивився на лица, але всім без виїмку: і схизматикам і єретикам а навіть жидам, де лише міг, робив добре, бо знав: “Усе що ви вчинили одному з моїх найменших братів — мені вчинили.” (Мат. 25. 40.)

Про ніщо так не старався, як про чистоту совісти. Сповідався майже перед кожною Службою Божою. Сповідників мав двох. Коли де виїздив, брав зі собою звичайно й свого сповідника, кажучи: “Хотів би завсіди мати зі собою сповідника, щоби міг частійше сповідатися.” Яке глибоке поважання мали сповідники для святого Йосафата, пізнати зі слів його сповідника отця Косинського, котрий під присягою зізнав перед апостольськими комісарями слідуюче: “Маю се пересвідчення, що діла й життя Йосафата в нічім не уступали ділам і життю інших святих ісповідників, мучеників, єпископів і монахів. Всі його розмови й учинки були в досконалій згоді з Божою волею. Лучив він у найдосконаліший спосіб богомільне життя з життям чинним; яснів він, по моїй гадці й усіх тих, що його знали, геройськими чеснотами, бо Господь Бог хотів поставити його на приклад для людей всякого стану а передовсім для ченців і владик.” Подібно свідчили всі, що з Йосафатом жили й мешкали а тим самим найліпше знали його життя. Григорій Ушацький, один зі слуг святого Йосафата запитаний комісією, чи не завважав у Йосафаті яких надзвичайних чеснот, то сей розплакався й сказав: “Вже пятьдесят літ служу полоцьким архієпископам, а ще ніколи я не бачив, щоби котрий хоч із далека був подібний до Йосафата”.

Сей коротенький образ внутрішнього життя святого Йосафата показує, що хоч він вийшов із монастирської келії, хоч без відпочинку працював для добра своєї єпархії, то таки ніколи не занедбував на дальше праці над посвяченням своєї душі, ніколи не переставав вправлятися в усяких чеснотах, а заєдно поступав із досконалости в досканалість.

РОЗДІЛ XVIII.

НОВА БОРОТЬБА ЗІ СХИЗМАТИКАМИ.

Вже три роки працював святий Йосафат над духовним піднесенням своєї єпархії. Його праця видала хороші овочі, всюди настав спокій, приймалася єдність, росла побожність. Здавалося, що схизматики, стративши свою силу, залишать нерівні боротьби зі зєдиненням. Однак діявол не спав; наслав він на нещасну Русь-Україну нову й ще страшнішу бурю, яка мала захитати Україною до самих основ. Було се 1620 року. З Москви вертав грек Теофан, що іменував себе єрусалимським патріархом. Як оповідають історики, вислав Теофана до Москви турецький султан у тайнім посольстві, щоби намовив Москву видати Польщі війну тоді, коли султан нападе на неї всіми силами. По дорозі на запрошення Конашевича, козацького гетьмана, вступив він до Київа, де козаки й усі схизматики прийняли його з усякою величавістю. Теофан маючи поручену собі повну власть над Церквою в Московщині й на Україні від царгородського патріярха, розписав по своїм прибуттю до Київа листи до всіх українських міст із повідомленням про свій приїзд а zarazом завзивав усіх схизматиків, щоби держалися сильно своєї віри, лучилися всі разом в її обороні й удавалися до нього, як до свого пастиря, в усіх своїх потребах. Довідався й король про його приїзд, та догадуючися, яка була ціль сеї подорожі, додав йому мовби то для безпеки одного з дворян і написав до нього лист, у яким висказує надію, що Теофан прибув на Україну лише для своїх вірних та що буде старатися удержати всюди спокій. Годі було інакше в тім часі зробити королеви, мусів прийняти підозрілого у шпигунстві патріярха в своїм королівстві, бо лякався бунту на Україні між козаками.

Польща находилася в сумнім положенню; зі всіх боків грозила їй війна. Треба їй було помочи козаків, котрі мали в тім часі сильне й могуче військо й недавно причинилися до побіди над Турками. Знали про се добре схизматики, тож використали хвилю й попросили Теофана, щоби їм висвятив схизматицьких єпископів. Теофан, котрому лише ходило про се, щоби викликати в Польщі усобицю, сповнив їх волю. На всі столиці заняті зєдиненими владиками й митрополитом, повисвячував схизматиків. На митрополита призначив загорілого схизматика Йова Борецького, на полоцький престіл Смотрицького, на володимирський Йосифа Курцевича і т. д. Обурилися всі на сю смілість турецького висланника й шпигуна, що відважився сам без призову короля, без співучасті других владик повисвячувати нових єпископів. Однак діло було вже сповнене. Вправді розгніваний король розіслав до всіх українських міст приказ, щоби нововисвячених схизматицьких єпископів піймати й укарати після краєвих

литовських установ; однак ці листи не мали ніякого значіння, бо саме Туреччина виповіла Польщі війну а очі всіх були звернені на сойм, що мав радити над війною. Теофан зробивши замішання і втік, боячися попасти в вязницю.

На тім соймі (1620 р.) козаки, бутні задля своєї сили, а бачучи слабосильність Польщі, поставили через свого гетьмана Конашевича домагання, щоби видалити всіх зєдинених єпископів і на їх місце ввести висвячених через Теофана, а вони дадуть за те 60.000 війська й будуть вірно служити Річі Посполитій. На се король відповів коротко: “Тепер ходить о війну а не о релігію”. Тому мусіли вижити слідуєчого сойму, котрий назначено на перші місяці 1621 р. Схизматики приготувившись добре, виступили на нім против зєдинення з великою силою; зєдинені ж владики не мали в нікого помочи, як лише в Апостольського нунція Діоталеві й вірного своїм засадам короля Жигмонта, котрий повторяв заєдно: “Волю радше вмерти, як призволити на се, що противиться Божій славі.” Коли схизматики на прилюднім послуханню домагалися видалення зєдинених єпископів, тоді Рутський вичисливши всі кривди заподіяні зєдійеній Церкві, так закінчив свою славну бесіду: “Сімдесят розбійників вже визначено на мене й моїх єпископів, котрі гонять нас всюди. Хотять нас вигнати з наших владицтв, але Бога беру на свідка, що радше життя нам відберуть як престולי. В католицькім краю, під католицьким королем наше життя zagrożене — чому? Тому, що. ми с католиками?” - Не мали що відповісти на ці закиди й оборону схизматики, а лякаючися, щоби не виставилися на сміх, замовкли, тим більше, що по тій промові казав король так відповісти схизматикам через свого канцлера: “Його королівське величєство скорше зречеться корони, як дозволить заподіяти яку кривду католицькій Церкві. Якже ж мають шо зєдинені против схизматиків або противно, нехай лишать се до слідуєчого сойму”.

Коли все те діялося в Варшаві, тимчасом вовки господарили в вівчарни зєдинених. Висвячені через Теофана єпископи старалися всіми способами збунтувати вірних проти правних пастирів, щоби могли самі якнайскорше засісти на їх престолах. Зєдинення ще не було укріплене, тож ніщо дивного, що многі ошукані пустими обітницями ставали схизматиками й виступали против своїх пастирів. Найревнійший у бунтованню був Мелетій Смотрицький, призначений Теофаном на полоцький престіл. По цілій єпархії розіслав він листи проти святого Йосафата. До помочи мав трьох бунтівників, котрі розкидуючи його листи поміж нарід, міщанство й шляхту, чим раз більше людей відривали від зєдинення. В тих листах називав себе Смотрицький виховником славної східної церкви, правдивим архієпископом, правдивим пастирем і ззивав всіх схизматиків, щоби прогнали Йосафата яко зрадника Руси, паписту і єретика а повинувалися лише йому. Вкінці заохочує всіх розширяти всюди православну, стару віру, в котрій уродилася й виховала Русь-Україна, а нищити незнане святим Отцям зєдинення. Щоби викликати ще більшу ненависть до католицької Церкви, розкидав всюди через своїх помічників по містах і місточках книжки повні їди, очернень,

ложи на Петровий Престіл і католицьку Церкву.

Злоба далеко скорше шириться як чеснота, блуд наводить більше прихильників як правда. Так сталося і в полоцькій єпархії. На голос Смотрицького майже всі міста повстали проти Йосафата. Мстислав, Орша, Витебськ а навіть більша часть Полоцька станула по стороні самозванця. Недавно що переведена до єдності єпархія, в котрій, як каже Рутський, була єдиа душа й одно серце, повстала проти свого правного пастиря. Та схизматики знали добре несталість народа — тому, щоби його звязати зі своїм ділом, один із проводирів зладив книжку, до котрої вписувалися всі відступники, при чім зобов'язувалися присягою, що витревають вірно при Смотрицькім аж до смерти. Чортівське діло розеднання поступало наперед скорим ходом. В самім Полоцьку, недавно ще католицькім, найшлося кілька тисяч людей, що вписалися в ту книгу. Схизма завсіди любила й любить послугуватися ложами й клеветами, бо з мутного джерела не може плисти чиста вода. І тепер кинулася до того питомого собі средства. Розпущено вість, що Йосафат у Варшаві перейшов на латинську віру, бо правив Службу Божу в латинськім костелі й у латинськім підризнику. Се подіلالо на простий нарід, котрий ніколи не уважає на суть річи, але на її форму. Мали вже підставу щоби зацитькати свою нечисту совість. Тисячі стали відступниками. Чи ж і в теперішніх. часах схизматики та їх підлі послугачі не воюють такою збруєю? Чи ж і тепер не ставлять висше форми як саму Христову віру? Чи і тепер не страшать зєдинених латинським обрядом?

Святий Йосафат із Рутським находилися в Варшаві, щоби перед соймом боронити загроженого зєдинення, коли дійшла до них ся сумна вість про події на Литві. Що діялося в серці святого, коли бачив свою велику працю знищену одним подувом, годі знати; се певне, що немало воно закервавилося, немало заболіло на вид змарнілих трудів. Слабі люде, шукаючи своєї користи а не Божої слави, в таких обставинах звичайно падуть, ломлять руки а потім всьо покидають. Не до тих належав святий Йосафат. Безпроводочно повідомив про се короля, одержав від нього листи в котрих приказав коропь всім шанувати Йосафата як одинокого правного пастиря, та не гаючися, поспішив із Варшави до своєї вівчарні. Вид, який представився його очам, був сумнійший ніж надіявся. Здавалося, що вже по похороні зєдинення. Церкви стояли пусті, бо хоч вірні Йосафатови священники не хотіли їх віддавати схизматикам, то мало хто вчашав до них. За те побудували собі схизматики за містом шатра й там сходилися на богослуження, котрі відправляли схизматицькі монахи й прогнані Йосафатом негідні священники, а яких тепер Смотрицький прийняв і розсилав всюди на підбунти проти Йосафата й зєдинення.

Яку ненависть до святого Йосафата зумів викликати Смотрицький, пізнати з бунту, який повстав при відчитанню королівських листів в Полоцьку. По своїм повороті з Варшави удався святий Йосафат в товаристві воеводи, Михайла Соколинського, Михайла Тишкевича й інших духовних і світських приятелів до ратуші, щоби тут по приказу короля відчитати його листи. Воевода приказав задзвонити в ратушевий дзвін, щоби зійшлися радні.

На відгомін дзвона поспішили не лише радники але й майже ціле місто, бо всі знали, що буде читатися. Воєвода приказав відчитати лист, у котрім було виразно приказано, уважати за правного пастиря лише Йосафата а не самозванця Смотрицького. По відчитаню листа промовив святий Йосафат до зібраних, заохочуючи їх до єдності. Як лише святий Йосафат скінчив свою бесіду, на радній кімнаті залунав грізний крик: “Ми не є зєдиненими, не хочемо ними бути! В цілім місті є ледво десять зєдинених! Проч зі зрадниками! Убийте душехвата!” На сей крик розлючена товпа мушин і невіст, узброєна в ножі, друки й каміння кинулася до ратуша й булоби певно прийшло до проливу крови, якби не присутність ума Соколинського й Тишкевича. Воєвода побачивши на що заноситься, прикликав до себе радників Івана Терликовського й Петра Василевича й сказав тим проводирям бунту, що як не успокоять розбішеної товпи, то перші понесуть смерть, а Тишкевич маючи при собі пістолі, вимірив їх у груди Терликовського й закликав: “Тому, що ти, найбезбожніший чоловіче, є проводирем сего бунту, то не уйдеш моїх рук; а Господь Бог нехай має архиєрея й нас у своїй опіці.” На се Йосафат кинувся між них і охоронив Терликовського. Перелякані проводирі повздержали товпу, представляючи їй, що як станеться яке небудь насильство, то они, по королівським правам, мусіли би понести смерть. Поволи успокоїлася товпа а тимчасом воєвода випровадив святого Йосафата враз із товариством посеред небезпеки. В радній кімнаті лишився лише земський нотар Іван Дягилевич, добрий католик; того задумали схизматики мертвити й тому замкнули браму; але сам Бог виратував його, бо якимсь чудесним способом опинився нагло поза товпою на ринку. З Божої ласки всі уйшли певної смерті.

Вийшовши з сеї небезпеки святий Йосафат не укривався, не шукав пімсти на своїх ворогах ні не допоминався слушної кари, але противно, оказував їм ще більшу доброту й любов. Де лише здибав котрого з них, розмовляв із ним ласкаво, запрошував до себе мов приятеля. Таким способом потягнув до себе й навернув до святого зєдинення головного бунтівника Івана Терликовського. Терликовський разом із іншими, лякаючися суду й кари за послідний бунт, прийшов перепросити святого Йосафата. Як лише святий Йосафат побачив їх на подвірю, сам вибіг проти них із палати, привитав мов найліпших приятелів, обдарував пастирським цілунком, називаючи їх своїми синами. Не надіючися такого прийняття але радше нагани й докорів, так зворушилися його добротою, що просили прийняття до зєдинення. Утішений святий Йосафат побіг до церкви, щоби подякувати Господу Богу за їх навернення, бо мав сей святий звичай, що коли яка небудь особа навернулася, сейчас спішив перед престіл Всевишнього до церкви й зі слезами радости в очах говорив: “Мій Боже, я найшов заблукану вівцю, приводжу її Тобі назад і поручаю Твоїй святій опіці.” І так, хоч се був час такий ворожий святому Йосафатови, хоч так много навернених вернуло знов до схизми, то святий Йосафат тим не зражався, але невпинно закликав усіх до єдності. Святі мають у Божих річах таку витревалість, якої вороги нічим не можуть зломити.

РОЗДІЛ XIX.

НЕНАВИСТЬ СХИЗМАТИКІВ ДО СВЯТОГО ЙОСАФАТА.

При второпній а ревній праці святого Йосафата Полоцьк вертав поволи до єдності. Бачучи се схизматики, загоріли ще більшою ненавистю до зєдинення. Релігійна ненависть є страшнійша як всі інші ненависти. Вона не вважає ні на родинні звязки, ні супружі, ні природні. Так було тепер у Полоцьку й на цілій Руси-Україні. На зєдинених сповнялися слова Ісуса: “І видасть на смерть брат брата і батько сина... Вас ненавидитимуть усі за моє ім’я.” (Мат. 10, 22.) Розказує Суша, що мати Доротея Ахремовича, за те, що прийняв єдність, через 17 літ не промовила до нього ні слова, хоч разом мешкали під одним дахом. Подібне діялося всюди. Схизматики ставали закамєнілими в єреси й глухими на всі науки й напiмнення.

Найбільшу ненависть мали вони до святого Йосафата. Де лише могли, всюди обчорнювали його, докучали, зневажали на вулицях, площах, процесіях, зборах. За всяку ціну хотіли позбутися Йосафата. Допускалися в його єпархії найбільших святокрадств. І так Петро Василевич, мійський радник, не лякаючися суду ні Божого ні людського, сам хрестив, сповідав, відправляв богохульну службу Богу, щоби лише люде не вдавалися до католицьких священиків. Інші знову воліли радше, щоби їх діти сходили зі світа без хрещення а вмираючі без Святих Тайн, як щоби мали кликати католицьких священиків. Бувало таке, що умираючі зі слезами в очах просили католицького священика, але тверді серця загорілих схизматиків нічим не далися зм’якшити. Ненависть нищила в них усякі людські почування, навіть для рідні. Так діялося за порадою схизматичьких священиків, висвячених через Смотрицького, котрі в своїй заїлості й неуцтві поучували своїх ісповідників, що ліпше сповідатися перед глухим чоловіком або перед пнем дерева, як перед католицьким священиком.

Найбільше ненавиділи святого Йосафата Витебщани. Від обняття владичого престола через святого Йосафата ніколи не були прихильними для зєдинення; схизма добре запустила тут своє коріння, так, що й ревна праця святого Йосафата не змогла його вирвати. Збунтовані через схизматиків: монаха Сильвестра й священика Івана Камінця, ще в січні 1621 р. виповіли прилюдно послух Йосафатови а признали за свого єпископа самозванця Смотрицького. Добрий пастир поспішив до заблуканих овець; але коли його упіміення й намови завернули з лихої дороги ледво кілька осіб, тоді приказав Йосафат відчитати в ратуши королівський лист, взиваючий усіх до послуху правому єпископови. Підчас читання почав збунтований нарід кидати шапками до землі, що мало означати смерть і кричати: “Не хочемо знати ні Йосафата ні єдності.” Святий Йосафат ледво міг утечи із життям із посеред

розлучених схизматиків. Витебщани допускалися чим раз більших святокрадств. Коли одного зі слідуючих днів святий Йосафат відправляв Службу Божу, напали на церкву, обдерли її з дорогоцінностей а з прочих церков вигнали католицьке духовенство. Аж по місяці, змушені королівськими властями, віддали католикам пусті, обдерті й знищені церкви. Так само поступали собі й по інших містах. Польське правительство замість щоби в самім зародку знищити ті насильства й покарати прилюдні святокрадства, дивилося на все крізь пальці, а через те упір і бута схизматиків змагалися чим раз більше.

Щоби однак заслонити свої насильства й уникнути належної їм кари зібралися схизматицькі проводирі з Полоцька й Витебська та написали жалобу до короля на святого Йосафата. Представили в ній святого Йосафата як причину всіх бунтів, бо їх невинно гонив, карав, знущався над ними. Повірили сему обчерненню декотрі з польських панів неприхильних зєдиненню, а також і королівський канцлер Лев Сапіга, чоловік, що много добра в своїм життю висвідчив зєдиненій церкві. Сапіга будучи личним приятелем святого Йосафата, написав до нього лист, просячи в ньому помірковання в ревности, бо козаки використовують ті замішання й готові відступити в тих прикрих обставинах від слабосильної Польщі. Святий Йосафат відписав сейчас Сапізі, показав всі кривди, які схизматики нанесли католикам, та зазначив, що не треба й не можна мішати політики з релігією. Політика може позволяти на многі уступства, але негідна се річ посвячувати справи Церкви й Бога для добра держави й се ще в надії непевного спокою. Вкінці перестерігає його, аби не вірив фальшивим доносам, поки сам про все не пересвідчиться.

Діставши сей лист, Сапіга учувся ображений тою відповідю; бо ніколи не припускав, щоби простий греко-католицький владика смів спротивитися такому великому панови, як він. Тому з гнівом написав лист до святого Йосафата й нерозважно закидав йому, що через його остроту й непогамовану ревність, став причиною колотнечі й замішань на Литві, що простий нарід волить бути під Турком і там визнавати свою віру спокійно, як зносити таку нетерпимість віри в Польщі, що не треба дразнити козаків, які служать тепер Польщі, але. треба їх собі приєднати. Крім сего зажадав, щоби Йосафат віддав схизматикам свої католицькі церкви в Могилеві.

Святий Йосафат відписав на сей лист із належною пошаною але zarazом з повагою й смілістю справді апостольською. В цілій відповіді пробивається сей дух ревности, яким жив святий Йосафат. Послухаймо деяких виїмків із сего листа. “Що відноситься до моєї особи, то свідком мені Бог, який бачить моє серце й діла, що ніяким лихим приміром ні острим поступованням не відчужив я від себе Полочан і інших єпархіянь; нема найменшого доказу моєї остроти, через яку я ставби причиною замішань... Те саме говорю й про підданих мені священників, яких схизматики тому називають злими й неуками, що мене слухають; якби приступили до схизми, сейчас сталиби й добрими й ученими. Я не змушую нікого, ні силою не тягну до зєдинення й нема на се доказів. Колиж бороню прав святої Церкви, що їх силою

нарушують схизматики, роблю лише те, до чого мене змушує моя владича присяга. Однак все те роблю спокійним і розсудним способом, дивлячися на приміри святого Амвросія і святого Івана Золотоустого, які так много робили для Божої справи не зважаючи на ніякі перепони... Як ті святі в своїх часах бачилиби такі кривди заподіяні Господу Богу, які я бачу тепер, далеко більше робили би, ніж я. Не даємо ми іншої причини до розрухів схизматиків і їх заїлости як хиба сю одну, що пливемо в Христовім кораблі під кермою найвисшого керманича Христового Намісника. Корабель сей ніколи не плив спокійно але завсіди серед бур; чи ми в нім будемо чи ні, він ніколи не буде вільним від нападів. Як кому здається, що ті бурі шаліють із нашої причини, нехай кличуть нас перед суд, по закону судять і аж тоді викинуть враз із Йоною з корабля. Бо навіть і ті тарсійські моряки не перше викинули Йону з корабля, аж коли пересвідчилися жеребом, що буря повстала з його причини. Схизматики самі бють і плачуть, самі бунтуються а нас оскаржують о вину тих бунтів, а звідси й декотрі католики обвиняють нас о замішання. Чи ж се не є противне любови ближнього, приказаної Христом?

Добрий є публичний спокій, але такий, про котрий Христос сказав: “Мир залишаю вам, мій мир даю вам”. (Йоан 14, 27.), а не такий, проти якого говорить: “Я не прийшов принести мир, а меч”. (Мат. 10, 34). Яке товариство світлу з тьмою? Яка згода Христа з Веліялом? Католиків зі схизматиками або еретиками? Католицьких церков із .схизма-тицькими хулами? Який може бути спокій, коли діється Божа образа, коли допнеться Божі привілеї дані святому Петрови і його наслідникам, коли накидується на престоли єпископські й сміється видирати католицькі церкви з під влади найвисшого Пастиря, установленого Христом, а віддавати схизматикам?

Пімсти буде кликати до Бога святий Петро й усі його наслідники, Римські Єпископи, проти такого поведення. Не замовчать Володимирі, Ярослав, Ягайли й інші фундатори митрополій і владичств, бо їх намірення переступилося; вони були добрими католиками й не для схизматиків але для католицьких єпископів грецького обряду заложили й випосажили ті престоли. Чи нема в тім причини до Божого гніву? Чи ж може Господь Бог благословити такий спокій, до якого можна дійти лише через Божу образу?”

Пишучи дальше хто є й був причиною замішань і воєн у Польщі й показуючи наглядно з історії, що власне схизматики а не хто інший лучиться завсіди з ворогами Польщі, так дальше в дусі пророчім говорить про зєдинення й козаків: “Ми є певні, що могучий Бог тому ділу (тобто зєдиненню) буде благословити аж до кінця й кожду перепону, не лише козацьку але й пекельну усуне без всякої шкоди для зєдинення, а навіть з потіхою духовною для зєдинених. Як догодження козакам висше ставиться над святе зєдинення і їх волю сповняється проти Божої волі, треба лякатися, щоби Господь Бог не поправ справедливим судом вітчизни й то через тих самих козаків, як колись вибраний нарід покарав Филистимами, котрим Ізраїль хотів огодити. Не треба нищити зєдинення, аби сподобатися козакам. Сваюля козаків не лише що одним уступством не вдоволиться, противно, ще більше буде домагатися й пізнійше не будуть козаки мати ніякого згляду ні

на Бога, ні на Христа, ні на свою совість а відважаться на ще страшніші злочини, як колись відважився Наливайком”.

Пророцтво сповнилося. Хоч Польща пізніше віддала козакам і католицькі церкви й декотрі владичі престולי, щоби їх задоволити, то вони незадоволені всім тим від 1648 р. заєдно воювали з Польщею, доки її не привели до цілковитого упадку й розбору й так відплатилися їй за уступства зділані схизматикам із кривою зєдинення.

На сей лист не відповів вже більше Сапіга й не домагався віддачі схизматикам церков у Могилеві. Що жалував за свою скорість і за довіря дане обчерненням схизматиків, пізнати з сего, що мовби хотячи змити свій хвиловий блуд, був завсіди правдивим почитателем святого Йосафата, много добра зробив для української зєдиненої Церкви, а по мучеництві святого Йосафата став местником його смерти й покарав убийників без пощади.

Щоби однак показати як несправедливими були закиди й обчернення схизматиків на святого Йосафата, наведемо тут слова деяких свідків, що знали святого Йосафата найліпше й були заєдно при нім, а всі вони одноголосно свідчать про непорочне та святе життя Йосафата; противно схизматики не можуть навести ні одного доказу на потвердження своїх обчернень.

І так Дягилевич свідчить: “Я ніколи не чув від Йосафата прикрого слова, котре могло би образити схизматиків і побудити їх до такої великої ненависти; а навіть хоч міг їх правом поконати й цілком справедливо виробити на них ріжні кари, то однак не хотів уживати ніяких острих засобів, лише завсіди говорив явно, що хоче, аби приступили до зєдинення.”

Архидіакон Доротей, наочний свідок всіх боротьб святого Йосафата зі схизматиками каже таке: “Знав добре Йосафат, що зі схизматиками нічого не можна зробити на силу, тому вживав до них слів повних любови; його промови були повні апостольського духа й ревности, повні батьківської доброти.”

Емануїл Кантакузен, що прожив із Йосафатом 13 літ, свідчить: “Знаю певно, що святий не знав ні злости, ні ненависти, а як хотів всіх привести до єдності, то робив се не пострахами але просьбою й упімненням.”

Михайл Тишкевич, шляхтич зі знаменитого роду так свідчить: “Се що кажу, знаю найдокладнійше, бо на все дивився я власними очима. Задля ласкавости й побожности Йосафата удержував я із ним часті зносини. Тож зізнаю совісно, що коли був владикою жив прикладно й свято. Був цілком відданий праці над спасенням душ; його проповіді й розмови зміряли лише до того. Мав він ненависть до схизматицької науки але самих схизматиків повтягав лише добротою й солодкістю; бо скільки був ворогом блуду, тільки був прихильним до осіб. Ніколи не відзивалося в Йосафаті якесь невдоволення за заподіяні кривди через схизматиків; ніколи не докучив їм ні словом ні ділом.”

Один із сповідників святого Йосафата так виражається про нього: “Знаю, що аби повернути схизматиків до зєдинення, ніколи їм Йосафат не грозив, з ними зле не обходився, не кривдив їх, не переслідував, але старався

потягнути їх лагідними словами, напiмненням, наукою й так був у тiм щасливий, що рiдко коли якого схизматика не навернув... Не мав вiн нiякої вiдрази до схизматикiв, тiльки мав вiдразу до їх блудної науки.”

Отець Косинський, також сповiдник святого Йосафата, каже, що вiдомi йому були тисячнi способи, якими навертав Йосафат схизматикiв до зєднання, а всi тi способи були повнi любови й солодкості.

Вкiнцi Іван Ходига, полоцький радник, схизматик, який брав участь у всiх бунтах проти святого Йосафата, так зiзнає: “Борони Боже, аби я мiг що сказати проти Йосафата, або про який строгий його поступок iз нами якo схизматиками, або про якi наші кривди, або щоби вiн мав дати якусь причину ненависти до себе. Противно — я був при тiм i сам дивився на те, коли в часі полоцького бунту на ратуші, пан Соколинський, полоцький воєвода кинувся тоді на нашого провiдника, Івана Терликовського, бурмистра й хотiв вдарити його кривим залiзним костуром, Йосафат вхопив його за руку й не допустив зробити нiчого злогого свому ворогови, хоч знав добре, що як хто, то вiн був його головним ворогом. Се робив Йосафат, бо мав для всiх приятельське й батьківське серце.”

Всi тi свiдки складали свої зiзнання пiд присягою, прилюдно, перед визначеною до сего комісією, на тiм мiсци, де святий Йосафат жив i працював, в тiм часі, коли ще всi пам'ятали святого Йосафата i його працю. Всi одногolosно хвалили святого — й нi один гolos не найшовся з якимсь закидом проти нього. А чомуж ненавидiли й переслiдували схизматики святого Йосафата? На се вiдповiдає знову один наочний свiдок: “Йосафат не дав схизматикам нiякої причини до тої ненависти; їх гнiв до Йосафата був гнiв релігійний; причиною його була ненависть до єдності з Римським Престолом,” а Михайл Тишкевич каже, що самого Йосафата називали схизматики святим i тiльки з ненависти до Римського Престола переслiдували його. Нераз можна було чути противникiв Йосафата, як говорили: “...коби Йосафат хотiв перейти до нас, ми обсипали би його золотом i почитали як Ангела з неба.” Навiть жиди називали його вiтцем i говорили, що Йосафат почитає одного Бога, виповняє заповiдi, що його життя є без скверни, чисте й прикладне й що якби вiн не пішов до неба, то хто мiг би мати надію, що там дiстанеться?

Так проти таких ясних свiдоцтв нiчого не значать несправедливi обчернення давних i теперішних схизматикiв, якi намагаються брехнею зменшити славу святого Йосафата. Не треба дивуватися тому, що його, такого святого переслiдували й переслiдують бо: “не є слуга бiльший вiд свого пана,” як каже сам Ісус Христос, “коли мене гонили й вас гонитимуть... та це все робитимуть вам iмені Мого ради.” (Йоан, 15, 20.)

Серед всiх тих терпiнь, гонень i обчернень, святий Йосафат не впав на дуcі, але мовби всюди був спокій, працював над розширенням святого зєднання. Господь Бог благословив його працю, посилав потiху, навертаючи серця закамєнiлих схизматикiв, наче хотiв сi кривди якi робили схизматики, нагородити йому. Оповiмо з тих часiв про кiлька таких навернень, що принесли святому Йосафатови велику потiху.

Переїзджаючи через містечко Дуди вступив Йосафат до місцевого священика, хоча там заночувати. Парохіяльний дім був такий малий, що не було де приміститися й тому священик порадив святому Йосафатови удатися до одного багатого шляхтича але заїлого кальвініста. Маючи надію в Бозі, що напевне його до католицької Церкви, радо удався святий Йосафат до Сороки, бо так називався сей шляхтич. Нерадо приймав душехвата Сорока. Святий Йосафат довідавшись від нього, що він визнає кальвінізм, так ясно пересвідчив його про його облудну віру, що Сорока не міг не признати правди його словам, але як се звичайно буває в єретиків, не хотів навіть чути про прийняття католицької віри. Сорока мав три дочки, котрі слухаючи також святого Йосафата навернулися й просили свого батька, щоби враз із ними відрікся ереси. Але гордий пан не дав собі навіть про се говорити. Коли Сорока удався до господарства, скористали з сепи його дочки й упавши до ніг владики, відrekliся своєї ереси й висповідалися з цілого життя. Коли Сорока довідався, що зайшло підчас його несприятливості, почав ганьбили й зневажати святого, а розлючений до крайності приказав йому сейчас забиратися з хати а при відїзді ще потровив псами. Святий Йосафат зніс спокійно і з покорою всю зневагу, радуючися, що позискав три душі для Церкви. Коли по вигнанню владики Сорока опам'ятався з гніву, дочки вимовляли йому нелюдський поступок із таким побожним владикою. Пізнавши своє необачне заховання, сів на коня, дігнав владика, упав йому до ніг і зі сльозами просив прощення за нанесену зневагу. “Не зробив ти мені друже, найменшої кривди,” - сказав святий Йосафат, »сега лише прошу, щоби ти дозволив своїм дочкам визнавати в спокою їх віру.” Зворушений до глибини серця сею добротою владики, просив Сорока святого Йосафата, щоби зволив вернути до його хати, обіцяючи при тім, що прийме католицьку віру. Вимовився святий Йосафат від того далекою дорогою, але хочаби позискати душу, зліз із повозки, сів на першій камені який найшов на дорозі, висповідав його з цілого життя, прийняв його до католицької Церкви а поблагословивши його, пустився в дальшу дорогу. Зчудувався парох, коли довідався про навернення того заїлого кальвініста, бо чого він не міг ні просьбами ні намовами зробити через кілька літ, те зробив святий Йосафат за один вечір.

Про подібне навернення оповідає Суша. Полоцький воєвода Христофор Зенович мав жінку Теодору з Воловичів, загорілу схизматичку. Йосафат жиючи в приязні з воєводою, хотів і його жінку спровести на дорогу правди. Часто приходив до них святий Йосафат і з великою оглядністю й лагідністю наводив її до зєдинення. Ті намови так розгнівали Теодору, що казала спровести на свій двір много лютих псів, котрі би не допустили святого до її хати. Коли святий Йосафат знову прийшов, пси не лише що нічого злого не робили йому, але побачивши його прибігли й ласилися при його стопах. Побачила се Теодора, а завстиджена, що пси показують більше почування святому Йосафатови як она, щиро навернулася й стала одною з найревнїйших католичок.

Коли був Йосафат у Руті в митрополита, довідався, що. вмирає один

шляхтич єретик. Сейчас поспішив до нього, навернув до католицької віри й уділив Святих Тайн. Умираючи, виповів навернений ті слова: “Тепер я пізнав, що Бог післав до мене свого Ангела”.

Тими наверненнями потішав Господь Бог свого вірного слугу, приготавляючи його до тих терпінь, які незадовго мали впасти на нього. Тішився святий, що міг сі душі позискати для Господа Бога, дякував Йому та безнастанно молився й просив у Всевишнього розширення зєдинення.

РОЗДІЛ XX.

ГОНЕННЯ СВЯТОГО ЙОСАФАТА Й СУМНА ДОЛЯ ЗЄДИНЕНОЇ ЦЕРКВИ.

Ненависть і заїлість схизматиків зглядом святого Йосафата змагалася безнастанно. По всіх містах і містечках зроблено заговори на його життя. Мученичий вінець був йому призначений у небі й на землі. Бачивши те святий ні про ніщо не думав, як лише про смерть. Його найгорячішим бажанням було віддати своє життя за святе діло зєдинення. Не втікав він від смерти, але радше тужив за нею. До останньої хвили витривав мужньо на своїм становищі, не тратячи з перед очей свого післанництва. Як ми подивляємо чоловіка, що відважно глядить смерті в очі на полі бою з явним ворогом, то тим більше мусимо подивляти святого Йосафата, який у кожній хвилі мусів бути готовим на смерть із руки розбішеної кровожадної товпи, для котрої спасення готов був віддати свою душу. “Ви маєте мене в ненависти,” - говорив до схизматиків, - “ї хочете мене вбити, а я ношу вас у своїм серцю і був би щасливим, якби міг умерти за вас.” Та сі слова повні надземської любови не змягчили твердого серця схизматиків. Як колись на жидів перед смертю свого Сина, так і тепер на непоправних схизматиків спустив Господь Бог найстрашнішу кару закаменілости в злім. “Бо затверділо серце того народу і вухами тяжко чують і зажмурили свої очі, щоб часом не бачити очима і вухами не чути і серцем не розуміти.” (Діян. Ап. 28, 27). Несчасні люде, котрі заслужили собі на таку кару.

Їх заїлість видумувала різні способи, щоби докучити святому Йосафатови. Коли Володислав, польський королевич, виїздив до Москви, щоби обняти жертвований йому престіл, прийшли до святого Йосафата Полочани й мов приятелі радили, щоби враз із королевичем удався до Москви, а може удасться йому своєю наукою й святістю навернути Москалів до єдності. Пізнав їх заміри святий Йосафат і відповів спокійно: “За зєдинення я готов віддати душу, але ви ідіть собі додому і не кусіть мене.”

Іншим знову разом прийшли до святого Йо-сафата, а обіцяючи йому заплатити дорогу, просили, щоби поїхав до царгородського патріярха. На се святий владика відповів їм коротко: “До патріярха не поїду, остануся на

дальше в підданстві й послузі Римському Єпископови. Якби я мав їхати до нього, то не за тим, щоби освідчитися з послухом, але радше, щоби повернути його до святої католицької Церкви.”

Найбільше прикростей зазнав святий Йосафат у Витебську. Щоби йому більше допечи, виставили схизматики свій збір напроти владичої палати за рікою Двиною й навмисне співали голосно, не щоби прославляти Бога, але щоби більшу прикрість зділати святому. Почув ті співи святий Йосафат, залився ревними сльозами просячи Господа Бога, щоби не мав їм сего за гріх. Видячи Витебщани що польське правительство байдуже на їх проступки, ставали чимраз смілійші й зухвалійші супроти святого Йосафата та його служби. Як котрий із владичої служби показався на місті за орудкою, кидали на нього болотом, каміннями, патиками, били й калічили. Нападали на святого Йосафата прилюдно на процесіях і по церквах.

В день Зіслання Святого Духа провадив святий Йосафат торжественно процесію до церкви Святого Духа. Коли процесія була вже на мості, напав на святого Йосафата шляхтич, назвищем Василевський, зневажив його, а маючи при собі відділ війська, загрозив святому владиці, що скине його з моста, як не вернеться з процесією. Владика мусів вернути. Тішився шляхтич зі своєї перемоги та не довго, бо з Божого допущення ще за життя розточили його хвороби й так закінчив своє марне життя.

Ще більшого злочину допустилися Витебщани в дні Преображення Господнього 1622 р. Під час великого входу на Службі Божій, виходив із діаконських воріт отець Максим Турчинович Чину святого Василія Великого, одітий у священничі ризи. Схизматики не зважаючи на святість місця, напали на нього і так його збили, що мало не стратив життя. Хотіли також кинутися на святого Йосафа, але присутна шляхта обступила його й не допустила злочинців. Іншим знову разом, коли владика не зважаючи на загрози, сміло виступав на проповіді проти блудної схизматицької науки, один схизматик, іменем Адам Коссів, хотів таки в церкві вбити святого Йосафата з рушниць; але сам Бог перешкодив тому злочини, бо тої ж хвили покарав сего Коссова наглою сліпотою.[^]

Святий Йосафат мусів часто переїжджати через ріку Двину. Витебщани намовили одного міщанина-рибака, щоби підчас перевозу утопив святого Йосафата. Підплачений міщанин згодився, але що добре не знав святого Йосафата - а на човні знаходилося більше духовних, то поки мусів покинути свій замір. Опісля приглянувся він добре владиці в церкві й коли другий раз перевозив його вже самого через ріку вже хотів кинутися на нього, але обернувшись побачив свого малого сина, якого взяв із собою того дня на човен; з боязни, щоби колись синок не видав його, не сповнив наміреного злочину.

Не ліпше відносилися до Йосафата й другі міста. Висланці Смотрицького вже давно розкинули між ^них вогонь ненависти до зєдинення й святого Йосафата. По всіх містах зроблено заговор на життя святого владика. Здавалося загорілим схизматикам, що з його смертю впаде й зєдинення.

Коли святий Йосафат обїзджаючи свою єпархію приїхав під Могилів,

місто замкнуло перед ним свої брами а озброєні міщани мов проти ворога вийшли на мури міста, витягнули пушки й грозили смертю якби святий Йосафат відважився зблизити. Йосафат мимо сего хотів удатися до зблуканих овець; ледве горячі просьби оточуючих його католиків повздержали його від того заміру й нехибної смерті. Могилівці, хочаби скорше позбутися святого Йосафата, вислали посольство, котре жертвувало владиці 30000 золотих, щоби тільки не домагався своїх церков та не проганяв із них схизматицьких священиків. Повний обурення на таке мерзке предложення, святий Йосафат відповів: “Не бажаю грошей, але спасення ваших душ. А що спасення продати не можна, то і я не можу пристати на вашу просьбу.”.

Коли в дальшій обїзді святий Йосафат прибув до міста Мстиславля, один схизматик можливого роду назвищем Масальський, постановив його вбити. Не прийшла ще година святого Йосафата; в сам день призначений на вбивство, Масальський зістав смертно ранений через свого ворога. Довідавшись про все святий Йосафат, а памятаючи на слова Спасителя: “Любіть ваших ворогів” (Мат. 5. 44.), сейчас поспішив до ложа вмираючого шляхтича, поєднався з ним, і так своїми словами зм'якчив серце Масальського, що сей відрікся схизми, висповідався перед святим Йосафатом, прийняв із його рук Святе Причастя і з надією вічного щастя в небі зійшов із сего світа.

Подібно й мешканці міста Орші змовилися втопити свого пастиря в ріці Дніпрі, але не могли сповнити свого злочинного заміру.

Не лише святого Йосафата гонили й ненавиділи схизматики; ся ненависть звернулася й на єдинених. Видячи, що Польща не карала й не могла карати проступників, допускалися чим раз більших насильств на католиках грецького обряду. Не досить їм було, що видирали церкви єдинених, проганяли їх священиків; щоби наситити свою ненависть, то ще проливали невинну кров.

В році 1618 напали козаки на отця Антонія Дхремовича Чину святого Василя Великого митрополичого намісника в Києві, витягнули його з ліжка й утопили в Дніпрі, кричучи до потопаючого: “Взивай Папу, нехай тебе вратує.”

В 1620 році, коли показався злий дух на країні, Теофан, на саме Воскресення Господнє один схизматицький священик wraz із своїм ратом вбили сокирою при престолі отця Антонія Руткевича василіянина, перемиського візитатора.

В Києві Йов Борецький, проливав кров невинних єдинених католиків. Бурмистр Баталія й два священики навернені святим Йосафатом підчас його побуту в Києві, зістали вбиті за єдинення. Пізніше схизматики оголосили Йова “святим,” але хіба за се, що був катом католиків, жадним їх крови.

В 1622 році напали козаки на шаргородського декана Матея, відрубали йому голову а туловище кинули до ріки. В тімже році 8 вересня в сам празник Різдва Пречистої Діви Марії козаки напали на церкву святої Софії, захопили чотирьох Василян, висланих тут митрополитом, закували в кайдани й збитих віддали до Трахтемирова, де пересиділи в в'язниці шість

тижнів. Ставлені перед суд гетьмана, зістали увільнені під умовиною, що їх нога не стане більше в Києві.

Довідавшись про ті останні мучеництва, заплакав святий Йосафат і так відізався до Василя Хотельського: “Коби мене настоятелі звільнили з єпископського уряду й вислали до Києва, я вмерби охотно й негідну винницю скропив своєю кровю, щоби лише видала сторичний плід.” Іншого разу відізався до Емануїла Кантакузена: “Їдьмо до Києва, будемо там розширяти правдиву віру і єдність”. А коли Емануїл відповів, що не хоче там умирати, святий Йосафат сказав: “Скорше дістанемося до неба.”

Мимо стількох кривд, стількох вбийств, стількох несправедливостей зі сторони схизматиків, зєдинена Церква не находила оборонців. Чим раз чорнійша хмара громадилася над нею. Люди малого духа й слабшої віри бачили її близький кінець. Бо й дійсно треба було мати віру тверду як сталь, щоби дивлячися на всі перепони, які мала побороти свята Церква, не сумніватися про її впадок. Що правда зєдинення як завсїди так і тепер мало оборону в Папі, в його нунціях і в мужнім але безсиленім бутною шляхтою королі, та за те мало проти себе ціле латинське духовенство з дуже малими виїмками, всю шляхту так католицьку як схизматицьку і єретичну. Немудра політика завернула голови всім. Думали, що коли зєдинена Церква впаде, то устануть ворохобні схизматиків, а вони переведуть зєдинених на латинський обряд і так винародовивши Україну, скріплять нею упадаючу Польщу. Проти всяких природних і Божих прав ставили висше добро земського царства, над добро царства Божого. Се не перший і не останній блуд польської шляхти й духовенства. Занедбаня Божого діла ще ніколи не вийшло і не вийде на добро. Дарма, що Рутський мов ранена левця обставав за зєдиненням перед соймом, ходив до виднійших осіб і благав помочи для угнетеної Церкви; збували його смішними відповідями або писали листи до Риму повні клевет на зєдинення та його провідників. Але й се предвиділо бачне око Рутського; заздалегідь вислав він до Риму Василіян, щоби вони представили Папі Григорію XV сумний але правдивий стан української Церкви.

Зєдинені не могли й не можуть нарікати на брак батьківської опіки та печаливости про добро їх Церкви зі сторони Пап. Се одинокі оборонці, котрі неустрашимо боронили й боронять справ української католицької Церкви. Папа Григорій XV довідавшись про все від Василіян, написав до Рутського лист, заохочуючи його по батьківськи до витревалости, а крім сего вислав особні листи на сойм, що мав відбутися 1623 р., з припорученням, щоби враз із нунцієм Лянцєольотті (Lanceolotti) боронили української Церкви. Не досить того, написав ще самі листи до короля, до познанського архієпископа й до декотрих можних панів, припоручаючи їх опіці діло зєдинення; однак на жаль — так духовенство як і пани не думали слухати голосу Христового Намісника.

Вижидали нетерпеливо того сойму й схизматики та приготувалися добре до нього. Маючи могутих покровителів так поміж своїми як і між єретиками, посідаючи при тім гріш на перекуплення послів і сенаторів, задумали вже раз покінчити з ділом зєдинення. За гроші все можна купити — й совість і

справедливість. Так було й тепер. “Сумно сказати,” - пише Гіпен, - “що срібло відіграло важну роль в боротьбі зі зєдиненням... Маршалок сойму, послы, сенатори, навіть самі міністри не були від того, щоби не датися перекупити.” Прибули до Варшави також Борецький і Смотрицький, певні, що виїдуть з неї з побідою. Ставилися й зєдинені; правда, що з пустими руками, але зате з чистим серцем. Що діялося підчас того сойму? Які терпіння мав Рутський? Як несовісно поступали схизматики? Як радили сенатори? Не тут місце писати про те. Цікавіших відсилаємо до істориків греко – католицької Церкви так своїх як і чужих; те лише мусимо сказати, що якби не благородність короля Жигмонта, його справедливість і правдиво католицька печаливість про долю зєдинення, то судьба зєдинення раз на завсіди була би рішена в її некористь. По многих промовах, нарадах, комісіях видано декрет, яким цілу справу відложено_ на пізнійше.

Святий Йосафат не міг бути в Варшаві, бо єпархія вельми збунтована схизматиками домагалася конче його присутности; написав він лише лист до Рутського, представляючи йому всі потреби своєї єпархії, а сам працював даліше над скріпленням і розширенням зєдинення. На проповідях так гарно й ясно говорив про спірні правди, головно про першенство святого Петра, походження Святого Духа від Отця й Сина, що ніхто не смів і не міг опертися його доказам. Схизматики не видячи іншої ради, заказали своїм одновірцям вчащати на його науки. Одного разу доказавши правду католицької віри, заплакав на проповідниці й зі слезами промовив: “За правду одної, святої, католицької віри охотно віддаю свою душу.” Часто також повторяв ті слова: “Подай се Боже, щоби я міг за Христа, за віру, за Церкву, за першенство Папи віддати життя.” Більше бажав він смерти, як другі довгого життя, а коли говорив про смерть, що наближалася, то тоді промовляв із таким почуванням і з такою внутрішньою потіхою, що присутні мимоволі заливалися слезами. На сам вид такого бажання смерти за зєдинення, многі зі схизматиків вертали до святої католицької Церкви.

РОЗДІЛ XXI.

ОСТАННІ ВІДВІДИНИ ВИТЕБСЬКА Й ВИЇЗД ІЗ ПОЛОЦЬКА.

Прикметою доброго пастиря є, що не лише дбає про сі вівці, які його держаться, але старається найти й ті, що пішли на манівці; а як найде їх, то тішитися ними й заносить їх на своїх раменах до вівчарні. Добрий пастир не уважає на своє життя, не втікає так як наемник, котрий “...бачить, що йде вовк і покидає вівці і втікає.” (Йоан 10, 12), але йде сміло назустріч небезпеці в очи й радше віддає своє життя, як щоби загинули його вівці: “Пастир добрий кладе свою душу за свої вівці.” (Йоан 10, 11). Таким пастирем по Христовім дусі був святий Йосафат.

Полоцьк, при Божій помочі змінився, лише Витебськ остав гніздом безбожної схизми. Часто удавався святий Йосафат до тих зведених овець, щоби їх привести назад до своєї вівчарні, хоч знав, що хижі вовки чигають і на його життя. Ще раз перед своїм мучеництвом відвідав Йосафат нещасних Витебщан. Було се в марті 1623 р. Думав, що своєю добротою, своїми словами, недбанням про своє життя зможе їх відірвати від схизми. Але Бог окаменив їх серця, диявол добре закув їх у свої кайдани. Всі добродійства, напімнення, просьби не лише не помагали їм, але робили їх чим раз більше заїлими й проступнішими. Й сі останні відвідини не обійшлися без нових святокрадств із боку загорілих схизматиків.

Коли в празник Благовіщення Пречистої Діви Марії, ахрхидіакон Доротей із Емануїлом спішили до церкви Богородиці, щоби приготувити священничі одяги до торжественної Літургії, побачивши їх схизматики, обкидали камінням так, що ледво вдалося їм уйти з життям. Того самого дня підчас Служби Божої, котру правив владика, допустилися нового злочину. Коли під час великого входу вийшов архидіакон із пресвітерії, несучи на дискосі благословенний хліб, один із присутних схизматиків так сильно вдарив його в лице, що дискос разом із агнцем випав на землю.

Видів Йосафат, що вже наближається пожаданий для нього час, що вже недовго мав ждати на свою смерть, тому повернув до Полоцька, щоби дати останні розпорядки. По повороті до Полоцька приходило до нього много прихильних осіб і просило, щоби мався на бачности, бо всюди грозить йому небезпека смерті. На се відповідав їм святий весело: “Бажаю бути розв'язаним і бути з Христом”. Чим ближше був смерті, тим частіше раднійше говорив про неї. Перед своїм останнім виїздом до Витебська сказав явно на проповіді до Полочан: “Не тайні мені всі ваші заговори й приготовлена смерть; та будьте пересвідчені, що нічого більше не бажаю, як смерті за єдність, за Христа й голову Церкви”. Коли раз один із присутних просив при столі святого Йосафата, щоби так часто не говорив про свою смерть, бо їм сумно слухати, святий владика відповів йому коротко: “Тобі брате ніхто не перешкоджає їсти, а мені нехай ніхто не робить перепони вмерти за мого Бога й святу єдність”.

До Полоцька чимраз частіше доходили вісти, що Витебщани постановили пролити кров свого владика. Не зважаючи на те, заповів святий Йосафат при кінці листопада свій відїзд до Витебська. Як розійшлася лише вість, зі всіх сторін поспішили до Йосафата всі визначніші личности, урядники, дооколична шляхта, приятелі й молили його, щоби відложив свій виїзд до того міста. Всі просьби, представлення, благання вказалися даремними, святий Йосафат відповідав всім спокійно: “Смерті не лякаюся, на мучеництво я готов, як лише я гідний, щоби віддати своє життя за Бога”. Шляхта жертвувалася відпроводити владика до Витебська й там сторожити, його, та святий Йосафат подякував їм за сю жертву.

В сам день виїзду прибув до Полоцька Михайло Тишкевич, великий приятель святого та закликав його на все, щоби свого життя не наражав на небезпеку, а хоронив для добра Церкви. Колиж не міг його наклонити, щоби

остав у Полоцьку, то просив, щоби бодай позволив йому поїхати з ним аж до Витебська; й на се не пристав святий Йосафат. Подякував йому лише за добру волю й сказав таке: “Не хочу нікого наражати на небезпеку. Приятелів і товаришів мені не треба, моя служба мені вистарчить, втрати життя не лякаюся, бо я вже казав собі приготувати гріб”. Потім підніс очі до неба й промовив: “Подай се, Господи, щоби я став гідним за єдність і послух Апостольському Престолови жертвувати своєю кров”. Чуючи ті слова Тишкевич вже більше не наставляв і з плачем попрощав свого пастиря й приятеля. Як колись Божественний Спаситель, ідучи на муку до Оливного міста, взяв лише трьох своїх найлюбішших учеників, а прочих лишив під горою, хочаби тим дати знати, що добровільно йде на смерть, так і тепер його наслідник, святий Йосафат, вибираючися віддати життя за науку Спасителя, бере лиш архидіякона Доротея, Емануїла Кантакузена й кількох зі своєї служби.

Перед відїздом просив отця Геннадія Хмельницького, свого сповідника, щоби припилював викінчення гробу, котрий вже давніше казав собі приготувати по правій стороні престолу в своїй престольній церкві. Коли в кілька днів перед смертю отець Геннадій доніс святому, що праця коло гробу вже скінчена, дуже тим утішився. Маючи вже всідати до повозу, поспішив ще до своєї соборної церкви, щоби попрощатися з нею; кинувся хрестом на землю перед Всевишнім, молився горячо, потім встав і звернувшись до присутних сказав: “Знаю я добре про змову схизматиків на мою голову. Тішуся, що йду на певну смерть за Христа”. Остаючі почали плакати, а служба затревожилася, щоби й їй не сталося що злого; тоді святий потішив їх і сказав: “Як се станеться в Витебську, то лише я згину, крім мене ніхто инший не вмер”.

І знову мимоволі насувається инший образ. Спаситель спішить до Єрусалима, предсказує ученикам свою смерть, а вони лякаються за ним іти. “Ісус ішов перед ними, і дивувалися і йдучи за ним, боялися”. (Мар. 10, 32). Чим близша його мука, то Ісус потішає їх: “Тих, що ти дав мені, я стеріг, і ніхто з них не пропав, лише син погибелі”. (Іоан 17, 12). Чи треба слів, щоби порівнати ці два образи? З плачем і зойком попрощав свого пастиря Полоцьк, з плачем і зойком мав повитати його повертаючого. Щасливо прибув Йосафат до Витебська й хоч цілий Витебськ кипів злістю й ненавистю до нього, він спокійно взявся до своєї праці мов би не він був предметом сеї заїлості. Годив розгніваних, поучував, сповідав, відправляв богослуження. Коли на святого Димитрія говорив проповідь до своїх убийників, взяв собі на науку сі слова з припадаючого на той день Євангелія: “Прийде година, що кождий, хто убиватиме вас думатиме, що служить тим Богу”. (Іоан 16, 2), і так поміж иншими говорив до них: “Ви Витебщани шукаєте моєї смерті; по ріках, мостах, дорогах, вулицях засідаєте на мене. Але бачите — сам добровільно приходжу до вас, щоби ви знали, що я є вашим пастирем. Дав би Бог, щоби я за вас, за святу єдність, за престіл Петра й його наслідників римських єпископів, віддав свою душу”. Хотів святий Йосафат упізнати своїх підданих і привести до опам'ятання, як колись Божественний Спаситель

хотів опам'ятати зрадника Юду, також свого підданого й ученика. Та на закам'єнілого грішника нема ліків.

От ще инший примір любови Йосафата. На чотири дні перед своєю смертю, запросив до себе свого найбільшого ворога а потім убийника Наума Вовка, радника Витебського, а прийнявши його дружно, наклонював, щоби погодився з одним чоловіком, із котрим оставав у гніві. Колиж Наум не дався наклонити до того, предсказав йому, що коли вкоротці не погодиться, то вмере насильною смертю. Наум не послухав, а в кілька тижнів потім за участь у вбивстві свого пастиря, скінчив своє життя під катівською рукою.

РОЗДІЛ XXII.

МУЧЕНИЦТВО СВЯТОГО ЙОСАФАТА.

Вже давно зробили Витебщани заговор на життя святого Йосафата. Треба було лише найти якийсь позір, котрим можнаби було покрити злочин. Ще перед приїздом святого до Витебська, ухвалено на однім із міських засідань зневажати владичу службу, а коли владику уйметься за ними, тоді явно напасти на палату й сповнити своє діявольське діло. Так і сталося. Як лише по приїзді владики показалася служба на місті, або вийшла де поза палату, схизматики зневажали її, грозили, били, кидали каміннями. Святий Йосафат упімнув й просив усіх слуг, щоби зносили всі кривди терпеливо й заховувалися спокійно. В таких обставинах пережив святий Йосафат зі своїми слугами в Витебську дві неділі. Задовго однак було ждати схизматикам, постановили проте чим скорше доповнити свій злочин. Дня 11 падолиста в суботу зібралися ще раз до ратуші й під проводом Наума Вовка й Симеона Ніши, найбільших ворогів святого Йосафата, постановили не відкладати далі, але слідуєчого дня в неділю напасти на палату й убити зненавидженого владику. Схизматицький священик Ілія мав докучати службі Йосафата, а коли би служба побила його за те або увязнила, тоді на даний із ратуші знак постановлено вдарити в усі дзвони, а нарід мав громадно напасти під проводом попів на палату. Під позором хвороби міські радники, що були проводирами заговору, мали виїхати з міста, щоби пізніше за ніщо не відповідати.

Того дня (се є 11 падолиста), коли Витебщани постановили рішучо виконати своє злобне діло, Йосафата не було в Витебську; виїхав він був на один із своїх хуторів, щоби полагодити граничний спір із одним шляхтичем, назвищем Крупевич. Владика хотів вернутися на вечір до Витебська, однак не встиг так скоро всього поладнати й тому припізнився. Коли вертав із Кантакузенем і зі своїми підданими домів, то схизматики вже виходили по вечірні з шатер, які побудували собі для свого богослуження; побачивши святого Йосафата в оточенні підданих, почали кричати за ними: “Вже не

довго будете оставати зі своїм паном.” — Вернувши до палати, довідався владика, що через цілий той день піп Ілія робив різні прикрощі й зневаги так духовенству як і службі, та що мимо упізнання вмісне ходив попід палату й усім лихословив. Доротей конче наставляв на те, аби Іллю покарати. Святий Йосафат згодився на те, бо будучи архієпископом, мав після церковних і світських прав власть карати збунтоване духовенство.

Вечером сего дня прийшов до палати Петро Іванович, один із радників, великий приятель святого Йосафага, оповів про заговор назначений на завтрішний день і просив владика, щоби якнайскорше опустив місто. Святий Йосафат ніяк не хотів пристати на се, кажучи: “Я вже відіслав коні на фільварок. Моє життя в руці Божій, хочу все знести, що Бог призначив мені...” Ще благав його Петро про виїзд, але даремно; тож проти волі Йосафата пішов до міста, приніс стрільного пороху й зі своєю службою хотів остати в палаті, щоби боронити життя владики; та святий Йосафат і на се не згодився. В оливнім городі Петро хотів боронити Ісуса — тут Петро зробити хотів таку саму прислугу святому Йосафатови. І Христос і святий Йосафат не хотіли людської оборони, бо вже прийшла їм назначена година.

Як колись Божественний Спаситель перед своєю смертю зібрав пораз останній своїх учеників, щоби з ними попрощатися, потішити їх і загріти до близької борби, так само і святий Йосафат засів останній раз до вечері. Були при тім лиш архидіакон Доротей, Емануїл Кантакунзен і п'ятеро із його служби. Потішав всіх, часто повторюючи, що як буде яка небезпека, то вона грозить лише його життю. Цілий час говорив із радістю про смерть так, що Доротей просив, аби дозволив їм їсти без боязни смерті; тоді владика звертаючися до нього, сказав із любов'ю: “Яка тобі кривда, що я хочу вмерти за Христа й святу віру”.

По скінченій вечері всі розійшлися. Служба удалася на спочинок а святий Йосафат пішов до своєї кімнати приготувитися до боротьби. Вірний аж до останньої хвили Христовому примірови, хотів тих кілька годин, що його ділили від смерті, посвятити молитві. Мав він при собі жебрака іменем Тифона, котрого ради Христа прийняв до себе й не раз відступав йому своє ліжко. Той Тифон добре підглянув, що Йосафат робив сеї ночі. Як колись Спаситель у гетсеманським городі, так Йосафат кинувся на землю хрестом, жертвуючи свою кров за спасення невдячних синів. Слезі радости котилися по його лиці, а з глибини серця видиралися глибокі зітхання. І сеї ночі не забув бичовань, а навіть більше як звичайно кравав бичами своє тіло. Якась небесна світлість покривала його в часі молитви.

А над владичою палатою бачили люде на три милі від Витебська чорні хмари, а з посеред них виринав чорний хрест, до якого святий Йосафат рвався так горячо.

Ще сонце не підвелось, як святий Йосафат пішов до церкви на утренью. Доротей побудив службу й під проводом Кантакузена приказав їм притримати попа Ілію. Коли владика йшов до церкви, Ілія вже був перед палатою й почав сейчас зневажати Йосафата; святий спокійно удався до церкви. Ілія таки не перестав виговорювати а тоді служба притримала його в

кухні. В хвилі, коли Кантакузен придержав попа, переходив якийсь схизматик; коли сей побачив, що увязнено Ілію, почав зараз бігти через місто й кликати з цілої сили помочи. Іван Гузнищів, один із затвірників, видячи, що надійшла догідна хвиля, побіг на ратушу і задзвонив у радний дзвін. Того лише вижидали схизматики. В сю саму хвилю відізвалися дзвони всіх церков, крім престольної, скликуючи заговірників до сповнення злочину. Ціле місто було на ногах. Вулиці заповнилися тисячами людей, а всі бігли на владичу палату з каменями, друками, патиками, зброєю, мовби Татари напали на місто. Поміж товпою крутилися проводирі заговору, підюджуючи її до лютої тим, що увязнено й зневажено їх священика. Юрба кинулася на площу перед палату, в одній хвилі виперла владичу службу, град каменя посипався на палату, крик піднісся такий, мовби ціле пекло вирушило на сповнення злочину. Служба поховалася за окружаючий палату паркан. Коли святий Йосафат почув у церкві сей страшний крик, догадався про причину й казав зараз випустити Ілію. Хоч випущено Ілію, роззвірена товпа не розходилася, але з криком відгрозувалася владиці й службі.

Утрєня скінчилася. Владика вертав спокійно з церкви до палати. Ціла площа між церквою та палатою була заповнена заїлими схизматиками. Після людського розуму ждала владичу нехибна смерть. Як у гетсеманськїм городі на голос Спасиєля: “Це я” (Іоан 18, 6) подібна товпа вмокла й упала на землю, так і тепер на вид пастиря всі вмокли, мовби побачили духа, опустили руки, настала тишина а Йосафат ненарушений перейшов посеред них до палати. Се хвиля побіди святости над злочином. Устав крик, деякі пустилися до міста, інші зістали під палатою. Святий Йосафат зібрав службу, а запевнюючи їх, що ніхто з них не вмере, наказав їм набивати рушницї кулями а позволив стріляти лише для постраху папером. Ще в останній хвилі його любов не дозволила проливати крові заблуканих овець. Сам удався до своєї келії, впав лицем на землю й так витрєвав на молитві аж до восьмої години з рана.

Коли коло восьмої години зійшло сонце й кривавими лучами освітило місто, перед палату стали напливати нові товпи схизматиків, озброєних у сокири, друки й рушницї. Їх лиця були захмарені, очи кровожадні, уста виливали потоки пїмсти, грозьб і проклонів. На палату й паркан посипалося знову каміння. Деякі підложили під паркан огонь, але лякаючися, щоби не занялося ціле місто, розбили паркан, розкинули дошки й дісталися на подвір'я. Служба замкнула браму палати й для постраху стріляла сліпими набоями з рушниць. Убийники осмілені тим, що постріли не ранять їх, кинулися зі сокирами й топорами на браму, розбили її в миг ока й дісталися на коридор. Служба сховалася, осталися лише архидіакон Доротей, Кантакузен і Григорій Ушацький, хочаби убийникам загородити дорогу до кімнати владики, Убийники кинулися на Кантакузена й він паде облитий кровю без пам'яті на землю, потім задають Доротейови в голову 18 ран, відсувають його з дороги й кидаються на останнього Ушацького. Один із його знайомих пізнав його й каже: “То й ти один із них? Чиж ти не знав, що скорше чи пізнійше стріне вас така судьба?” й ударив його палкою а сей упав

під самими дверми владики.

Тут знову на силу пригадується подібна подія в Оливнім городі. При пійманню Спасителя трьох найвірнійших учеників осталося зі своїм Учителем: один із них хотів його боронити, але Спаситель сам віддався в руки заїлої жидівської товпи та ще й просив, аби дозволила спокійно відійти ученикам. Подібно сталося й тепер. Вже товпа мала вдиратися до кімнати, як нараз відчинилися двері, святий Йосафат виходить до сіней, підносить руку, щоби поблагословити своїх убийників, а зробивши над ними знак святого хреста, відізвався лагідно: “Діти мої, чому убиваєте невинних слуг? Як маєте що проти мене, то я є”. На сі слова святого зупинилися вбийники, ніхто з них не осмілювався й уст отворити, а навіть перші ряди звернулися до відвороту. Нараз із сусідньої кімнати випало двох розбишак і зі словами: “бий, забий латинника, папісту” кинулося на святого. Один із них ударив його тяжким костуром по голові, а другий сокирою розтинає голову по лівім боці. Паде святий владики на землю, облитий кровю, а схизматики мов зголоднілі вовки кидаються на свою жертву, бють, ранять, знущаються так, що лице святого замінилося в одну безобразну масу. Ні одна скарга, ні один зойк не вихопився з його уст. Думаючи, що вже неживий, кинулися розбійники ще на його слуг, але в тій хвилі підносить святий Йосафат свою голову, залиті кровю очі звертає до неба, одну руку підносить мовби хотів по раз останній поблагословити своїх убийників та відзивається з тиха: “О Боже мій!” Не дали йому докінчити, один розбишака заверещав: “Він ще живе”, прискочив до владики й двома кулями прострілив наскрізь його голову.

Святий Йосафат віддав свого духа в Божі руки. Розшаліла товпа кинулася грабувати палату. Що лише далось взяти, миттю роздерли поміж себе. Золоті й срібні начиння, гроші, одяги, зброю, мідяні посудини, кухонне й столове начиння, все те зникло. Виважили двері до спіжарні й усі запаси приготовані на цілу зиму дісталися розбишкам. Дісталися до пивниці, викотили бочки з вином і пивом, а впившись, робили собі з розбитих бочок забавку, скидаючи їх з гори названої Богородицею, на якій стояла владича палата. Ціла палата зістала знищена, вікна повиривані, двері порозбивані, вози й візки порубані, папері й усякі грамоти понищені, крісла, столи, вся кімнатна обстава поторощена.

Тимчасом, коли вже не стало слуг Йосафата, над його тілом, мовби на сторожі, сидів пес, якого святий Йосафат ласкав деколи. Звірина більше має чуття і вдячності, як чоловік відданий пристрасти. Пес не дав нікому приступити до тіла свого пана, аж пса вбили, а порубавши в кусники, положили на мощах святого. Чоловік, що стратить правдиву віру, стається в злости лютіший, як найдикші звірята й дорівнює хиба діяволови. Що се правда, то посвідчить ся діявольська забава, яку зробили собі тепер схизматики.

Виволікли вони тіло святого Йосафата на подвір'я між розбішену товпу кровожадних схизматиків, та не зважаючи на вроджений стид, здерли одяг і обнажили непорочне тіло. Якже зчудувалися, коли побачили на нагім тілі волосінницю а ребра стиснені колючим поясом. Думали, що се простий

монах а не владика, тим більше, що годі було розпізнати лице. Витягнули проте тяжко раненого Ушацького й слугу. Кантакузена, Йоана Єдлинського та биттям змушували їх, аби їм сказали, хто се той убитий. На заручення слуг, що се є сам владика, не хотіли вірити, аж коли ще жиди посвідчили, що святий Йосафат ніколи не носив сорочки, увірили й утішилися що вже позбулися “душехвата.” Весела була ся пекельна забава.

Одні сідали на обнаженім тілі святого мученика й так сидючи їли й пили, другі тягнули владика за ноги й кричали: “Встань владико, нині неділя, чому не проповідуєш, нарід слухає тебе.” Інші скакали через святе тіло й плювали на нього, ще інші виривали волосся з бороди й голови, патиками й дрюками били зсиніле тіло; а ще інші топтали підковами чобіт по лицю святого. Навіть невісти й діти знущалися над окровавленим владикою. Діявол узав у посідання їх душі. Що лише чортівська злість піддала їм на гадку, всього того допускалися вони на тілі святого владики. Так були засліплені пристрастю, що навіть не вважали на чуда, які Бог творив для їх опам'ятання. Одна стара невіста вириваючи волосся з голови, зараз таки при тілі святого осліпла. Та й небо хотіло опам'ятати розбішених злочинців. Над палатою стала непорушно чорна хмара а з неї виходила світлість і вкривала обнажене тіло. Однак і се чудо не робило на них вражіння. Дійсно страшна річ дійти до закаменілости серця.

Коли одна часть розбишак збиткувалася над тілом святого, друга далі плюндрувала владичу палату й била слуг. Як лише спостерегли, що архидіакон Доротей прийшов ще до себе, почали його бити палицями а потім скинули з гори за бочками. Чудо се правдиве, говорили навіть самі Жиди, що Доротей падаючи з тої стрімкої скали, не вбився на місци. Жиди більше показали людяности, як роззвірені схизматики, бо найшовши напівмертвого Доротея, взяли його до себе й лічили доти безкористно, доки не виздоровів. Кантакузена перенесли слуги на безпечнійше місце. Оба, хоч так страшно були покалічені, що не було надії на їх життя, однак над сподівання прийшли поволи до здоров'я й ще довго позіставали в кріпкім здоров'ю, щоби бути живими свідками пророцтва святого Йосафата, яке їм дав перед смертю, бо виразно сказав їм: “...крім мене, ніхто з вас не вмере.” Ушацький прийшов також до здо-ров'я.

Коли вже наситилися чортівськими забавками, піддав їм тепер діявол гадку, аби ще зробити похід із тілом святого. Тож здерли з тіла волосінницю, привязали до ніг мотуз і так серед крику, пекельного виття, моравських прокльонів, волочили по вулицях міста свого князя Церкви. Вулиці закаменілого міста скропилися кров'ю святого мученика. В однім місци, де голова вдарилася сильнійше до муру, зістав слід крові, якого нічим не можна було затерти. Вкінці виволікли святого владика за місто на стрімку гору над рікою Двиною, наповнили волосінницю каміннями, привязали її до тіла й зіпхнули святе тіло з гори кричучи: “Тримайся добре владико, тримайся добре.” Чудо се справді, що тіло спадаючи з гори по вистаючих і острих каміннях, не розшарпалося на кусники. Справдилися тут слова Псальмопівця: “Хоронить Господь всі кості їх (праведних), ні одна з них не зломиться” (Пс.

33,20). На памятку сего чуда поставлено на тім місці, звідки скинено тіло святого Йосафата, хрест з такою написею: “Бог, що заховав тіло мученика від зіпсуття задля ненарушимо задержаної чистоти, ненарушене спустив на берег.”

Як лише тіло впало на берег, прибігли схизматики рибаки, положили його на лодку, завезли на тисяч кроків у гору ріки, привязали до шиї волосінницю наповнену каміннями а до кожної з ніг по однім великім камені й затопили в найбільшій глибині. Не дармо се місце від непамятних часів називалося “святою криницею,” бо дійсно мало колись освятитися тілом святого. При першій комісії заприсяглі свідки зізнали, що тоді, коли затоплено тіло святого мученика, бачили вони сходячу з неба велику світлість на те місце, де було тіло, а з посеред тої світлоти було видно поважного мужа, як сходив до води; зараз по тім випило тіло святого на верха мимо того, що попривязувано до нього тільки тяжкого каміння. Перестрашені злочинці почали втікати; тіло плило за ними. Вкінці рибаки вернули назад і схопивши тіло, наново затопили в воді.

Коли тіло святого сховалося в хвилях ріки, впала на Витебськ і околицю така густа мряка, що один одного ледво зблизька міг побачити. Ся мряка тривала так довго, доки тіла знову не видобуто наверх. Померкло сонце, небо засупилося чорною мрякою, неначе не хотіло дивитися на святовбийство Витебщан.

Під хрестом Спасителя стояли безбожні Жиди з ненавистю й пімстою в серцю а диявольською радістю з його терпінь. Аж тоді, коли тьма обняла землю, зі страхом і жалем утікали зі злобного місця, боячися справедливого Божого гніву. Так і тепер, коли лише моці святого скрилися під водою а мряка вкрила Витебськ, всі в мовчанню, як свідчать беатифікаційні акти, втікали до міста. По шалі наступило страшне опам'ятання. В місті недавно ще так рухливим і крикливим настала гробова мовчанка. Вбийники з закровавленими руками поховалися, щоби розважати свій злочин і досвідчити кари Каїна по вбийстві праведного Авля.

РОЗДІЛ XXIII.

ПОСМЕРТНА СЛАВА Й ПОХОРОНИ СВЯТОГО ЙОСАФАТА.

Земля по свому відплатилася святому Йосафатови. За довголітні труди, праці, терпіння і любов, якою хотів Йосафат потягнути невдячну землю до неба, не лише, що опустила його, але ще зненавиділа, переслідувала а вкінці вбила. Се звичайна заплата світа для людей, що ревно працюють для Божої слави, а разом для правдивого добра своїх ближніх. Що сталося з Спасителем, те саме повторилось і з Його учениками. Тому то Спаситель говорив до своїх вибраних: “Не є слуга більший від свого пана... Я вибрав вас

із світа, тому ненавидить вас світ.” (Йоан 15, 19-20).

Однак небо вміє вирівнати сю несправедливість, якої дізнають його любимці від світа. За пониження світа, Бог нагороджає такою славою, що й світ, який лежить у зlobі, мусить признати велич і славу тих, яких Бог хоче прославити. Так само й тепер почало небо видимим способом показувати велич і святість святого Йосафата. Від смерти святого Йосафата, аж до зложення святих мощей у гробниці безперестанно діялися чуда перед очима тисячів уже не лише католиків, але й схизматиків і вбийників і інновірців. Сі чуда, стверджені присягою перед беатифікаційною комісією, найліпше розголошують славу святого мученика.

Кінчився день злочину. Почало смеркати. Королівські влади й латинники мали цілий день зачинені очі й уха на преступне діло схизматиків. Аж коли гробова тишина залягла місто, тоді королівські урядники Іван Узенецький підвоєвода й Филип Осиповський, городський суддя, відважилися з іншими піти й оглянути спустошену палату й списати протокол. Одні кажуть, що з боязни перед схизматиками не робили нічого в обороні святого Йосафата, другі, що були перекуплені схизматиками. Ввійшовши до церкви найшли замкнену скриню, котру схизматики покинули, бо не могли її ні відчинити, хоч мали ключ, ні розбити сокирами. Підвоєвода довідавшись, що в ній є зложені архієрейські ризи, приказав її занести на замок. Ледво прийшли з нею на те місце, де ще багріла кров святого мученика, скриня мов силоміць витручена з рук упала на землю, відчинилася сама з себе а з неї випав ілитон на те місце, де була кров, за ним впала чаша, дискос, зізда й хрест. Чаша випавши перевернулася, замацалася в крові а потім сама підвелася, станула просто, мовби сама хотіла жертвувати Всевишньому кров святого мученика місто безкровної жертви, котру мав у сім дни принести Господу Богу. Всі річи й одяги так уложилися, мовби Архієрей мав збиратися на Службу Божу. Бачили се чудо присутні. Ніхто не смів діткнутися тих річей, аж вірний слуга владики, Тимотей Чечерський дрожачими руками зібрав і зложив омочені святою кровю річи до скрині. Занесено її до замкової каплиці.

Того дня по сповненім убийстві бачили Полочане над Витебськом, віддаленим від них 24 миль, огнений стовп, що сягав аж до неба.

В тімже Полоцьку, Симеон, дволітний синок Доротея Яхремовича, міського радника, збудившись на другий день рано по вбийстві, почав кликати сумним голосом у присутности родичів і служби: “Тату! Бозя вмер.” Зачудувалися всі, бо досі дитина не вміла ще ні слова промовити, а коли спитали її, який Бозя вмер, сказала: “Той, що будував білу церкву.” Так називано церкву відновлену святим Йосафатом. По тих словах дитина вмовкла, аж до звичайного часу коли діти починають говорити. Аж на другий день прийшла вість до Полоцька, що вбито святого Йосафата.

Влади Витебська, хочаби зменшити свою вину; оказали велику ревність у відшуканню тіла святого владики. Мимо того, що призначили 100 золотих тому рибакови, котрий найде святі мощі, ніхто не міг їх найти, тим більше, що густа мряка вкривала ріку. Аж шестого дня рано побачили рибаки в однім місці світло, що виходило з води й освітило над поверхнею воздух. Тут

найшли тіло.

Як лише розійшлася про се вість по місті, сейчас вся людність міста поспішила на беріг ріки. Перед всіми прибіг Іван Ходига, полоцький радник, великий ворог святого мученика а за ним шляхтич Храповицький. Коли прибули на вказане місце, побачили тіло в воді, звернене ногами до берега. Владичі слуги принесли дивани й одяг а виймивши тіло з води почали вбирати, при чім помагав і Ходига тримаючи простирало над обнаженим тілом, щоби його закрити перед очима присутних, а Храповицький відганяв канчуком нарід, що на силу пхався до святих мощей.

Як лише тіло було вже на березі, розійшлися хмари, мряка уступилася а сонце по шістьох днях знову освітило землю. Одягнене вже тіло зложено на одну лодку, прикрито опоною, а на другу зложено волосінницю й каміння й розпочався сумний похід. Берегом ріки біг безчисленний нарід на місце, де мали причалити до берега. Під замком лодки станули, а тіло зложено на березі, де вже духовенство ждало на його прийняття. Коли нарід побачив свого пастиря, повстав між ним великий плач. Тепер положено мощі святого на ношах, вкрито дорогою опоною й серед зойку всіх дзвонів, церковних співів, голосного плачу народа занесено на раменах духовенства до церкви святого Михайла. По приході до церкви віддалено з неї нарід, приведено ледво на ногах стоячого архидіакона Доротей, що за той час вже трохи прийшов до себе, щоби по раз останній послужив своєму владичі, як служив йому вірно за життя. Зі слезами в очах, закровавленим серцем, дрожачими руками одягнув Доротей при помочи других священиків мощі святого мученика в архієрейські одяги. Потім зложено їх на середині церкви в найбільшій оздобі. Тут позістало тіло через дев'ять днів виставлене на прилюдну почесність. Цілий той час церква була переповнена посіщаючими, що приходили з найдавшої околиці оглядати, подивляти й плакати при тілі свого владики.

Бо й дійсно було що оглядати, подивляти й плакати. Бог хотів, щоби тіло не було зіпсуते. Хоч через п'ять днів лежало в воді, зовсім не зіпсулося, но противно покрасніло. Лице не мало в собі ніщо відражаючого, мертвого; за життя сніле тепер побіліло. Уста рожеві, мовби отвиралися до голошення: "Да будут єдино." Очи примкнені, як у чоловіка сплячого. Цілий склад лиця що давнійше своїм виглядом побуджував мимоволі до покути, тепер став милий, лагідний, усміхнений, потягаючий до себе. Здавалося, що Йосафат за хвилю встане, щоби проповідати й учити. Ніяка часть тіла не була наново зранена, хоч рибаки шукали за тілом зелізними гаками. Велика рана на голові задана сокирою була отворена, а з неї показувалася свіжа кров. Кілько ударів задали убийники святому Йосафатові, тільки осталося на тілі червоних знаків. На лиці остали знаки від підків, котрими невісти топтали його. Ціле тіло було м'яке й гнучке.

На вид того чуда многі зі схизматиків, що приходили з цікавості, вертали з плачем і жалем на верненні до святої єдності. Між першими на вернувся Ходига, котрий пізнійше сам складав про все те зізнання під присягою.

Коли вість про смерть святого Йосафата розійшлася по Полоцьку, всі:

католики, єретики, а навіть і жиди оказували великий смуток, біль і жаль. Аж тепер почули, якого стратили пастиря а разом як несправедливо обходилися з ним в останніх роках. Чоловік далеко більше цінить добро по його страті. Тепер постановили Полочани спровадити торжественно мощі до міста й тому вислали до Витебська посольство зложене з радних під проводом отця Геннадія Хмельницького, сповідника святого Йосафата та його приятеля від перших літ монашого життя. Витебщани не мали права задержати собі тіла святого Йосафата, бо раз були вбийниками, по друге в Полоцьку був владикий престіл, а вкінці сам святий Йосафат хотів бути тут похоронений у викінченій гробниці. Два тижні по вбийстві прибули висланники до Витебська й сейчас удалися до церкви до свого пастиря. Який був плач, який зойк, кілька виляли сліз, годі сказати! Пізніше зізнав Дягилевич перед апостольською комісією про ту хвилю таке: “Ми бачили святого Йосафата хорошого як Ангела, з більшою солодкістю й святістю на лиці, як за життя”. Висланники вложили тіло до дорогоцінної домовини, котру привезли з собою й постановили спровадити його до Полоцька рікою.

Третього дня по приїзді постановили Полочани вивести тіло свого святого пастиря. Був се день плачу й зойку для Витебська. Витебщани, що недавно ще не хотіли знати святого Йосафата, тепер не могли з ним розлучитися. Ще доки лежав святий Йосафат у церкві святого Михаїла, чули, що мають його між собою; тепер жаль, біль і смуток відбився на всіх лицах. Полочани самі хотіли нести тіло до ріки, але мешканці Витебська не допустили до того. Знали вони й чули добре, що вони не гідні того, щоби мощі осталися в них, однак старалися віддати їм бодай останню прислугу. Всі тиснулися, щоби хоч на хвилюку мати святого на раменах. Навіть самі вбийники силою видирали собі ноші, на котрих спочивала їх жертва. Кождий бажав собі, як найбільшого щастя, бодай пальцем діткнутися домовини. Плач, нарікання, зойки були такі голосні, що майже глушили відгомін дзвонів і церковні співи. Одні билися в груди, другі підносили руки до неба, інші проклинали убийників. По цілیم місті розносилися зойки: “Вбито батька, замордовано пастиря, Боже відверни кару, Йосафате прости нам злочин”.

Коли похід переходив коло кальвинського збору, стоячий на порозі пастор промовив: “Ой, нещасливі ті, що вбили невинного”, і в тім сталася дивна річ. Чаша, що стояла досі просто на домовині й була добре прикріплена до неї, відвернулася в противний бік від кальвинського збору. Ще по смерті свідчив святий Йосафат, що правдива жертва приноситься лише в католицькій Церкві й тому чаша, в котрій звершається ся жертва, відвернулася від збору єретиків-кальвінів.

Коли зложено мощі в лодці й Полочани приготовлялися вже до відїзду, всі почали голосно плакати. Плакало духовенство, плакали католики, плакали схизматики, єретики, вбийники, жиди; в цілیم народі не найшовби був сухого ока; а коли лодки рушили з місця, нарід мов божевільний біг по березі ріки великий кусень дороги.

І знов прославив Бог Йосафата новим чудом. В тім часі були великі зимна

й морози, однак ріка замерзла лише до половини, так що лодка з мощами могла собі плисти вільно. Як лише станули в Полоцьку, ціла ріка замерзла відразу. Через цілу дорогу з прибережних містечок, сіл і осель виходили шляхтичі, міщани, селяни, бо всі хотіли побачити святого Йосафата й віддати йому честь яко святому. Ті, що могли побачити тіло святого, дуже тим дивувалися, що хоч вже тільки часу минуло від смерті владики, а його тіло ще не було зіпсоте, та навіть ще краще виглядало як за життя.

Хто може описати прийняття святих мощей через Полочан. Прощаючися з ним перед виїздом до Витебська, не надіялися, що в такому стані поверне, хоч святий їм се передсказав. Вість про чудесне заховання тіла, гадка про святість убитого пастиря, любов католиків, поважання схизматиків, спонукало всіх вийти на прийняття святих мощей. Берег заняла ся людність полоцька без різниці вір, обрядів, станів. Всі хотіли якнайскорше оглядати свого владику. Не могли опертися просьбам наставанням зібраних людей, піднесено накривку домовини. Як побачили люде те лице повне лагідности, святости, солодкості, розжалені до глибини серця впали всі на землю а заливаючися слезами жалю й радости благали святого мученика, щоби й тепер остав їх опікуном, дбайливим пастирем і заступником перед Божим лицем. З найбільшою почесною занесено мощі до престольної недавно укінченої церкви, так як того бажав собі святий Йо-сафат і тут виставлено на прилюдний вид, щоби всі могли подивляти Божі діла, які сповняє Бог на своїх святих.

Сам похорон задля різних перепон і труднощів відбувся аж в 14 місяців по мучеництві 18 січня 1625. Господь Бог у своїй премудрости так зарядив, щоби більше прославити святого мученика. Цілий той час тіло зовсім не змінилося, але остало мовби живе, маючи краски живого тіла. При мощах діялися безчисленні чуда. Хотів Бог також на землі нагородити свого слугу за сую нечесть, яку люди, заподіяли йому при смерті.

Коли вже надійшов означений час похорону, цілий тиждень перед ним по всіх церквах гомоніли дзвони цілу годину рано, в полудне й вечером. На три дні перед похороном винесено мощі з соборної церкви й зложено в церкві святого Спасителя на ринку, щоби тим часом пристроїти престольну церкву. День, перед самим похороном прибули до Полоцька, митрополит Йосиф Рутський, єпископ пинський Григорій Михайлівський і єпископ-номинат нової, кровю Йосафата окупленої, смоленської єпархії — Лев Кревза. На привітання виїхав напроти них Антін Сілява, наслідник святого Йосафата, в оточенні шляхти, урядників і прочих вельмож. По приїзді удалися всі три князі Церкви до мощей святого Йосафата, відправили торжественну вечірню, а по її скінченню вдалися до владичої палати.

На другий день від самого рана дзвони всіх церков скликували вірних до віддання останньої прислуги своєму владиці. В 8 годині вистріли з замкових пушок дали знак до походу. Похід розпочинали міщани йдучи довгими рядами зі свічками в руках. Серед них ішла шкільна молодь під проводом своїх учителів, отців Товариства Ісусового, співаючи через дорогу похоронні пісні; за ними поступало латинське духовенство в червоних одягах, а за ними

112 греко-католицьких священиків у різних церковних одягах. За греко-католицьким духовенством ішло 9 полоцьких парохів у дорогих ризах, несучи ілтон і чашу обагрені кров'ю святого мученика, волосінницю, шнури й каміння, котрі були знаряддями мучеництва. На возі, вкритім червоною дорогою матерією, спочивала домовина з мощами вкрита червоною китайкою, а побіч воза йшли клирики в червоному одягненні зі смолоскипами в руках. По обох боках 100 жовнірів, також у червоному одягненні, з добутою зброєю віддавали почесність. За возом поступали в оточенні священства, шляхти, урядників, всі князі Церкви, одіті в найдорожчі ризи, в цілій питомій красі нашому обряду. Дивлячися на сей торжественний похід, кождий сказавби, що се радше коронація якогось короля, як сумний похоронний обряд. Так всі були пересвідчені про святість святого Йосафата, що навіть не брали чорних, похоронних одягів але червоні, мученичі.

Коли похід входив у замок, пушки загреміли знову. Ціла церква була оббита червоним адамашком, а по середині стояв такимже адамашком вкритий катафалк із множеством палаючих свічок. Як домовину зложено на катафалк, митрополит відправив у сослуженні прочих торжественну Літургію, при гарнім церковнім співі, що його святий Йосафат так дуже любив. По скінченні Служби Божої промовив до зібраних номинат-єпископ смоленський так горячо, що католики заливалися ревними сльозами, а схизматики відрікалися ереси. Шкільна молодь відспівала похвальні пісні на честь святого Йосафата, а вкінці по бесіді Йосифа Рутського, найбільшого приятеля святого Йосафата, зложено домовину до приготованої через нього гробниці.

Всі, без огляду на обряди, віддали останню прислугу святому мученикови. Був се день слави, день перемоги, день тріумфу для святого Йосафата й його діла зєдинення, для якого працював ціле своє життя, а в кінці й кров свою проляв за нього.

РОЗДІЛ XXIV.

ОВОЧІ КРОВИ СЯГОГО ЙОСАФАТА.

Смерть святого Йосафата викликала різні почування на Руси-Україні. Схизматики тішилися, деякі малодушні католики сумували. Одні й другі думали, що зі смертю святого Йосафата діло зєдинення скорше впаде, бо не стало вже сильного поборника схизми а могучого заступника святого зєдинення. Але діло зєдинення Церков, се Боже діло, а Божі діла не падають. Сповнилися слова Божественного Спасителя: “Істинно, істинно кажу вам: коли зерно пшеничне впаде на землю і не завмре, воно само ольне лишається; коли ж завмре, то рясний плід принесе”. (Йоан. 12, 24-25). Впала пшениця на землю, вмерла й видала багатий плід. За життя був святий Йосафат для

схизматиків Самсоном й по смерті остав ним. Що говорить Святий Дух про Самсона, те саме ми можемо сміло повторити про святого Йосафата: “І було мертвих, що їх побив Самсон при своїй смерті, більше ніж тих, що їх побив за життя”. (Суд. 16, 30). Далеко більше навернув святий Йосафат своєю кровю по смерті, як за свого життя. Найбільші вороги й убийники, що за життя не хотіли навіть чути з уст святого Йосафата слів накликаючих до зєдинення, по його смерті зі слезами благали прийняття до тої Церкви, за яку він положив душу. І чиж могло бути інакше? Чиж міг забути святий Йосафат у небі се діло, котрому посвятив ціле своє життя? Чиж міг Бог не вислухати молитов свого любимця?

Ми вже згадували, який був при мощах святого Йосафата жаль, смуток і плач схизматиків; а навіть те закамєніле місто Витебськ, до котрого тільки разів дарма промовляв святий Йосафат, при перенесенню його тіла ціле заливалося слезами каяння й жалю. Бо дійсно годі було, кажучи вже по людськи, дивитися на всі ті дивні діла, якими Господь Бог прославляв святого Йосафата й не видіти в них перста Божого, показуючого нам невинність і святість владики а гріх і злочин його гонителів і вбийників. Тож не дивниця, що схизматики наvertsалися тисячами, між ними були й найзавзятіші вороги святого Йосафата.

Таким був також і Іван Ходига, полоцький радник, котрий до того ступня ненавидів Йосафата й зєдинення, що навіть не міг на святого владику дивитися, а підчас його проповідей утікав із церкви, щоби не чути слів душехвата. Належав він до всіх заговорів, які роблено проти святого владики, в Полоцьку сам підбурював нарід до бунту, словом — був одним із найбільших ворогів святого Йосафата. “Бог хотів показати” — говорив він потім, — “що Йосафат наvertsає по смерті тих, котрі за життя не хотіли слухати голосу свого пастиря.” Прибувши до Витебська по вбийстві святого Йосафата задля полагодження деяких своїх орудок, побіг він із цікавості з другими на берег ріки, де найдено святе тіло. Вже тут порушений Божою ласкою помагав при вбиранню тіла владики а потім відпровадив його до церкви. “Той вид мощів”, - говорив він перед апостольською комісією, - “зробив на мене негідного таке вражіння, що я сейчас відрікся схизми й по вісьмох днях приняв Святі Тайни в престольній церкві в Полоцьку.” Від сеї хвилі став він одним із найревнійших католиків, а zarazом найбільшим почитателем святого Йосафата. Відплачувався йому за те святий Йосафат, бо наділяв його многими ласками. Ось одна з тих ласк: в 1636 р. вертав він до Витебська двома найбільшими човнами наповненими ріжними товарами. В ночі напав на нього його завзятий ворог Глинський і задав йому 12 ран. Щоби уникнути нехибної смерті кинувся він у ріку кличучи: “Блаженний Йосафате, помагай мені.” І не дарма кликав, бо мимо того, що уйшло з нього много крови, що ріка була глибока та широка й повна вирів, щасливо дістався до берега й незадовго прийшов до здоровля.

Такі навернення, як сего Ходиги, повторялися щоденно. Цілий час, коли мощі були виставлені в Витебську й Полоцьку, не було дня, в котрім найзавзятіші вороги зєднання не вертали би на лоно католицької Церкви.

Кожне порушення, перенесення, діткнення, ба навіть сам погляд на мощі святого мученика були получені з наверненням схизматиків. З множества таких навернень оповімо ще про одно.

В Вильні жила загоріла схизматичка, жена католика Стефана Ріпницького, одного з виленських радників. Коли сей вибирався раз до Полоцька до гробу святого Йосафата, щоби сповнити обіт за одержану ласку, просив своєї жінки, щоби йому товаришила, але вона з початку навіть не дала собі говорити про се; пізнійше згодилася, але під умовиною, що не буде дивитися на мощі святого Йосафата. Коли прибули до церкви святої Софії, вона станула навмисне за стовпом, щоби не видіти мощів. Чого не хотіла, те сталося. Кров святого Йосафата сплила на неї, бо освічена Божою ласкою пізнала нещасний стан душі, в якій находилася, а скрушена на серцю так голосно почала плакати, що звернула на себе увагу цілої церкви. Люди думали, що заслабла й кинулися ратувати її; однак вона доти не успокоїлася, доки не відреклася схизми й не поєдналася з Богом.

Далеко більша й красша була побіда святого Йосафата над своїми вбийниками. Їх злочин був великий. Самі чули, що належить їм кара. Кара мусіла бути примірна, бо схизматики видячи, що деякі вбийства перейшли їм безкарно, допускалися чим раз більших злочинів. Годі було дальше мовчати. Кров невинного домагалася справедливости. Домагалися того й зєдинені.

Вість про вбийство святого Йосафата приніс митрополиті один із слуг Йосафата до Рути. Біль Рутського був великий, бо тратив товариша й вірного приятеля, але сильний вірою не піддався смуткови й малодушности, а радше з радістю жертвував Господу Богу сю жертву зєдинення. Безпроводочно скликав своїх єпископів, щоби взаємно порадитися, що їм робити. Кров святого зробила своє. Між зібраними єпископами таке було одушевлення, що всі одноголосно промовили: “Ми готові кров і життя віддати за католицьку віру.”

Митрополит доніс сейчас Папі Урвану VIII про мученичу смерть Йосафата, запевняючи його, що всі владики готові своє життя жертвувати за діло зєдинення. Крім сего вислав через наочного свідка мучеництва святого Йосафата листи до короля й його міністрів, домагаючися справедливости й оборони. “Що остається нам робити”, - писав він до підканцлера, - “як лише королеви й його міністрам віддати се діло, сторожам публичного спокою, оборонцям життя Божих слуг. Зділяйте в тій справі, що хочете. Як злочину не покараєте, не скажу ніщо, лиш зітхну до мого Бога й представлю Йому несправедливість, з якою поступають із нами.”

Король хотів розслідити сейчас діло й покарати примірно, але найшлися деякі підплачені дорадники, що радили мовби для ліпшого розслідування злочину, не спішитися з карою. Ходило їм о те, щоби на разі діло перетягнути а з часом зовсім затерти. Тим-часом одержав король лист від Папи Урвана VIII, котрий просив справедливости, так само Апостольський нунцій Лянцєольоті й Лев Сапіга домагалися слушної кари для вбийників. Король визначив комісію, котра мала злочин добре розслідити й винувників покарати без відклику. До комісії були призначені Лев Сапіга, канцлер

Великого Князівства Литовського, Самуїл Сангушко, витебський воєвода, Христофор Соколинський, каштелян мстиславський, Александер Корвинь гонеевський писар Великого Князівства Литовського й Александер Сапіга, староста оршанський. Комісарі удалися до Витебська в супроводі сильного відділу війська, бо лякалися, щоби схизматицькі козаки не уймилися за вбийниками, та не перешкодили в виконанню справедливости. Суд розпочався 17 січня 1624 р. Тут показалася невинність і святість святого Йосафата. Всі вбийники не лише що призналися до злочину але й до причини злочину. Самі зізнали, що до вбийства не привела їх жорстокість святого Йосафата, а лише ненависть до зєдинення, піддержувана листами Смотрицького й намовами його висланників, особливо монаха Сильвестра. “Коли блаженний архієпископ” - говорили они, – “в 1618 р. вступив на свій престіл, ми прийняли його як свого пастиря. Ми бачили, що він святий, горячий і ревний в навчанню доброго життя, що захоче точно всі обряди нашої Церкви й рядить нею по приписам соборів і правилам святих Отців, ми любили його й почитали як свого пастиря, подивляли його лагідність та його батьківську любов для нас. Так тривало три роки, доки з Божого допущу за наші й наших родичів гріхи, Смотрицький не післав нам монаха Сильвестра з листами, котрі взивали нас до бунту.” Кращого й яснішого свідoctва про невинність і святість святого Йосафата ніхто не міг дати, як дали самі вбийники. Признались вони до всеї вини_й ні одного закиду не піднесли проти святого Йосафата. На основі тих зізнань видали комісарі засуд острий не лише тому, щоби покарати винувників, але також, щоби на будучність відстрашити других від подібних злочинів.

Сей засуд проголошено дня 23 січня 1624 р. Він звучав так: “Витебськ перестає відтепер бути вільним містом, тратить всі привілеї надані князями й королями, а переходить у підданство воєводі. Ратуш має бути збурений й невільно більше вживати радного дзвона. Всі дзвони з церков, котрими скликувалися схизматики до злочину, мають бути знесені до збруївні і з них мається вилити один дзвін, на яким має бути виражений проступок і кара винувників, сей дзвін мається умістити при тій церкві, при котрій сповнено вбийство. Іншим церквам доти не вільно вживати дзвонів, доки будучий влади́ка не дозволить. Девятнадцятьох убийників засуджено на кару смерти а 74 заочно на вигнання з границь держави й утрату всяких прав.” Сей.острий засуд безпроволочно виконано.

За молитвами святого Йосафата а за Божою ласкою всі засуджені крім одного перед смертю навернулися, відреклися схизми і з великим жалем висповідалися, одні в Василіян, другі в Єзуїтів. З великим жалем за сповнений злочин і в надії прощення віддали радо свої голови під катівський меч. Чиж не дивні ті овочі крови святого мученика, що найбільші його вороги й убийники самі визнають святість і невинність своєї жертви, самі оскаржуються, хоч не мали надії бути помилуваними а на кінці визнають сю віру, за яку вбили свого пастиря.

Лиш один проступник залишився закамєнілий у своїй злобі й так закінчив своє нужденне життя, а ним був Петро Василевич, полоцький радник.

Прибув він до Витебська, щоби помагати й намовляти до злочину. Як ми вже чули, він сам хрестив дітей, а вмираючих сповідав, щоби лише не допустити до них католицьких священиків. Засуджений за бунти й намову до вбийства на кару смерти, за Божим допустом поніс страшну смерть. Коли кат хотів відтяти йому голову, він зачався боронити руками й тоді кат відтяв йому одну руку, потім другу, потім уха аж на кінці голову. Всі пізнали справедливу Божу кару за святокрадства, яких допустився, бо тими руками хрестив і дотикався святих речей, вухами слухав сповіді а в голові повстав замір убийства. Всі відходячи з того страшного місця, кликали словами коронованого пророка: “Справедливий Ти, Господи, і праві суди Твої”. (Пс. 118, 137).

Подібне свідоцтво невинности святого Йосафата дали Витебщани 1628 р. Призначена з Риму комісія збирала в церкві Пречистої Діви Марії в Витебську докази святости, причини мучеництва й ласки висвідчені за заступництвом святого. Беатифікаційні акти оповідають, що зголосилося більше як тисяча Витебщан, призналося до уділу в убийстві й зі слезами в очах просили в комісарів сповідників, які могли би їх розрішити від того святокрадства й прийняти до католицької Церкви. Всі як один муж визнавали святість, лагідність і доброту святого Йосафата, а свою ненависть, злобу й свій злочин. Не дарма хотів святий Йосафат умирати в Витебську, бо на тверді серця Витебщан треба було ран, крові, щоби їх звернути до Господа Бога.

Ніхто не заперечить, що найбільшою побідою святого Йосафата було навернення Мелетія Смотрицького. Смотрицький, як знаємо, був найбільшим ворогом святого Йосафата, причиною всіх бунтів і гонень, а в кінці й смерті святого мученика. Вправді не намовляв він сам до вбийства, але своїми бунтівничими листами, письмами й книжками викликав ненависть народу до зєдинення й Йосафата, збільшав сю ненависть своїми висланниками й таким чином допровадив нарід до сего, що він допустився святокрадського вбийства. Коли він довідався про смерть святого Йосафата, а пізніше про строгий засуд убийників, налякався, щоби й його яко пружину цілого злочину не досягнула рука справедливости, тому втік із іншими з границь держави. Не будучи пересвідченим про правду своєї віри, думав він, що найде її на сході в самім жерелі схизми. Тому поспішив він наперед до Царгороду до патріярха Кирила Люкариса, свого давного вчителя. Але якеж було його зачудовання, коли пересвідчився, що “голова православних” замість Христової віри ширить лютеранізм. Звідтам удався до Єрусалиму, в сій надії, що в тих місцях посвячених побутом Божественного Спасителя успокоїть свою совість, на якій тяжіла кров святого Йосафата. Але й тут замість потіхи, ще більший смуток огорнув його душу, бо видів крайній упадок віри й обичаїв. Не ліпшого враження дізнав при посіщенню александрійського патріярхату. Всюди застав не лиш між народом, але й поміж схизматицьким духовенством крайню незнайомість перших правд віри, упадок обичайности, опущення й занедбання церков, купчення святими речами, залежність схизматицької Церкви від мусульман. Власними очима

глядів на сей нещасний стан, до якого довела злощасна схизма ті колись за католицьких часів цвітучі Церкви, що видавали з поміж себе тисячі святих. Аж тут пізнав сю велику правду: “Де нема Петра, там нема правдивої Христової Церкви”. Вже на дорозі став він в душі католиком, пізнав, що спасення Руси-України лише в зєдиненнї з Петровим Наслїдником.

Пізнавши сю правду, дізнавав великої грижі совісти, що своїми письмами тисячі душ віддалив від правдивої Церкви, а віддав схизмі на погибель. Маючи в серцю правдиву любов Руси-України, постановив вернути на неї й усіми силами працювати над поправою того, що зіпсував. Треба йому було до того найти якесь місце, в котрїм міг би й спокійно працювати й задосить учинити за свої тяжкі провини. До сего надавалася йому дерманська архимандрія, що саме тоді, як він вернув на Русь-Україну, була опорожнена. Удався проте до Заславського, тодішного патрона дерманської архимандрії й просив у нього сеї духовної посади. Князь Заславський порозумівшись з Рутським, обіцяв дати йому її, але під умовиною, що відречеться схизми. Смотрицький згодився радо на се, прибув до Дерманя а заохочений самим Рутським і другими правдивими приятелями дня 23 лютого 1627 р. відрікся схизми й із великою скрухою висповідався перед Рутським. Написав також лист до Папи Урвана VIII й із покорою просив прощення провин та приняття до Церкви. Папа Урван VIII з батьківською добротою простив йому його провини й прийняв до лучности з католицькою Церквою.

Поки що се навернення було держане в тайні, тому що тим способом надіявся Смотрицький вплинути більше на схизматиків, котрі мали його ще за свого.

Смотрицький взявся до праці. В Дермані написав книжку під заголовком: “Апологія подорожі на Схід”. Представляє він сумний стан всіх східних Церков, відлучених від католицької Церкви, вичисляє всі блуди, які закралися до тих Церков без голови. Потім переходить на спірні правди між одною а другою Церквою, показує всі блуди схизматичьких богословів, при тім збиває й свою книжку “Плач руської Церкви”, признаючися до всіх ложей, які пописав у тій книжці, а вкінци бачить спасення русько-української Церкви лише в злуці з Римом. Сю книжку післав він митрополиті схизматиків Борецькому, щоби випечатав її в Києві.

Тим часом на день 15 серпня 1628 р. скликали схизматики до Києва свій синод. Смотрицький мав велику надію, що легко дасться на нім перевести зєдинення й тому радо поспішив на ті спільні наради. Однак сталося инакше. Як лише схизматики прочитали його “Апологію”, зараз пізнали, що він перейшов на католицьку віру й тому коли приїхав до Києва, напірали на нього, щоби вернув назад до схизми й підписав письмо, що відрікається католицької віри. З початку опирався Смотрицький тому жаданню, але вкінци зі страху перед смертю, якою грозили йому схизматики, відрікся нещасний прийнятого зєдинення.

Як тільки вирвався зі схизматичьких рук, поїхав до Львова й тут написав “Протестацію”, відрікаючися наново всяких взаємин зі схизматиками. Зачав також покутувати за свій злочин разом із святим Петром: “І вийшовши

звідти, плакав гірко”. (Мат. 26, 75). Удався до Дерманя й тут віддався молитві, умертвінню, богомільному життю, писанню побожних католицьких книжок, а головню острій покуті. Пізнав він по своїм упадку, що вже не є спосібний до апостольських праць, тому аж до смерти не опускав уже Дерманя, прикладаючися головню посвяченню своєї власної душі. Тут прожив він до 1633 р. Папа Урван VIII. простив йому той другий упадок, а на доказ батьківської доброти прислав йому 1631 р. письмо, котрим іменував його архієпископом Герапольським.

Перед смертю зробив загальну сповідь, прийняв стоячи святе Єлеопомазання й Святе Причастя, приказав попалити декотрі свої письма а прощаючися з братами, просив, щоби по смерти вложили йому до рук те папське письмо, в якім Папа прощає йому його упадок і приймає до католицької Церкви. В пять годин по смерти, коли вже тіло Смотрицького заkostenіло, пригадали собі монахи на передсмертну його просьбу; один із них вишукав се папське брєве й положив у пальці помершого. Й диво! Як лише пергамент діткнувся пальців, вони так стиснулися, що вже ніхто не міг витягнути сего письма з його рук. Деякі хотіли вложити йому в руку письмо царгородського патріярхи, але тоді рука усунулася, а пальці так затиснулися, що ніяким чином не можна було вложити між них сего письма. Через чотири тижні лежало тіло в такім стані й се чудо заєдно повторялося. Се вславилося довкола, а многі католики й схизматики приходили пересвідчитися про правду сего чуда. Дубницький староста, що також прибув оглядати се чудо й сам пробував витягнути з руки небіжчика папське брєве, то майже витягнув тіло з домовини, а рука таки пергаменту не пустила.

Вкінці прибув на похорон Смотрицького митрополит Йосиф Рутський. Помолившись при тілі вмершого Мелетія, зажадав від нього в присутности многих папського письма. На се жадання рука сейчас отворилася й письмо висунулося з неї, мовби хотів Мелетій сим показати, що й по смерти є послушний правосильним наслідникам Апостолів. Відчитавши се письмо, подав його Рутський назад Мелетієви а рука знову так стиснулася, що радше можна було ціле тіло витягнути з домовини, як вирвати письмо з руки. Подавали в присутности митрополита й письмо патріярхи, але рука усувалася. Тим чудом більше навернулося схизматиків по смерти Смотрицького, як він сам навернув їх за свого життя.

І в острій покуті і яко вірний син католицької Церкви закінчив життя головний гонитель і ворог святого Йосафата, змінений його кровю з гонячого Божу Церкву Савла в покуючого Павла, як справедливо в похоронній бесіді назвав його отець Котиський. Митрополит Рутський доносячи про все Папі Урванові VIII так написав: “Йосафат був для Смотрицького тим, чим Стефан для Савла; чомужби ми не мали приписати його навершення молитві Йосафата?”

Годі нам вичисляти всі навершення, які сталися по смерти святого Йосафата; досить сказати, що не лише полоцька єпархія стала католицькою й найдовше витрєвала в єдиненню мимо лютих гонень зі сторони схизматиків, але й ціла Русь-Україна почула покріплюючу ласку та силу з крови святого

мученика. Що ми до нині остали католиками мимо тільки гонінь, підюджувань, обіцянок, зрад із сторони схизматиків, а з другої сторони посуджувань, маловаження, прикрости, насмішок і се навіть від тих, що повинні поважати й попирати се велике діло зєдинення, то сміло й певно можемо се завдячити крові святого Йосафата, через яку став він природним опікуном і захитником святого зєдинення.

РОЗДІЛ XXV.

СВЯТИЙ ЙОСАФАТ ЧУДОТВОРЕЦЬ

Рідко якого святого прославив Господь Бог сейчас по смерти так многими чудами як святого Йосафата. Від самої смерти майже кождий день приносив нову честь святому Йосафатови й показував наглядно його велику славу в небі. Щоби дати вірний образ всіх чудес, які сталися аж по наші часи за причиною святого Йосафата, то требаби писати цілі книжки. Беатифікаційні акти до року 1637 числять 84 чуда, стверджених присягою перших осіб у державі. Наведемо тут із тих чудес лише деякі важніші, щоби показати, як милою була жертва святого Йосафата Господу Богу а zarazом заохотити всіх, щоби в своїх потребах і просьбах шукали помочи в святого владики.

Як святий Йосафат тільки ласк висвідчив у своїй великодушности своїм ворогам (як ми вже бачили се в попереднім розділі), то тим більше не міг у небі забути про своїх приятелів і слуг, що остали йому вірні аж до смерти й тому в кождій їх потребі й нужді приходить їм із поміччю не лише духовною але й дочасною. Зачнімо від тих, що з ним терпіли й працювали над Божою справою.

В р. 1636 архидіакон святого Йосафата Доротей Лецикович захворів так тяжко, що й лікарі опустили його, бо не мали вже надії на удержання його життя. Опущений від лікарів, звернувся з просьбою до, свого владики а замочивши моцї святого Йосафата випив ту воду, — почім сейчас прийшов до здоровля так, що на другий день відправив Службу Божу, дякуючи Господу Богу й святому за своє уздо-ровлення.

Другому товаришеви в мучеництві Ємануїлови Кантакузенови заслабла чотиролітня дочка на таку велику горячку, що не видержав би її й сильний мущина. Не найшовши помочи в лікарів, заніс дочку до гробу святого Йосафата, поручив опіці святого й дитина сейчас прийшла до здоровля.

Отець Геннадій Хмельницький, сповідник і приятель святого Йосафата, а потім ігумен полоцького монастиря, незадовго по смерти святого Йосафата так тяжко став розслаблений (спаралізований), що через три роки не міг вийти з келії. Не могучи найти полекші в ліках, зробив обіт, що як лише подужає, то посітить гріб святого. Зараз на другий день потім зовсім поздоровів, встав із ліжка й пішов до катедри віддаленої милю від монастиря,

щоби відправити при гробі святого Йосафата благодарственну Службу Божу.

Михайло Тишкевич великий приятель святого Йосафата, той самий, що хотів святому владиці товаришити в послідній подорожі до Витебська, дізнав много ласк. І так його жена Христина вже близька смерті, опущена від лікарів, сейчас поздоровіла, як лише поручив її опіці свого святого владики. Так само й його слуга Софія, що вже лежала 24 години в конанню, нагло прийшла до здоровля, як лише віддав її в опіку святому Йосафатови й на її шиї повісив кусничок одежі обагрененої кровю святого. Сам Тишкевич так тяжко занедужав на гостець, що ледве при помочи слуг дійшов на двох кулях до гробу святого. При гробі святого мученика зістав уздоровлений і оставивши кулі, без нічиєї помочи сам вернув додому.

Митрополит Йосиф Рутський, найліпший товариш святого Йосафата, йдучи в р. 1627 до Замостя, побачив в місті великий огонь. Сейчас поспішив до церкви а казавши при мощах святого засвітити свічки й поручивши канцлерови Замойському просити спільно помочи, молився пів години, взиваючи помочи святого Йосафата. Й ось погідне небо негайно покрилося дощовими хмарами, з котрих упав обильний дощ і в кількох хвилях загасив огонь. Митрополит зізнав під присягою, що кілька разів находився в якій духовній або тілесній потребі а удався до святого Йосафата, був завсіди споможений.

Особливішого покровительства святого Йосафата дізнав його другий сповідник отець Станислав Косинський. І так: Дня 11 падолиста 1626 вибух о півночі вогонь у колегії єзуїтській у Полоцьку й обняв уже одну деревляну часть монастиря, Косинський був саме тоді ректором колегії. Видячи що тут не pomoже людська поміч, обіцяв дати до гробу святого срібну таблицю й притім із людьми взивав: “Святий Йосафате ратуй нас.” Огонь мов рукою здушений погас. Іншого разу, коли переїздив через ріку Двину, почався топоти враз із возом і кіньми, але коли удався до святого, щасливо дістався до берега. Будучи ректором у Дермани занедужав тяжко на очі, а коли щиро молячися положив частинку волосінниці святого Йосафата на очі, сейчас поздоровів. Не лише для себе випрошував він ласки, але як сам зізнав перед комісією, многим особам за причиною святого Йосафата й діткнення його мощів випрошував здоровля в найтяжших хворобах. Одним із таких уздоровлених був провінціал Домініканів отець Келестин. Сей був так сильно спаралізований, що не міг і рушитися. Втім своїм нещастю просив Косинського, щоби в його намірі відправив Службу Божу при гробі святого Йосафата. По відправленню Служби Божої в корості прийшов до здоровля.

Не лише приятелі святого дізнавали ласк, але хто лише з вірою призвав помочи, тому не відмовляв її святий Йосафат. Досить згадати деякі важніші ласки-чуда святого Йосафата. Князь Апександр Заславський із Острога уздоровлений з тяжкого гістця; Агата Росовська Василиянка з тяжкої недуги ніг; Софія, жена одного знатного шляхтича через 14 місяців прикована до ліжка, як лише в навечеря річниці смерті Йосафата поручилася святому, сейчас стала здорова. Александер Ясенський і Григорій Корсак вже вмираючи, поручившись святому, поздоровіли. Князь Георгій Чарториский

тяжко хворував через 13 тижнів. Видячи свій близький кінець, зробив завіщання й очікував години смерті. Коли вже зачало йому затримувати віддих, приказався обернути на другий бік. Побачивши висячий образець святого Йосафата, пригадав собі сі многі ласки, котрих досвідчали другі від сего Божого Угодника й сейчас поручився опіці святого мученика з обітницею, що посітить його гріб. Зараз почув у терпіннях полекшу й у недовгім часі прийшов зовсім до здоровля.

Многі отримали великі ласки, уживаючи з побожністю й вірою мощів святого Лосафата. Невіста Горська, одна дівиця з Полоцька, Маргарита Солтасівна й один хлопець іменем Атаназій терпіли тяжко на очи; коли потерли хворі місця мощами святого, одержали здоровля. Таким способом отримав утрачений зір Петро Данковський, полоцький надрадник. Хворіючи довго на голову й очи, вкінці зовсім утратив зір. Вечером того дня, коли внесено мощі святого Йосафата до Полоцька, приказав занести себе до церкви. Не могучи задля великої товпи дістатися до тіла святого, став собі близько волосінниці й тих камінів, котрими затопили тіло святого Йосафата. Упавши на коліна благав у святого помочи й потирав очи до волосінниці й каміння. Сміялися присутні схизматики з нього, говорячи, що він віддає поклін камінням; та він не зважав на їх посмішки, а даліше обтирав очи. Нараз прозрів і побачив велике множество людей. З великим зачудованням піднісся й сам без провідника удався домів. На другий день рано знову поспішив до церкви а молячися ще ревнійше, став зовсім вилічений. Се нечайне прилюдне й сповнене на очах ворогів католицької Церкви уздоровлення, було першим чудом, яке затвердила Конгрегація Обрядів.

Гріб святого Йосафата стався джерелом ласк; многі не находячи помочи ні в ліках, ні не маючи вже надії прийти до здоровля, тут одержували ласку здоровля. З многих чудес які сталися при гробі наведемо одно. В шпиталі Єзуїтів у Полоцьку була одна невіста, що через 14 літ мала скорчені ноги, так що коли часом хотіла вийти поза шпиталь, то лізла як дитина на рачках. Чуючи много про чуда, які діялися при гробі святого Йосафата, заволіклася одного дня при помочи других до гробу святого владики. Як лише ревно помолилася, почувла силу в ногах, встала й сама зійшла з гори, на якій була збудована церква й зовсім здорова вернула домів.

Часом показувався святий Йосафат тим, які благали його помочи й сам лічив хвороби. Оповімо одно з таких обявлень. Щасна Волович навернена через святого Йосафата, занедужала в марті 1627 р. дуже тяжко на гостець. Діставши від свого брата Евстахія, єпископа виленського, трохи землі насяклої кровю святого мученика, приложила собі її на місце найбільше болюче й молячися горячо, заснула. Під час сну показався їй святий Йосафат у архієрейських ризах, із великою раною на голові, з котрої плила кров. Перелякана поспитала хто він є, а діставши відповідь, що Йосафат, почала просити його наново, щоби через свої заслуги випросив їй здоровля. Святий замочив тоді палець в отвореній рані на голові, помазав болючі місця кровю й сказав: “Ся кров пролита за Христа й за стару, правдиву, православну віру й за святу Церкву нехай тобі поможе по твоїй вірі.” Обявлення зникло, а коли

пробудилася, вже більше не мала болів.

Ми навели тут деякі із тих чудес, що сталися ще перед беатифікаційним процесом. Всі ті чудеса були стверджені записаними свідками. Тому, що тих чудес і ласк люди досвідчали майже щоденно, то пізніше їх і не записувано. Наслідком тих частих чудес була велика пошана для святого Йосафата, котра вкоротці розширилася по цілій католицькій Русі-Україні, Литві й Польщі. Всі старалися мати бодай частиночку мощів святого Йосафата а бодай дрібку з його одягів або волосінниці, будучи певними, що в потребі стануть їм помічу. Як не могли дістати святих мощів, то старалися посідати бодай образ св. Йосафата. З найдавших сторін держави спішили люди до гробу святого Йосафата з просьбами помочи в недугах, нуждах і потребах сего життя. Що не дарма спішили вони до тої скарбниці ласк, свідчать про се многі дорожні дари, святі одяги, золоті й срібні таблички, вота від найдешевших до найдорожчих, які люди з вдячності складали при гробі святого владика, хоча не був ще навіть проголошений блаженным. Ціла Русь-Україна величала святого Йосафата, всюди гомоніли на честь святого пісні, на всіх устах славилось ім'я святого Йосафата. І святий Йосафат відплачувався за сю пошану, яку віддавали йому його вівці й почитателі, випрошував обильні ласки для всіх а головне для тої Русі-України, котру за життя так любив та для якої спасення віддав свою душу. Запитає може дехто з читачів, а чому тепер на Україні не чути про чуда зделані за помічу святого Йосафата? Чому? Вина в тім не святого Йосафата, а наша. Святі в небі не змінюються, не стараються, не тратять своїх почувань. Як святий Йосафат любив Україну давніше так і тепер любить її, як колись молився за її навернення й посвячення, так і тепер "...багато молиться за людей і за святе місто." (2 Макк. 15. 14.) Якжеж тепер не чути про нові чуда й ласки, то сему причиною те, що ми понехали віддавати честь сему чудотворцю, що не маємо такої сильної віри й надії, як мали наші предки, що ми забули в наших потребах прибігати до нашого питомого покровителя. Многі з нас може не знають, коли празник сего святого; многі навіть не бачили образу святого Йосафата; многі не знають ні одної молитви ні одної пісні на честь сего святого мученика. Ми самі відчужилися від нашого заступника, а питаємося, чому він не помагає нам. Вернімо до пошани, яку віддавали наші батьки, діди й прадіди святому Йосафатови, а й він верне до нас.

Запитають другі, а чомуж схизматики будучи свідками тих чудес, не навернулися до католицької Церкви, чому не прийняли зєдинення? На се ми відповімо також питанням. Чому жиди дивлячися на самого Спасителя, бачучи Його чуда, дивлячися на Апостолів і їх чуда не наворачалися до Христової віри? Чому? Яка була сего причина? На одно й друге питання відповідає Спаситель словами пророка Ісайї: "Засліпив їх очі, зробив твердим їх серце, щоби не бачили очима й не розуміли серцем і не навернулися, щоб я їх вилікував". (Йоан 12, 40).

Жиди сповнивши боговбийство зістали укарані сею найстрашнішою карою закамєнілости й така сама кара впала на ворогів Христового Мученика. Як многі навернулися, то лише з безконечного Божого милосердя,

як многі позістали в гріхах і закаменілости, не вина в тім Господа Бога, але вина їх самих, а кара Господа Бога за те, що погордили часом “посіщення”, що не хотіли слухати Божого голосу тоді, як кликав їх до Себе й Своєї Церкви.

РОЗДІЛ XXVI.

ЧУДЕСНЕ ЗАХОВАННЯ МОЩІВ І ПРОГОЛОШЕННЯ ЙОСАФАТА БЛАЖЕННИМ.

Се множество чудес, які сталися по смерті святого Йосафата, було причиною, що вже 1 листопада 1624 р. король Жигмонт враз із сином Володиславом, із українськими й польськими єпископами й множеством вельмож та шляхти занесли до Урвана VIII просьбу за проголошення Йосафата святим. Папа Урван VIІІ хоч недавно постановив, що нікого не можна канонізувати, ні не можна провадити канонізаційного процесу, доки не мине 50 років від дня смерті того чоловіка, про котрого канонізацію ходить; однак улягаючи просьбам таких знатних осіб, як zarazом поголосці про многі чуда святого Йосафата, визначив 1625 р. комісію, що мала розслідувати життя святого Йосафата, його мучеництво та причину тогож чуда, які сталися за причиною святого.

Спинена ріжними перепонами комісія, аж по трьох літах взялася до діла. Належали до неї Сілява, полоцький архієпископ яко провідник, Вікторій Симоніс, мароніта, яко прокуратор і Юрій Тишкевич єпископ Метони. Нотарями були два Василіяни. Всі свідоцтва збирала комісія в полоцькій церкві святої Софії. Вислухали вони 116 найбільше віри достойних свідків, хоч цілі товпи народу тиснулися до свідоцтва. Навіть жиди, єретики й найбільші вороги святого Йосафата свідчили про його святість. При кінци удалися до гробу, щоби після припису оглянути тіло святого Йосафата. Отворивши гріб, найшли тіло зовсім не зіпсоване, гнучке, мов живе, хоч усі одяги задля вогкості зпорохнявіли й зігнили. Як лише розійшлася по місті вість про те чудесне заховання тіла, поспішило множество людей до церкви, щоби побачити свого пастиря. Комісарі хотячи задосить учинити побожному бажанню вірних, убрали тіло в нові архієрейські ризи й посадили Йосафата на троні серед церкви. Побачивши свого пастиря незміненого, з небесною славою на лиці, народ залився рісними сльезами, а тоді Юрій Тишкевич виленський єпископ-помічник, підніс праву руку святого Йосафата й поблагословив нею нарід, роблячи над ним знак святого хреста. Зворушений народ упав на землю і з плачем та зойком прийняв благословенство свого святого пастиря. Йосафат мовби також зворушився плачем віруючого народу, бо його лице обляв піт, а з очей почали плисти обильні сльози. Преосвящений Юрій обтер кількома хустинами сей чудесний піт і сльози.

Потім поділено ті хусти на дрібненькі частинки й роздано побожному народови; стали вони знову причиною многих чудес. По тім прилюднім виставленню зложено мощі в нову домовину, обиту на вні й у нутрі дорогим адамашком, опечатану комісарськими печатками й зложено назад до гробу.

Справа проголошення Йосафата святим ішла поволи, бо звичайно такі справи дуже довго бувають розсліджувані й суджені; тому митрополит Рутський вислав до Риму 1633 р. галицького єпископа Корсака з просьбою до Святійшого Отця, щоби приспішив се діло. Вправді перший суд аудиторів роти прихилився до просьби Рутського й товаришів, але висший суд, Конгрегація святих Обрядів, узнав першу комісію за несовищенну й тому просьбу відкинув. Зажурений тим митрополит писав у тім часі до Корсака: “Нехай кус, за котрого намістника преподобний архієрей віддав життя, зділає, щоби ти не вертав без проголошення святим того вірного. Господнього слуги а нашого батька. Була би се одна потіха в нашій нужденній доли, одинока надія зєдинених а завстидження схизматиків.” На умильні просьби Корсака Папа позволив (1635 р.) на нові досліди й припоручив тіж свому нунцієви.

Нові перепони стали знову на заваді й друга нова комісія розпочала свої праці аж 3 серпня 1637 р. тоді, коли головний проситель канонізації митрополит Рутський вже не жив. Не зазнав він у життю сеї потіхи, щоби свого приятеля побачити на престолі. Ісусовий Хрест носив вірно до останньої години. При другій комісії сліджено пильно за причиною мучеництва святого Йосафата, бо смертні вороги святого Йосафата розсівали вісти, мовби то він дуже строго й без милосердя обходився зі схизматиками й тому вони вбили його. Заприсяжені свідки так католики як і схизматики однозгідно зізнавали, що одинокою причиною мучеництва було лише горяче привязання до зєдинення й послух Апостольському Престолу.

Дня 21 серпня удалася комісія до катедри, щоби вторично оглянути мощі. Про сі оглядини протокол комісії говорить таке: “Побожність народа украсила гріб святого Йосафата богатими дарами. Над плитою, що замикала гріб, находився великий образ представляючий святого Йосафата в архієрейській одязі а кругом були інші образці представляючі події з мучеництва святого. Велике множество золотих, срібних і воскових обітних дарів украсало гріб. При вході до гробниці находився другий образ представляючий Йосафата одягненого в білі архієрейські одяги, в лежачій поставі, спертій на зеленій подушочці. Перед гробом світилася велика срібна лямпа.. Отворивши домовину найшли тіло одіте в владичі одяли, однак зовсім спорохнавілі, так що за дотиком розпадалися в дрібні кусники. На голові була багряна шовкова мітра; волосся з бороди й голови випало й розпалося в порошок, але тіло остало ціле, незіпсоване; було видно рани на голові велику рану від сокири над чолом, а на лиці й носі сліди ударів. В лівій руці найшли много карточок із іменами осіб і родин, котрі поручилися особливійшій опіці святого. Ціле тіло було покрите як звичайно шкірою; руки, рамена й груди добре заховані, лише троха зісохлі. Не доставало на правій руці малого пальця на лівій вказуючого й одного пальця з лівої ноги,

котрі відтято на мощі. По оглядинах тіло одягнено в новий одяг і вложено в нову циприсову домовину, котру для святого замовив був один вельможа. При гробі оставили комісарі все, як найшли, щоби не образити почувань побожного народа.

По скінченню комісії, удався Корсак сам до Риму, щоби віддати акта комісії й припилювати скорого полагодження справ. Корсак був вже тоді по смерті Рутського митрополитом всеї Руси — України, але й він не дочекався сповнення свого найбільшого бажання, бо розслідування актів із найбільшою точністю й совісністю забрало кілька літ часу й він помер у Римі, заким покінчено се діло. Вкінці дня 16 мая р. 1643 вийшло Папське бреве, силою якого позволив Урван VIII яко непомильний Пастир цілої Церкви, причислити Йосафата до причту блаженних а zarazом відправляти богослуження й Службу Божу на честь блаженного Йосафата так у полоцькій єпархії як і цілій греко-католицькій митрополії, в дні 12 падолиста, яко в річницю смерті. По довгих трудах і заходах сповнилося горяче бажання почитателів святого Йосафата. Перше прилюдне богослуження перед образом святого Йосафата відправлено в Римі в церкві Спасителя. Тогож дня 12 листопада, 1643 р. ціла Русь-Україна католицька з великим торжеством і радістю обходила перше свято на честь свого святого покровителя.

По проголошенню святого Йосафата блаженним його честь чим раз більше зростала, бо безнастанно нові чуда, які діялися за причиною святого, мовби змушували всіх до голошення його величі й могутости перед Господом Богом. Оповімо бодай кілька тих чудес.

Герасим Кульчицький, товариш Преосвященного Крупецького, дістався несправедливо до вязниці а навіть його життя було в небезпеці. В тій потребі удався за поміччю до святого Йосафата, до якого мав віддавна велику набожність. Йосафат показався йому в сні а ціла справа взяла инший оборот. Судді пізнали його невинність і випустили на волю.

Двох священиків із Товариства Ісусового оздоровив святий Йосафат у чудесний спосіб, а одному з них Тетерському предсказав день смерті; й справді того дня той священик помер.

Коли польська королева Кикилія Рената стратила перед смертю свідомість і зачерез те не могла висповідатися, її сповідник віддав її в опіку святому Йосафатови й положив під подушку вмираючої моцї святого мученика; королева прийшла сейчас до себе й прийняла Святі Тайни.

В місті Люблині один золотар урятував свій дім від пошести тим, що віддав його в опіку святому Йосафатови. З вдячності за те жертвував святому срібний образ. Один схизматик, що не вірив у чудеса святого Йосафата, плив раз Двиною з шістьома човнами збіжжя. Втім ухопив його вир, лодка перевернулася а він сам впав до води. Маючи перед очима неминучу смерть, закликав: “Йосафате, як ти є правдивим мучеником, виратуй мене, а приступлю до зєдинення.” Сейчас по тім побачив якогось єпископа, як ішов до нього по воді й подав йому руку; коли вхопився тої руки, видіння зникло, а він побачив, що вже є в иншій човні держить у руці весло. Сей чоловік навернувся й дав до гробу святого Йосафата срібну

таблицю.

З того часу оповімо ще про одно чудо, яке причинилося до того, що святий Йосафат дістав нову домовину. Вже віддавна домагалися почитателі святого Йосафата, щоби замінено його скромний гробовець на красший і величавіший. Сему бажанню задоситьучинив Лев Казимир Сапіґа, син того Сапіґи, що був приятелем святого Йосафата. Спонукало його до сего слідуюче видіння. В 1646 р. поїхав Казимир враз із другими сенаторами на стрічу будучої жени Володислава IV Людвики Гонзаги до Гданська. Одного вечера лежачи в ліжку роздумував про чуда святого Йосафата й постановив казати зробити саркофаг із бронзи, в який можна би вложити домовину з мощами. Нараз розхиляється завіса, що окружала ліжку, а перед ним стає якась особа одіта в одяг східного єпископа й говорить до нього: “Чиж тебе не стати на срібний? На тій а тій улиці найдеш зручного робітника.” Обявлення зникло. Зірвався Казимир із ліжка, скликав всіх слуг і питав, чи не бачили якого владики, але всі здивовані відповіли, що ніхто до дому не приходив ні не виходив із нього.

^ Сапіґа пізнав, що се мусів бути сам святий Йосафат. Удався до того робітника, котрого святий Йосафат вказав йому, але якеж було його зачудовання, коли довідався, що й у нього був єпископ східного обряду, замовив срібну домовину й дав йому її розмір і форму. Вже більше не сумнівався, що се був святий Йосафат і хочаки задоситьучинити за всі ласки, яких дізнала його родина від святого Йосафата, приказав золотареви зробити по даному собі в видінню пляну саркофаг із чистого срібла.

Несповна п'ять літ тревало викінчення сего королівського дару. На стінах домовини були представлені в пласкорізбі чотири головнійші події з мучеництва святого Йосафата; на віку був зображений святий Йосафат природної величини, в лежачій поставі зі зложеними на грудях руками й топором у голові. Шість чисто срібних ангелів у напівклячучій поставі піддержувало на раменах домовину. Саме срібло на домовину коштувало 35000 талерів, не вчисляючи в те заплати робітникам.

В 1650 році віддав Сапіґа сю домовину до полоцької церкви; скромну циприсову домовину вложено до срібного саркофагу. Сей саркофаг уміщено на високім мармурнім престолі, окруженім довкола кратами. Коли домовину з мощами вкладаю до саркофагу, сталося в сій хвилині нове чудо, бо рана на голові Святого задана тому 27 літ отворилася й поплила свіжа кров. При отвиранню домовини побачив митрополит Сілява, що вірні много кусників тіла і костей забрали собі на мощі, тому вистарав заказ, щоби ніхто домовини навіть не дотикався, під загрозою найострійших церковних кар.

РОЗДІЛ XXVII.

УТЕЧА З МОЩАМИ СВЯТОГО ЙОСАФАТА.

В половині сімнадцятого віку вела Польща безнастанні боротьби із своїми ворогами. Многі міста лежали в руїнах, тільки Полоцьк завдяки помочи святого Йосафата кілька разів заховався від заглади. І так в 1627 р. Шведи дісталися вже під самі мури міста. Перелякані мешканці вдалися в сій небезпеці до святого з проською помочи; нечаяно наполошені чимось Шведи втікли з під міста.

В 1633 році Москалі здобули місто Полоцьк і бралися вже до здобування замку. В обводі замку находилася церква святої Софії, а в ній мощі святого Йосафата. Нараз перестрашені вороги množеством війська, котре побачили на мурах замку, втікли. Було це очевидне чудо, бо в замку було ледво 50 осіб, що могли його боронити.

В війні з Москалями, що велася між 1650 в 1655 р., коли Москалі заволоділи майже цілою Литвою, почитателі святого Йосафата вивезли мощі враз із срібною домовиною й іншими дорогоцінностями в незнане місце, щоби захоронити перед збещенням і грабункрм. Гавриїл Колєнда, другий наслідник святого Йосафата на полоцькім престолі, через чотири літа вкривався з мощами святого Йосафата по різних місцях Литви й Білої Руси. В 1655 р. впав навіть ураз із мощами святого Йосафата й святого Казимира в руки Шведів, але за Божою поміччу щасливо видобувся з їх рук. Се безнастанне скитання було повне небезпек, тому, що Литву й Білорусь раз-пораз перебігали товпи Шведів то Москалів і лише такий проворний і оборотний чоловік як Колєнда міг захоронитися перед збещенням святих мощів і грабіжю поручених йому дорогоцінностей. Вкінці дістався 1657 р. до Супрасля й тут відай спочивали святі мощі аж до заключення мира в Андрусові.

Коли по заключенім мирі Москалі опустили край, Колєнда, що був вже тоді митрополитом, постановив спровадити мощі торжественно до Полоцька. Дорога була далека, бо треба було вертати через цілу Білорусь і Литву. Той поворот був правдивим тріумфом для зєдинення і його покровителя святого Йосафата. Зі всіх міст, місточок, сіл спішили на стрічу люди, вітаючи святого Йосафата яко свого оборонця й добродія, що поміг позбутися Москалів, котрі почали заводити свою злощасну схизму та вбивати священників, примушуючи їх до віддавання церков схизматичьким попам. Хоч ся московська господарка тревала майже чотирнадцять літ, хоч удалося їм забрати много церков (70), а навіть перевести деяких на схизму, однак прочі позістали вірними зєдиненню і з тим більшою радістю приймали святого Йосафата.

Щасливо прибув митрополит аж до Троків, передмістя міста Вильна. В Троках находився табор польського війська; на вість, що зближається похід із мощами святого Йосафата, більше як 100000 жовнірів поспішило на стрічу. В Троках позістали мощі в шатрі заміненім на каплицю, виставлені на прилюдну почесь, щоби на другий день рано з тим більшою величавістю

впровадити мощі святого Йосафата до того міста, котре він так полюбив і тільки працював у нім. Цілу ніч не уставали побожні співи, греміли пушки, жовнірські труби голосили честь святого мученика.

Дня 25 вересня 1667 р. відбувся сей тріумфальний візд до міста. Митрополит Коленда в оточенні всіх своїх єпископів і п'яти єпископів латинських, зі всіма вельможами цілої Литви взяли участь у тім торжестві. Тіло зложено на гарнім возі, до якого запряжено 6 гарних коней митрополита, що возили той дорогоцінний скарб у часі війни. Та тут сталася дивна річ. Запряжені коні ніяким чином не хотіли рушити з місця. Відпряжено ті, а припряжено шість гарних коней вождя польського війська, але й ті не рушилися. В одній хвилі піднеслися тисячі рук, щоби сповнити волю неба й хоч противився тому митрополит, домовина з мощами спочила на раменах вельмож, шляхти й урядників; всі були переняті почитанням і одушевленням для святого Йосафата. Серед співу пісень, зложених на честь святого Йосафата, гулу пушок, відгомону дзвонів всіх церков дістався мученик зєдинення прикрашеними вулицями міста перед церкву Святої Тройці. Тут взяли чотири князі Церкви на рамена дорогу домовину й торжественно внесли до тої церкви, в якій він колись як малий хлопець а потім покірний монах в укріттю молився горячо за святу єдність.

Через 15 днів спочивало тіло святого Йосафата в його улюбленій церкві а товпи людей змінювалися безнастанно, щоби поручитися його опіці. Що милий був сей побут святому Йосафатові в Вільні, видно з того, що сталося много нових чудес і много схизматиків вернуло на лоно святої Церкви в тій саме святині, де він розпочав своє монаше життя. Присутність святих мощів, безнастанні богослуження, науки голошені на честь святого Йосафата стягали тисячі вірних із найдалших сторін, щоби при мощах свого пастиря очистити свою совість через сповідь і скріпити її в чистоті Святим Причастям. Щоби остудити сю ревність католиків, схизматики розносили різні ложі по місті. “Та срібна домовина,” - говорили вони, - “варта більше, як те, що є в ній. Тіла Йосафата вже нема. На місце тіла поклали католики каміння, а як що лишилося, то й те сточене хробами замінилося в порох”. У відповідь схизматикам на ті ложі приказав митрополит, коли було більше присутних людей, отворити домовину. Весь нарід побачив тіло святого Йосафата одягнене в архієрейські ризи, ненарушене й незіпсоване. Архимандрит звертаючися до схизматиків зі словами: “Дотикайтеся і пригляньтесь.... що це я сам”, (Лук. 24. 39), так ревно промовив до них, що многі з них в той день приступили до святої єдності.

Потім перенесено мощі до катедральної церкви а в саму річницю смерті привезено торжественно до Полоцька. Яке було прийняття святих мощів і яка радість Полочан, коли мощі вернули на своє місце, не будемо згадувати. Мовби на доказ, що се є ті самі а не інші мощі, діялися нові чуда а з найдалших сторін спішили тисячі богомільців і дякували за старі а одержували нові ласки.

Не довго мали Полочани тішитися мощами свого пастиря. По смерті короля Івана III Собіського настали в Польщі нові боротьби за королівський

престіл. Кандидати на престіл шукали помочи в посторонних володарів а ті збруйною силою заливали Польщу й нищили її без милосердя. Шведи й Москалі 1696 р. заняли наново своїми військами цілу Литву. Боротьба велася кілька літ із різним поводженням. З початком весни 1705 р. Москалі занявши Витебськ, із найбільшою ненавистю обходилися зі зєдиненими й нищили все, що відносилось до почеси святого Йосафата. Не могли надіятися Василяни в Полоцьку ліпшого обходження, тож постановили вивести мощі святого Йосафата з міста тим більше, що розійшлася поголоска, що цар Петро хоче їх знищити. Тому, що не мали ніде безпечного місця, щоби їх укрити, віддали мощі враз із дорогоцінностями до переховку князю Каролеви Радивилови, литовському канцлерови, котрий мав, як тоді було в звичаю у вельмож, своє власне сильне військо. Князь Радивил, приймаючи мощі обіцяв, що коли настане мир, віддасть тіїж враз із порученими дорогоцінностями Василянам. Один Василянин остався при мошах і мав їм всюди товаришити.

Незабаром Москалі, під проводом зайлого ворога зєдинення Петра І, заняли Полоцьк. Не дармо схизматицькі попи перед відїздом на Литву, благословили Петра І, правили молебни в тім намірі, щоби він знищив на Литві ненависне зєдинення. Петро впевнявся сим благословенством і чортівським припорученням нищення Божого діла, бо не лише що посилав на всі сторони катів для гонення зєдинених, але ще й сам на славу свого “великого” імени стався катом і вбийником невинних, безоружних Василян. Можна справедливо сказати, що перевисив у тій славі навіть самого Нерона, бо той був поганином, а Петро носив на своїй короні знамя святого хреста. Хоч як старався Петро по сповненім злочині уневиннитися й затерти се погане своє діло, все таки його злочин остане злочином, осудженим від усіх народів. Про ту катівську гостину в полоцькім монастирі так оповідає василянська історія.

“Дня 11 липня 1705 р. увійшов Петро зі своєю дружиною до престольної церкви в часі, коли Василяни відправляли в хорі вечірню. Будучи загорілим схизматиком, із ненависти до зєдинення, ріжними способами зневажав церкву а вкінці винавши Святі Тайни, що находилися на престолі святого Йосафата для причастя вірних латинського обряду, розкинув їх по землі. Побачивши се отець Теофан Кобільчинський, кинувся на землю, позбирав розкинені частиці й спожив їх. Розлючений цар Петро І кинувся на нього й власноручно пробив його мечем, а коли сей у найбільших болях кінчив життя, ще раз кинувся на нього й дорізав його. Мало ще було йому крови. Трьох інших Василян, отців Якова Кизиковського ігумена, Константина Заячківського вікарія і Якова Книшевича еклезіярха приказав цілу ніч мучити а на другий день повісити. Прочих Василян збивши й покалічивши казав замкнути в пивниці а церкву й монастир видав гідним себе жовнірам на їх волю. При тім заповів, що так поступить собі зі всіми зєдиненими. Хотів ще спалити мощі святого Йосафата, але тих вже не було в Полоцьку.”

Ся різня зробила велике враження в цілім місті. Злочин був безпримірний. Убийство сповнене в білий день на безоружних і невинних ченцях через царя і то в чужій державі, мусіло викликати відразу й обурення в кожній одиниці

людської природи. Сам Петро перелякався свого злочину й бодай в очах світа оказував жаль за той проступок, оправдуючися тим, що був п'яний та що монахи своїм злим поведінням привели його до того. Але що й ся покута та його жаль були удані, се пізнати з того, що покалічених через своїх товаришів монахів задержав у в'язниці, церкву замінив на жовнірський склад і дозволив грабувати всі монастирі зєдинених в Полоцьку й околиці. Петро І показав дорогу своїм наслідникам, якою мають поборювати святе зєдинення. А що наслідники держалися сеї науки відновителя Росії, доказом того ті тисячі невинних і безоружних селян і духовних, що кровю платили за привязання до зєдинення й до своєї віри на славу і честь зєдинення.

По скінченій боротьбі Радивил не додержав даного Васи́ліяням слова, віддав щоправда дорогоцінності й срібну домовину жертвовану Львом-Казимиром Сапігою, але тіло затримав і примістив у своїх добрах у замковій каплиці в Білій. Кілька разів упоминалися Васи́ліяни надармо звернення мощів у Радиви́ла, а по його смерті у вдови й його синів, а коли се ніщо не помагало, виточили процес перед Апостольським Престолом. Вкінці р. 1743 під час Васи́ліянської капітули в Дубні за посередництва Ляскаро́го єпископа Зенопольського, папського делегата, стала угода, на основі якої Радивили зобов'язалися вибудувати церкву в Білій враз із монастирем, монахам дати удержання а полоцьким Васи́ліяням відступити част' кости з лівої руки. Угода ся зістала затверджена Апостольським Престолом. Але тому, що полоцький владика не хотів пристати на сю угоду, а Чарториські з Сапігами хотіли навіть збруйно домагатися віддання святих мощів, крім сего Москалі 1764 р. заняли наново ціле Полісся, тому отець Лодієвський, ігумен більського монастиря замурував у великій тайні мощі в замковім мурі. Ніхто не знав, де ділися мощі святого Йосафата, одні думали, що забрав їх Радивил із собою, втікаючи з Польщі, інші, що забрали Москалі. Аж коли настали спокійніші часи 1767 р. знову виставлено мощі святого Йосафата до прилюдного почитання в церкві в Білій. Від тоді спочивали там сі мощі аж до наших часів.

РОЗДІЛ XXVIII.

ПРОГОЛОШЕННЯ БЛАЖЕННОГО ЙОСАФАТА СВЯТИМ

Відтепер стала Біла огнищем духовного життя зєдинених а zarazом найбільшим відпустовим місцем на Руси-Україні. Громадами спішили богомільці до гробу святого мученика. Щоби ще більше помножити сю набожність до святого, надав Апостольський Престіл совершенний відпуст всім тим, що в місяці вересні й листопаді посітять святі мощі й висповідавшись приймуть Святе Причастя. Ся честь для мученика зєдинення була сіллю в оці Москалів, що думали лише над знищенням зненавидженого

їм зедитьТення. По других єпархіях вони вже по части впоралися зі своєю чортівською роботою, тепер шукали причини, щоби й на Полісся завести “православя” чи радше “цареславя.” На нагоду не ждали вони довго. В р. 1862 приготовлялися Поляки до повстання, що мало закінчитися нещасливо для зєдинених, бо урядовим заведенням схизми. Щоби й Українців побудити до сего нерозумного повстання, обрали собі Поляки на покровителя святого Йосафата а закупивши великий і гарний образ святого мученика, удалися з ним громадно до Білої. На те лише й ждали Москалі. Сейчас по здушенню повстання 1863 р., московське правительство знесло позісталі чотири Василянські монастирі а між ними й монастир у Білій, забираючи з нього висше згаданий образ святого Йосафата, а позволено лише до часу остати двом монахам для обслуги церкви.

Сумні часи настали тепер для зєдинення. Гонения, що продовжалося вже майже цілий вік, тепер здвоїлося. Оружною силою заводжено всюди злощасну схизму. Кров зєдинених розлилася по землі, по трупах вірних зєдиненню входили схизматицькі архиєреї до церков і забирали їх у своє посідання збруєю паних солдатів. Католицьких священиків одних прогнано в далекий Сибір, других катовано по монастирях, інших прогнано з границь держави. На місце тих мучеників прислано або схизматицьких попів, або що гірше — галицьких перекінчиків, що задля грошей і обіцяних почестей відреклися католицької віри й прийшли до помочи катам зєдинених.

Зойк і плач гонених зєдинених відбився до Петрового Престола. Папа Пій IX хоч і сам нещасний, бо окружений ворогами, що обдерли його з поконвічної Петрової спадщини, не оставив бідних Українців без потіхи. Що міг їм дати, те дав. Назначив просителями канонізації святого Йосафата отця Дубровського, Василянського прокуратора в Римі й отця Михайла Контієрі, ігумена монастиря грецьких Василян у Гротта-Феррата, до яких прилучився Преосвященний Йосиф Сембратович, архієпископ назіанський а потім митрополит галицький. Дня 8 січня 1865 р. скликав Папа в справі канонізації святого Йосафата Конгрегацію Обрядів і одержав від неї відповідь, що можна сміло приступити до проголошення блаженного Йосафата святим, бо ще в р. 1642 Папа Урван VIII признав, що блаженного Йосафата можна безпечно причислити до лика Святих.

Коли схизматики довідалися про вступні праці до канонізації святого Йосафата, кинулися зі своєю звичайною збруєю на святого мученика. Сам голова схизми, цар, писав до Папи Пія IX, що Йосафат негідний сеї найвисшої почести в католицькій Церкві, представляючи йому деякі підроблені й перекручені свідоцтва, а між іншими й знаний нам лист Льва Сапіги. Всі московські часописи вдарили однодушно на святого Йосафата й католицьку Церкву, висміюючи її, що гонителя, насильника, грабівника хоче вписати в число Святих. На всі ті очернения, логи, вигадки відписало їм кілька французьких і італійських письменників а крім сего деякі потомки давних почитателів святого Йосафата, як Сапіга, Чарториські, Ревуські, Замойські й інші вислали просьбу до Папи за приспіненням канонізації.

Дня 2 травня 1865 удався Святійший Отець до грецької Церкви святого

Атаназія й вислухавши тут Служби Божої в греко-католицькому обряді, приказав відчитати декрет, призволяючий на канонізацію. В сім декреті по короткім описі життя й чудес святого Йосафата, підніс Святійший Отець сю обставину, що Боже Провидіння протягнуло сю канонізацію до часу, в яким католицька Церква потребує найбільше помочі: “Товпа бунтівничих людий,” - слова сего декрету, - “підбурює майже цілий світ, виливаючи всю свою злість головно на Петровий Престіл; тож відповідна хвиля, щоби Йосафат прийшов із помічю. Той, що нужно боронив первенства Папи аж до проливу крови, той самий знищить своїми молитвами підступні заміри ворогів.”

Святійший Отець назначив торжественний обхід канонізації на день святих Апостолів Петра й Павла р. 1867. Хотів Папа Пій IX, щоби ціла католицька Церква бачила тріумф греко-католицького владики, відданого Апостольському Пре-столови аж до смерти, бо власне на той день мали зїхатися єпископи цілого світу на Ватиканський собор. На зазив Найвисшого Пастиря 500 князів Церкви з ріжних сторін світа поспішило, щоби взяти участь у соборі й бути свідками тріумфу мученика святого зєдинення. Канонізаційний процес ще раз зістав предложений цілому Соборови й затверджений однодушно 12 червня 1867 року.

Знаючи, що правдиві почитателі святого Йосафата радо схотять почути про сю першу прилюдну почесть святого, подаємо короткий опис сего торжества.

Дня 29 червня 1867 р. рано всі пушки замку святого Ангела й дзвони всіх римських церков повідомили вірних, що розпочинається торжество. Обряд канонізації розпочинається процесією, котра перепроваджує Святійшого Отця з Ватикану до церкви святого Петра. Є звичай, що напереді несеться хоругов із зображенням того святого, що має бути проголошений святим. Хоругов святого Йосафата несло Архібратство Пяти Ран Ісуса Христа в оточенні грецьких Василян із Гротта-Феррата. Потім ішла процесія єпископів всіх обрядів з цілого світа, представляюча цілу католицьку Церкву; між ними находилися: архієпископ галицький і львівський Спиридон Литвинович і архієпископ назіанський Преосвященний Сильвестер Сембратович, адміністратор перемиської єпархії в оточенні монахів і греко-католицьких священників, представляючи сю Церкву, за яку святий Йосафат поніс мученичу смерть.

Процесія ввійшла до базиліки святого Петра, вбраної внутрі багрянницею й золотом. В побічних аркадах були розміщені хоругви, на яких були представлені чуда тих святих, що того дня мали бути канонізовані. На хоругві святого Йосафата був представлений наш святий мученик у архієрейських одягах, як жезлом розривав пута невільника лежачого в його стіп. Під сподом напису обясняла се чудо, котрого за помічю святого Йосафата дізнав на собі один шляхтич, що попав у татарську неволю.

Коли Святійший Отець сів на троні перед престолом святих Апостолів, приступив до трону кардинал - прокуратор канонізації й просив Христового Намісника, щоби причислив до лику Святих: Йосафата Архієпископа полоцького і 24 інших блаженних. Два рази звертався з сею просьбою до

Святійшого Отця й два рази Папа відповів на сю просьбу, що потребує Божої помочи. Коли хор відспівав молитви до всіх Святих і Святого Духа, а прокуратор пораз третій просив канонізації, тоді Папа в тіярі (потрійна папська корона) на голові, яко непомильний Учитель цілої Церкви в ті відозвався слова: “На славу святої й нероздільної Тройці, возвеличання католицької віри та розширення християнської релігії, по довгій попередній розвазі, частих молитвах за Божою помічю й по нараді з Всечесними братами Нашими, святої Римської Церкви Кардиналами, Патріярхами, Архієпископами й Епископами, що є присутні в Римі — Ми повагою Господа нашого Ісуса Христа, Святих Апостолів Петра й Павла та Нашою, блаженних: Йосафата Кунцевича Святителя, Петра де Арбует, Николая Пікія з його товаришами, іменно: Єроніма, Теодорика, Никасія, Віллегада, Годафрида, Мервеляна, Антонія Вердана, Антонія Горнарського, Франціска, Івана, Андрія, Якова, Івана Остервігана, Леонарда, Николая Попелія, Годафрида Дуня й Андрея священників, Петра й Корнилія світських; всіх мучеників; Павла від Хреста й Леонарда з Порту Маврицього ісповідників; Марію Франціску від Ран Господа нашого Ісуса Христа, і Герману Кузен Дівиці, за Святих оголошуємо й определяємо й до числа Святих вписуємо постановляючи, щоби ціла Церква щороку побожно святкувала їх память, а іменно: Йосафата дня 12 листопада; Петра 17 вересня; Николая і його товаришів 9 липня між святими Мучениками; Павла дня 28 квітня; Леонарда 26 листопада між святими Ісповідниками не Святителями; Марії Франціски дня 6 жовтня, Германи 15 червня між святими Дівами. Во ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа. Амінь.”

Коли Папа скінчив ті слова, пушки замку святого Ангела й дзвони міста звістили, що віддавна очікуваний декрет вже зістав проголошений, а один із кардиналів-діяконів в імени цілої Церкви заніс першу молитву до нових Святих: Святий Йосафате, і прочі... молись Бога за нас. Святійший Отець відчитав молитву до нових Святих а потім на їх честь відправив Службу Божу. Підчас жертвоування Чесних Дарів кардинали святої Конгрегації Обрядів жертвували Святійшому Отцю 6 приоздоблених свіщ, два великі хліби на підносах, один обтягнений золотом а другий сріблом, дві барилочки (одна золочена, друга сріблена) з вином, й три гарні клітки з туркавками голубами й іншими птицями, яко символ чеснот новопроголошених Святих.

Вечером ціле місто було освітлене; найкраще вбрані й освітлені були церкви: грецька святого Атаназія і церков святого Клавдія отців Воскресенців, обі украшені на честь святого Йосафата.

Того самого дня, се є 29 червня 1867 р. видав Святійший Отець особний декрет (Апостольське послання), в яким описує коротенько життя святого Йосафата, його діла й смерть, чуда, як був проголошений блаженным і подає коротенький перегляд канонізації. Вкінці заявляє, що все, що він зробив в тій канонізації для святого Йосафата, зробив се з певною свідомістю річи й повною своєю Апостольською повагою. Ще раз потверджує канонізацію святого Йосафата, а на кінці проголошує такі слова: “Як хтось хотів би се наше опреділення, розказ і волю знівечити, або нерозсудно спротивитися, або

посмів би нападати на них, нехай знає, що попав би в гнів Всевишнього Бога й святих Апостолів Петра й Павла.” По кожній канонізації Рим перший обходив торжество нового святого. Кардинал-вікарій призначив день 12 липня й церкву святого Атаназія на перше торжество святого Йосафата. Богослуження тривало три дні. Церква була вбрана після грецького обряду а над іконостасом був уміщений образ святого Йосафата в славі. Першого дня відправив торжественне Богослужіння львівський митрополит Спіридон Литвинович при співучасті архієпископа Сембратовича й болгарського єпископа Попова, чотирнадцятьох українських священників і двох діаконів. Вечером по вечірні мав проповідь на честь святого Йосафата митрополит, по українськи. Другого дня було торжественне Богослужіння після обряду латинського а проповідь проголосив отець Єроним Кайсевич, генерал Воскресенців, по польськи. Третього дня відспівав Службу Божу Патріарх греко-мелхицький при співучасті чотирьох єпископів свого обряду, похвальне слово сказав монсіньор Каликст Джорджі по італійськи, а вкінці ціле торжество закінчив Високопреосвящений кардинал Рейзах, уділяючи благословення Святійшими Тайнами. Через всі три дні в церкві святого Атаназія правили Служби Божі кардинали, єпископи й священники всіх обрядів східної й західної Церкви.

Подібне торжество відбулося дня 12, 13, 14 липня у Львові під проводом папського нунція Високопреосвященого Фальцинеллі - Антоніяччі (Falcinelli-Antoniacci) архієпископа атенського при співучасті духовенства й вірних всіх трьох обрядів. Лише Русь-Україна, що находилася під московським забором, не могла брати участі в тім торжестві свого пастиря, та не стратила надії, що прийде колись час, у яким она, скинувши з себе окови московської неволі, прославить гідно свого отця, учителя й пастиря на землі, а великого заступника в небі.

РОЗДІЛ XXIX.

СУДЬБА МОЩІВ СВЯТОГО ЙОСАФАТА ПО КАНОНІЗАЦІЇ.

Коли вороги мимо своїх очернень, хул, ложий, фальшовання свідоцтв не могли спинити проголошення Йосафата святим, металися в своїй духовній немочі звірською силою на ісповідниках святого зєдинення. По цілій католицькій Русі-Україні, що находилася під Москвою, розпочалося люте гонення, в яким може не полилося тільки крови як у часі перших гонень за Нерона, та зате було більше терпінь, сліз та нужд.

Давно вже продумували Москалі над усуненням мощів святого Йосафата з престола, на яким були виставлені а навіть і з церкви. Самі не хотіли того

зробити бо, не лякаючися Божого суду, лякалися бодай осуду цілої католицької Церкви. Треба було однак найти якусь причину й якесь сліпе а підле оруддя, яке моглоби перевести хитро їх задушевний замір. І таке оруддя найшлося в особі священика Ливчака, котрий зрадивши свою віру, обряд і народність, покинув Галичину а пішов служити за гроші “цареславлю.”

До 1873 р. мощі святого Йосафата находилися в Білій, виставлені на прилюдну почесність на престолі. Мученики зєдинення приходили тут шукати потіхи й заохоти до витрєвалости й вірности в католицькій вірі. На весну 1873 р. при відновленню церкви треба було в середині поставити руштовання. Місцевий парох, висше згаданий Ливчак, постановив скористати з нагоди, щоби прислужитися Москві. Тож скликав церковне братство й представив членам, що треба конче перенести домовину до закрїстїї, щоби підчас віднови не була ушкоджена. Але на те треба дозволу губернатора, про який має братство постаратися. Браття не підозрїваючи ніякої лєсти, згодилися, а Ливчак сам обїцяв в імені братства написати просьбу до губернатора. І дійсно сейчас написав до губернатора доносячи, що мешканці Білої згодилися, щоби мощі святого Йосафата сховати до пивниці, що находилася під церквою. Губернатор Громека порозумївшися з другим зрадником і московським запродавцем Попелем, що тоді був адміністратором єпархїї, приказав деканови Филєвичови завізвати в означенім дни священиків до перенесення мощів святого Йосафата. На той день удалися також до Білої полковник, секретар канцелярїї губернаторської з урядниками поліції, а до помочи взяли собі одну компанїю жандармів і один баталїон ветеранів.

Дня 23 мая 1873 р. рано пішли до церкви. Священики не знали, яка була цїль їх завізвання. Перший прибув священик Лев Шокольський, а довідавшись про причину завивання спротивився говорячи, що тіло святого Йосафата спочиває на престолі від віка й не можна його без образи Божої зняти з престола й перенести до пивниці. »Таке діло приносить нечесть російському правительству, казав він, бо Москалі повинні почитати мощі Святих католицької Церкви, так само як і східної, тим більше, що святий Йосафат є канонїзований і виставлений на почесність цілого католицького світа. Те саме повторив перед полковником Москвиной, котрий провадив реставрацію Церкви й правдоподїбно враз із Ливчаком змовився сповнити се святокрадське діло. Пізнійше зістав той ревний священик арештований.

Лякаючися бунту народа, всі улиці міста обсаджено жандармами а наоколо церкви уставлено баталїон ветеранів з добутою збруєю. Аж так обезпечившися ввійшли до церкви, полковник з урядниками, декан Филєвич зі запроданими попами й кілька мушкетерів і невіст із церковного братства. Священики вбралися в церковні ризи, відмовляли якісь молитви, не згадуючи в них святого Йосафата а тим часом прикликаний слюсар відкрутив шуруп, якими була прикрїплена до престола домовина. Коли священики скінчили, звернувся до них полковник і коротко закомандував: “Тепер берїть домовину.” Але сі негідні священики мали ще тільки чести, що не хотїли

послухати сего приказу. Двох із них Іван Кунцевич і Яків Жиповський так сміло спротивилися, що полковник не смів налягати на них, тож звернувся до братства й сказав: “Беріть домовину, бо се ви домагалися усунути сі мощі.” “Се річ свята, ми не можемо її дотикатися й не діткнемося”, - відповіли брати. Урядники не знаючи що робити, порадилися між собою й звернулися до вїтїв, котрих скликали з поблизьких сіл і сказали: “Беріть домовину”, але ніхто й не рушився. Коло церкви працювали мулярї. “Закличте мулярїв”, - крикнули до жандармів розлючені урядники. Жандарми вийшли перед церкву, але ті почувши про що ходить, порозбігалися на всі боки, ледво кількох удалося жандармам зловити, але й ті сміло сказали полковникови: “Як хочете, то беріть собі нашу плату а нас лишіть у спокою, ми не зробимо того, що нам наказуєте.” “То добре”, - сказав розлючений Москвин, - “ще є жандарми, які зроблять се.” Але сам не відважився того зробити без уповажнення губернатора, тому казав всім вийти з церкви, замкнув її і зателеграфував до губернатора. Незадовго прийшла відповідь: “Взяти 8 жандармів і скінчити діло.”

Коли се діялося, прибув на зазив властий Николай Калиновський, декан Константинова. Був се чоловік без віри й совісти: Москалі знали, що зроблять із ним все що їм захочеться. По його приході порозумілися сейчас урядники з ним, казали оточити церкву жандармами а самі ввійшли до неї враз із священиками. Священик Кунцевич утік. Калиновський приступив до престолу, витягнув домовину з заглиблення й сказав до жандармів: “Беріть”; ті сповнили приказ і зійшли з домовиною до пивниці церкви.

Тут по правій стороні находилася ниша вироблена в мурі, в ній зложили домовину з мощами, замкнули деревляними дверцятами а декан Филевич і шеф поліції прибили на них урядові печатки. Урядники перед тим домагалися, щоби Филевич отворив домовину й розібрав церковні печатки, що забезпечували тожсамість мощів, але Филевич тому оперся. В кілька день потім власти приказали виставити мур коло ниші, щоби ніхто не міг дістатися до святих мощів. Так Москва, коли не могла спинити канонізації святого Йосафата, то бодай зімстилася на його мощах. Від того часу ніхто не знав де заховані моші нашого Святителя бо рівночасно розпустили поголоску, що їх вивезено в глїб Росії.

Та надїйшла світова війна. Біла була занята німецькими військами. Можна вже було туди вдатися, щоби розізнати де спочиває святий Йосафат. До Білої удався отець Павло Демчук монах Чину святого Василя Великого і став розвідуватися в тамошніх людий, чи не знають чого про моші святого Йосафата. І дав Господь Бог, що найшовся старенький чоловік, котрий міг подати деякі відомости. Бін був ще хлопцем, як москалі забрали церкву й тоді він бачив, як моші святого Йосафата зняли з престолу й перенесли до пивниці під церквою. По довгих розкопах найшовся вкінці пошукуваний скарб — домовина з тілом в єпископськїм одязі. Це був святий Йосафат.

Коли народ із міста й околиці довідався про щасливе віднайдення святих мощів — збігся з усіх усюдів у великих масах до Білої, щоби взяти участь у рідкїм торжестві, яке заряджено на честь і славу святого Йосафата. Та радість

пароду замінилася в великий смуток, коли йому оповіщено, що з поручення законної влади василіянського Чина святі мощі з Білої відійдуть у безпечніше місце та хто знає, чи повернуть ще коли до Білої.

Не думав певно ні святий Йосафат за час свого життя, ні ніхто інший по його смерті, що прийде колись такий час, у котрім тлінні останки святого мученика спічнуть в наддунайській столиці Австрії — Відні. Справді дивні стежки Божого Провидіння! У Володимирі Волинським родився, в Вильні провів молодість, у Києві шукав душ для святої Церкви, у Полоцьку пастирював, у Витебську довершив життя, у водах Двини змивав гріхи своїх убийців, у Білій сто літ горнув вокруг себе вірних святої Унії, в підземеллях укритий вимолював у Бога її воскресення, вкінці — разом із збігцями нашого католицького народу й священства, які в грізних хвилях російської інвазії найшлися у Відні — й Він, вірний син народу й Церкви — відпочив на хвилю — у тімже Відні!

Маленька віденська церковця святої Варвари приняла святий скарб у свій переховок, вичікуючи хвилі, коли й їй прийдеться той скарб віддати.

Тим часом належало доповнити церковне право, яке приписує, щоби всякі мощі святих угодиників Божих, вперед заким віддається їм належну честь, були церковною властю перевірені що до свого походження й правдивости. Тому й Василіянський наш Закон віднісся до Апостольської Столиці з проською, щоби Вона назначила відповідну церковну комісію, котра би те важне діло перевела і святому Йосафатови в новім місці його перебування признала достойну честь і набоженово. Апостольська Столиця уповажнила до того діла віденський архієпископський уряд. А що незадовго мав прибути до Відня наш Преосвящений Митрополит, який саме повертав з російської неволі, тому віденський архієпископ-кардинал згодився зачекати на приїзд Преосвященого Митрополита й Йому відпоручити провід над комісією.

Дня 30 серпня 1917 р. в церковці святої Варвари зібралася визначена комісія в склад якої увійшли, крім численно ирибувших священників і крім згаданого вже Преосвященого Митрополита, ще єпископ віденський д-р Пфлюгер, єпископ криживацький д-р Нараді, єпископ номінат перемиський д-р Коциловський. єпископ нсмінат луцький д-р Боцян, урядовий нотар, двоє урядово покликаних лікарів (д-р Брежницький і д-р Кляйнмонд),

Коли святі мощі відкрито й усунено ті часті єпископських риз, які від вогкості збутвіли й розсипалися в порошок, комісія звернуна найперше свою увагу на голову святого мученика, на котрій і до нині позістала глибока рана від удару топором, яким святому Йосафатови завдано смерть. Лікарі перевірили, що святі кости в цілости заховалися й бракували тільки ті часті (з лівого рамена), котрі в давніших вже часах віднято й передано до релігійного почитання монастиреви в Полоцьку й иншим церквам а також Апостольській Столиці. Кості свідчили що їм уплило вже більше як 300 літ і однак остали на загал цілі, лише дрібніші їх часті підпали знищенню в наслідок довгих віків і особливо закопання їх під землею.

Відтак піднято єпископський омофор, який заховався зовсім добре. Він був колись омофором Митрополита Рутського й носив на собі вишиті

золотом початкові букви В(елямин) Р(утський) М(итрополит) К(иївський). Не пропали також і інші речі, як єпископський нагрудний хрест, перстень та інше.

Комісія закінчила своє діло одноголосним визнанням, що оглянені мощі є дійсними правдивими мощами святого мученика Йосафата й віддавши їм належну релігійну честь, списали відповідний документ.

Як довго повстануть ще в Відні, се Господь один знає.

* * *

Як споглянемо на ті дивні стежки, котрими Всевишній провадив святого Йосафата за його життя й ті дивні судби, які переходили його святі мощі по його смерті й дивну над ним Божу опіку, годі нам не добачити одної превеликої правди: в Йосафаті, в його життю, в його кончині, в його скитальнім поході мощів з місця на місце, з краю до краю, в їх новім нині прославленню — є вірно зображена історія католицької Церкви в нашім українським народі! Він її невмираючий символ, він її провідник у минувшині, її пророк і надія на будуче. Він з просвічення Духом Святим зрозумів, що й дочасне й вічне щастя українського народу є запевнене тільки в вірності католицькій вірі і Церкві. За те він молився, за те працював, за те терпів і за те вмер. За те його й ненавиділи вороги народу й чужі й свої. За те його переслідували, зневажали й убили. За те ненавиділи його й по смерті. За те змагалися знищити навіть тлінні останки його святого тіла. Господь однак чував над ними, підняв їх і наново прославив.

Така є доля й цілої нашої католицької Церкви в нашім народі. Вона є підпорою народу, вона йому потіхою, провідницею, охороною й запорукою щастя. Та за те її й ненавидять вороги народу й чужі й свої. Ненавидять її й ненавидять тих, що для неї працюють. І хотілиби знищити останні її рештки, які позістали. Чи не говорять нам про те кроваві жертви, які й наша Церква принесла Богови в вірній службі за послідні лихоліття?! Але Господь чуває над нею. Він на те й підняв із гробу й прославив на ново Її провідника й пророка — Йосафата, щоби в нім піднести й наново оживити й саму ж нашу святу Церкву.

РОЗДІЛ XXX.

ЗАКІНЧЕННЯ.

В слабім нарисі представили ми життя святого Йосафата. На що скаржилися інші історики сего святого мученика, на те можемо поскаржитися й ми; а саме на недостаток подробиць із його життя, з його діл і посмертних чудес. Тому, що був се час замішань, боротьби, колотнечі, ніщо дивного, що загинуло много подробиць із його життя, з яких ми моглиби

пізнати з одного боку зріст святости в святому Йосафаті, а з другого могутність Божого Провидіння та Його дивні дороги.

Дивлячися однак на сей невикінчений образ життя святого Йосафата мимоволі мусимо промовити зі святим Павлом “Ми знаємо, що тим, котрі люблять Бога, все допомагає до доброго, тим котрі покликані по постанові. Бо тих, котрих він предвидів, тих і призначив бути подібними до образу його Сина.” (Рим. 8, 28). Від дитинства стереже Бог Йосафата, щоби світ своїм подувом не зморозив його чистого серця й веде його по тернистій дорозі аж до мученичої пальми. Сему веденню Святого Духа віддається святий Йосафат зовсім і чим раз більше стається подібним до Божого Сина. Се прикмета всіх Божих вибранців.

Його дитяче життя, молодечий вік, укрите монаше життя, ревність чинного життя, боротьби й терпіння, передсмертні хвили, сама смерть, кількож нам пригадує подій із життя Божественного Спасителя. Чесноти, якими блистів Христос Спаситель, відбиваються й у святому Йосафаті. Лагідність, покора, чистота, ревність про Божу славу, любов ближних і ворогів, милосердя, вбожество, богомілля, привязання й любов до святої католицької Церкви а zarazом до свого обряду й своєї народности се невідступні товаришки святого Йосафата.

Держімся постійно ідеї любителя Руси-України святого Йосафата, високо піднесімо його прапор, вірно наслідуймо його чесноти й любов до католицької Церкви а зможемо завжди промовляти сміло й самопевно: “З нами Бог, розумійте народи і покоряйтеся, бо з нами БОГ.”